

Sunnaná älvrum

Landskapsanalys och gestaltungsförslag med utgångspunkt i mötet mellan ett offentligt rekreationsområde och angränsande privata tomter i centrala Skellefteå

Sara Harlin
Tove Tham

Självständigt arbete - 30 hp
Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Uppsala 2023

Sunnanå älvrum - Landskapsanalys och gestaltungsförslag med utgångspunkt i mötet mellan ett offentligt rekreationsområde och angränsande privata tomter i centrala Skellefteå

Sunnanå river area - Landscape analysis and design proposal based on the interaction between a public recreational area and adjacent private plots in central Skellefteå

© Sara Harlin & Tove Tham

Handledare: Viveka Hoff, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Tomas Eriksson, SLU, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Bruno Santesson, SLU, institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå A2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala

Kurskod: EX0860

Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala

Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2023

Omslagsbild: Abstrakt illustration över det centrala älvrummet i Skellefteå © 2023 Sara Harlin & Tove Tham

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd

Originalformat: A3

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: *älvrum, Skellefteå, förtätning, gestaltning, landskapsarkitektur, rekreation, privat, offentligt, analys genom syntes, integrerad landskapskaraktärsanalys ILKA*

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan: <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering

Sammandrag

Skellefteå kommun har under det senaste decenniet expanderat i rekordfart vilket medfört exploatering och förtätning av staden. Kommunens expansion och väntade inflyttning bidrar till att allt fler människor ska samsas om stadens allmänna platser. Samtidigt hamnar dessa i en allt tätare kontext där det offentliga rummet ska erbjuda rekreativa kvaliteter för alla, men där hänsyn också ska tas till de boendes integritet och livsmiljö.

Älvrummet i Skellefteå tätort utgör ett viktigt, sammanhängande grönstråk i den centrala staden vilket nyttjas för rekreation. I Sunnanå har närheten och placeringen intill privata tomter lett till att de boende gör anspråk på det allmänna området. Det leder till att delar av älvrummet upplevs mer privat än offentligt, vilket i sin tur lett till att platsen inte används i full utsträckning.

Detta arbete behandlar övergången mellan ett offentligt rekreationsområde och privata tomter genom användandet av metoden integrerad landskapskaraktärsanalys (ILKA) samt en teoretisk utgångspunkt, och resulterar i ett gestaltungsförslag för älvrummet mellan Lejonströmsbron och Östra Grubbgatan i centrala Skellefteå. Arbetet syftar till att svara på hur älvrummet kan utformas för att förstärka områdets roll som allmänt rekreationsområde och samtidigt bibehålla en god boendemiljö. Detta utifrån ett perspektiv som inkluderar Skellefteå som expanderande stad.

Gestaltungsförslaget presenteras genom ett program med programpunkter och en programplan vilka gestaltas och illustreras i plan, perspektiv och sektioner. Gestaltningen utformas för att förändra de upplevda zonerna mellan privat och offentligt som finns på platsen idag, skapa fler möjligheter till rekreation och framhäva områdets identitet. Förslaget bygger på ett koncept som knyter an till arbetsområdets problematik och identitet utifrån den potential och känslighet som finns på platsen. Förslaget har utvecklats genom metoden analys genom syntes vilket innebär att gestaltningen har utvecklats iterativt i takt med en ökande kännedom och kunskap om platsen, där problemformulering och problemlösning har utvecklats parallellt med varandra.

Viktiga utgångspunkter för arbetet är övergången mellan det offentliga rummet och de angränsande privata tomterna samt områdets känslighet för erosion och potential till rekreativa kvaliteter kopplade till vatten och natur. Stor vikt läggs därför i den analys som genomförts för att förstå vad som påverkar upplevelsen av området. Genom platsbesök kunde vi identifiera ett antal problem och därefter utforma ett gestaltungsförslag som svarar på dessa genom en utveckling av området.

Summary

Introduction

This thesis is part of an ongoing project in the municipality of Skellefteå, aimed at developing and enhancing the recreational features along the river that flows through the city. The river landscape, a recreational area on both sides of the river stretching from Mobacken dam in the west to Älvsbacka bridge in the east, is divided into nine areas by the municipality. One of these stands out due to its unique relationship between public and private spaces and the potential for improving recreational qualities.

Over the past decade, the city of Skellefteå in northern Sweden has experienced significant growth in terms of businesses and population, resulting in increased urban development. Skellefteå is situated by the river, which holds great importance for the city. The river has played a crucial role in the city's expansion by providing hydropower, and the river landscape is one of the most popular cultural and recreational green areas in Skellefteå (Skellefteå kommun 2020c).

Illustration 1.

Urban planning is constantly struggling with the question of how attractive and functional urban areas can be designed to contribute to a sustainable lifestyle. As a development strategy, densification should reduce encroachment on the cities' neighboring natural and agricultural lands and instead develop a denser and more recreational urban life within the city's already established boundaries (Boverkets 2016). This means that the life between buildings becomes an increasingly important dimension to take into account in architecture, urban design and urban planning (Gehl 2011).

The life between buildings is made by the users of the public space and includes both residents and visitors, which means that consideration must be given to both groups in order to create well-functioning recreational environments. Skellefteå's further expansion and expected growth of population means that more people will be sharing the public spaces in the city. Meanwhile, the public spaces end up in an increasingly private context, where the public space must offer recreational qualities for everyone and the private spaces must include a sense of privacy.

The recreational area along Skellefteålv river plays a vital role as a continuous green space in the city center. However, due to its proximity to private properties, some landowners have encroached upon the public space, blurring the boundaries between public and private domains. As a result, certain parts of the river space are experienced more privately than publicly, leading to challenges in maintaining a truly public space (Lundqvist 2023).

Aim

The aim of the study is to analyze the transition between a public recreational area and private plots, and how this transition affects the use and design of public space based on the challenges and opportunities that arise in the interaction between the two.

Questions

How can the river area between Lejonströmsbron and Parkbron be designed to be perceived as more public, considering its proximity to private plots?

How can the same area be designed to meet the recreational needs of the growing population while maintaining an appealing residential environment?

Method

The thesis utilized an overarching design method known as analysis through synthesis (Krupinska 2014). This approach involved an iterative process where the design development and the project continuously evolved alongside various components of the project, including the sub-methods theoretical framework, landscape analysis and design. Each stage contributed to the gradual refinement of the design, incorporating new knowledge and insights. The method allowed for a deep understanding of the site's challenges and opportunities, ensuring a holistic and well-informed design solution.

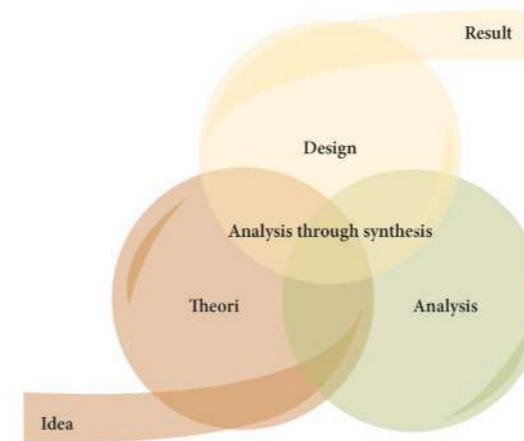

Illustration 2.

Theoretical framework

The theoretical framework was established using the works of architects and authors Deo (2001), Gehl (2010; 2011), Jacobs (1962) and Robinson (2016). The theories of these authors were chosen for their descriptions of the factors that influence the experience of a place, particularly the interaction between public and private spaces. They offer complementary perspectives, examining various aspects such as landscape structure, vegetation, urban life, and the connection between public and private environments. By incorporating these theories, the analysis aimed to explore the depth of the transition between public and private areas and provide answers to the research questions.

Integrated Landscape Character Assessment (ILCA)

An integrated landscape character assessment was carried out according to ILCA (Brämerson-Gaddefors et al. 2020). The analysis is used to describe and understand the landscape's prerequisites for planned measures and development, which justifies it as a method in this study. The analysis includes thematic analyses, site visits, document review, characterization, and evaluation of sensitivity and potential. By integrating these elements, ILCA facilitates informed decision-making and the creation of a harmonious design that aligns with the surroundings.

Design

The design proposal was based on the theoretical framework and landscape analysis. According to the method analysis through synthesis, the process alternated between sketching freely, testing ideas on site and gathering new background information as the work was revised.

The process began with an initial meeting with the municipality in December 2022 and has been carried out in parallel with the work until its completion in May 2023. The design resulted in a program with key points and plan, which were illustrated through principles, sections, perspectives, and cutouts. The proposal was based on a concept used as a primary idea generator and guiding principle, grounded in the analyses conducted and inspired by the identity and character of the area.

Summary

The analysis reveals that the area along the river in Skellefteå is suitable for recreation and has potential for further development. The transition between public and private spaces needs to be carefully managed to ensure a balanced and inclusive environment. The western and central parts offer opportunities for creating larger recreational areas, while the eastern part requires preservation of its intimate character and ecosystem services. Overall, there is potential to enhance the area's public character, improve accessibility, and maintain its recreational values. Sensitivity to erosion and the impact on residents' environment should guide any changes made to the area.

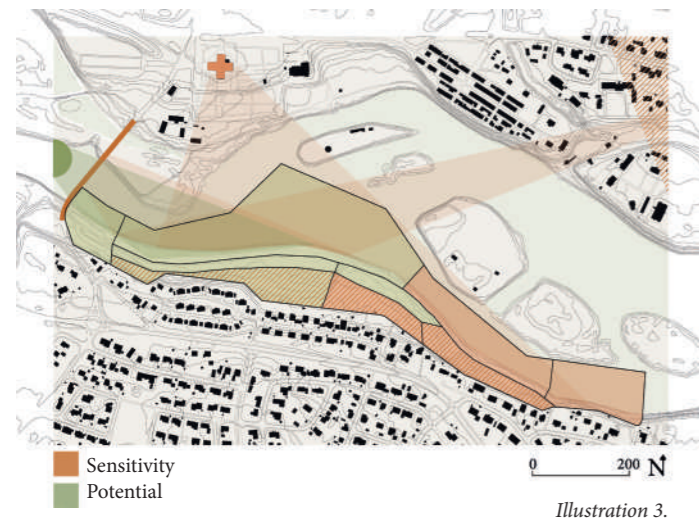

Illustration 3.

Program

The program includes following program diagram and bullet points describing the aspects on which the design is based.

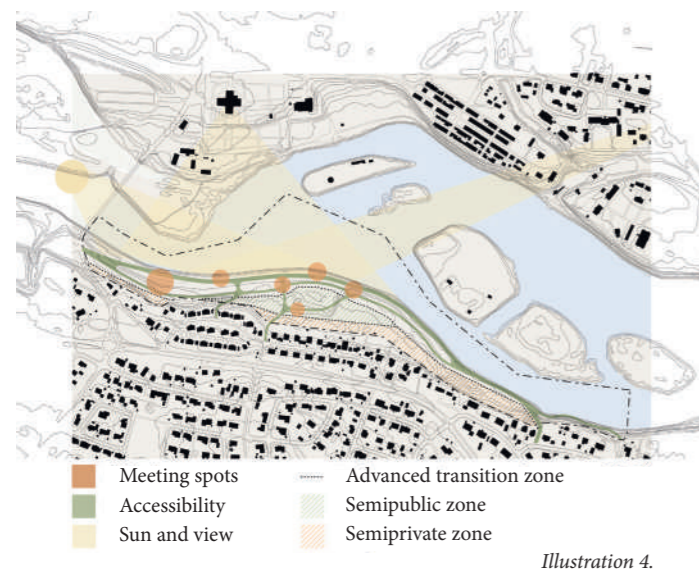

Illustration 4.

The design should:

Highlighting the area's identity

The river, with its recreational potential, will serve as a focal point in the design with integrated elements that amplify the area's unique character by leveraging existing vegetation, maximizing views of the water and the nearby church, and optimizing sun orientation for a pleasant evening experience.

Advance the transition zone between public and private

The area is redesigned to create new transition zones that enhance the perception of public space while maintaining an appealing residential environment. By developing distinct markers and functional elements, the design aims to broaden and strengthen the public and semi-public zones. At the same time, the semi-private zone will be narrowed through the strategic use of vegetation and permeable structures to ensure the privacy and comfort of the residents.

Create spaces for visit, activity, and rest.

To meet the growing recreational needs of the population, the area is enhanced with additional recreational facilities. The design focuses on improving accessibility within the area and providing a range of meeting points and resting areas that cater to various age groups. These spaces will offer opportunities for engaging activities, play, and relaxation.

Concept: Gradient

Illustration 5.

The design proposal's concept, derived from the literature and analysis, is based on the transition between public and private space and the idea of a gradient. A gradient is described as a rise in a certain direction and within the work area it is symbolized by a change in experience when moving from public to private land, where the different zones differ in function and character. The use of a seating gallery, which functions as both a leveling feature and a recreational element, helps address the sloping terrain and erosion while implementing the gradient concept effectively in the area.

Design proposal

Because the area is large and complex, design principles have been created as guidelines for how the area should be designed which include the main and secondary lane, entrances and new vegetation. Furthermore, the proposal is presented with additional plans and sections in relevant scales for a more detailed design.

The main path remains in its current location, while the secondary path has been developed with new routes that creates clear connections to the southern entrances and improves accessibility in the central and eastern parts of the area. The new vegetation demonstrates how the line of birch trees runs along the shoreline, with breaks for existing vegetation and openings that enhance the view of the water. The more detailed design is presented by focal points that are designed to contribute to recreational qualities. These include: an activity park with volleyball, boule, a stage and a larger seating gallery for events and relaxation. A grill area with fireplaces, picnic tables and a seating gallery leading down to the water. A clearing in the nature with shelter, fireplaces, picnic tables and natural play elements. A pier next to the water. An open field for free play, picnics, and football. And at last, an outdoor gym with a seating gallery that allows access to the water for swimming after a workout.

Illustration 6.

Discussion

The method used has been a way to achieve the purpose of the thesis and respond to the research questions through design. Using the design method analysis through synthesis (Krupinska 2014) as an overall method has been enabling, allowing the study to evolve and take shape during the process. By combining landscape analysis with collected theories by authors Dee (2001), Robinson (2016), Gehl (2010; 2011), and Jacobs (1962), it was possible to analyze the interaction between the public recreational area and private plots. The landscape analysis conducted has been a central part of the work and is considered necessary in order to develop a design of the river area that is perceived as public space while continuing to provide an attractive residential environment. The flexibility of ILCA (Brämerson-Gaddefors et al. 2020) in allowing adaptation of the method has been helpful in tailoring the analysis to the purpose of the study.

Illustration 7.

Illustration 8.

The design proposal has been developed by evolving the potentials of the area while considering its sensitivities. This was done to enhance the identity of the area and strike a balance between recreational opportunities and a pleasant living environment. The analysis shows that the possibility of creating wider public and semi-public zones depends on the size of the area and its proximity to private land, making the method applicable to areas with similar conditions. By promoting collaboration between the areas, the development of the river space can benefit both the city and the neighborhood's interests. Our hope is that the project will be regarded as a positive addition to Skellefteå and an improvement to the Sunnanå river space.

Innehåll

I. INLEDNING	s. 1.
II. METOD	s. 8.
III. TEORI	s. 12.
IV. ANALYS	s. 15.
V. GESTALTNING	s. 39.
VI. DISKUSSION	s. 55.
VII. REFERENSER.....	s. 59.

I. Inledning

Förord

Under sommaren 2021 och 2022 genomförde vi, i uppdrag av Skellefteå kommun, en sociotopkartering av stadens grönytor. Karteringen gick ut på att inventera och analysera sociala värden, vilket sedan sammanställdes i en sociotopkarta med tillhörande rapport. Uppdraget medförde att vi lärde känna stadens offentliga rum.

Detta examensarbete är en del av ett befintligt projekt startat av Skellefteå kommun där utvecklingen av stadens älvrums ska förbättra rekreationskvaliteterna i tätorten. Genom arbetet med sociotopkarteringen besökte vi älvrums ett flertal gånger vilket medförde ett intresse för de brister och utvecklingsmöjligheter som finns i området.

Under sommaren 2022 erbjöd vi oss att skriva ett examensarbete där vi som landskapsarkitektstudenter kan bistå med ett gestaltungsförslag för en del av älvrums. Detta resulterade i ett samarbete där projektet presenteras som en fristående utredning som förslag på utveckling.

Varma tack till Skellefteå kommun för ett bra och roligt samarbete. Ett extra tack till Elsa Karlberg för dialog, hänvisningar och stöd under projektets gång.

Figur 1. Skellefteå tätort. Sara kulturhus är ett tydligt landmärke i stadens centrum och syns även från älvens södra delar där det grönskande bostadsområdet Sunnanå breder ut sig. De boende i stadsdelen når enkelt service och kulturliv norr om älven via stadens broar, samtidigt som deras tomter och angränsande ytor erbjuder rofyllda kvaliteter. Foto: Jonsson 2019.

Förtätningens inverkan på samspelet mellan offentliga och privata miljöer

Världen över sker en omfattande urbanisering och fram till år 2030 förväntas 60 procent av världens befolkning att bo i urbana miljöer. Städernas täthet bidrar med närhet till en mängd funktioner och utbyten vilket förenklar vardagen för dess invånare (Mattson 2015). Urbaniseringen i Sverige har historiskt sett inneburit en inflyttning till landets storstäder men hos unga vuxna idag värderas närheten till naturen i kombination med jobb- och bostadsmöjligheter högt, vilket har fått Västerbotten län och Skellefteå kommun att öka sin inflyttning (Afrý 2021: SCB 2022). Den amerikanska tidskriften Time utnämnde 2022 Skellefteå till en av världens mest intressanta städer och menar att kommunen erbjuder invånarna ett liv i samklang med naturen i en aktivt utvecklande stad (Japhe 2022).

Skellefteå kommun har under det senaste decenniet expanderat i rekordfart. Batterifabriken Northvolt valde 2017 att etablera sig i kommunen och detta har medfört ett blomstrande näringsliv och rekordlåg arbetslöshet (Öhlund 2022). Kommunen räknar med att nå 90 000 invånare innan år 2030, vilket är en ökning med cirka 20 000 invånare på 10 år (Skellefteå kommun 2022c). År 2021 stod Sara kulturhus, ett av världens högsta trähus, klart i centrala Skellefteå och är idag ett landmärke för staden (ABB 2023). Byggnaden är ett av flera hållbara byggprojekt i kommunen och i takt med den ökande befolkningen expanderar och förtätas staden vilket Skellefteå kommun

försöker göra på ett hållbart sätt (Skellefteå 2020a).

Stadsplanering står ständigt inför frågor om hur attraktiva och funktionella stadsrum kan utformas för att bidra till en hållbar vardag. Med förtätning söks den kvalitet den täta staden kan ge i form av närhet till arbete, kultur, verksamheter och rekreation (Boverket 2016). Strategin ska minska ingreppen på städernas angränsande natur- och odlingsmarker och istället utveckla en högre bebyggelse med ett tätare och mer rekreativt stadsliv inom stadens redan etablerade gränser (ibid.). Detta innebär att livet mellan husen blir en allt viktigare dimension att ta hänsyn till inom arkitektur, stadsplanering och urban design (Gehl 2011).

Figur 2. Skellefteå kommun i relation till Sverige.

Livet mellan husen utgörs av användarna av det offentliga rummet och inkluderar såväl de boende som de besökande, vilket innebär att hänsyn måste tas till båda grupper för att skapa väl fungerande rekreativa miljöer (Gehl 2011). Skellefteå kommuns expansion och väntade inflyttning medför att allt fler människor ska samsas om de allmänna platserna som finns (Skellefteå kommun 2020a). För att staden ska kunna erbjuda rekreativa kvaliteter för fler invånare krävs större ytor i anspråk, vilket resulterar i utveckling av befintliga rekreativområden. I kombination med förtätningen av staden leder detta till att de allmänna och privata ytorna kommer allt närmare varann. Övergången däremellan är en viktig aspekt i hållbar stadsplanering där det offentliga rummet ska erbjuda rekreativa kvaliteter för alla, men där hänsyn också ska tas till de boendes integritet och livsmiljö (Gehl 2011).

Älvrummet i Skellefteå tätort utgör ett viktigt, sammanhängande grönstråk vilket nyttjas för rekreation (Skellefteå kommun 2021c). Området mellan Lejonströmsbron och Parkbron söder om älven angränsar till stadsdelarna Sunnanå och Sörböle där det planeras för nya bostäder i form av flerfamiljshus. Det medför ett större behov av rekreativområden i närområdet samt en väntad ökad besöksfrekvens i denna del av älvrummet (ibid.). Områdets placering intill privata tomter har

lett till att de boende gör anspråk på älvrummet med trädgårdsmöbler, lekredskap och annan utrustning, samt röjer vegetation för att framhäva vyn över älven (Lundqvist 2023). Delar av älvrummet upplevs därmed mer privat än offentligt, vilket i sin tur lett till att besökare inte använder platsen i full utsträckning. En utveckling av området som stärker platsens offentliga karaktär kan å andra sidan få motsatt effekt med negativ inverkan på de boendes livsmiljö.

I samband med stadens utveckling tillkommer konflikter i takt med förändringen av den urbana miljön, då stadens olika funktioner ska samsas om mindre ytor. Inom älvrummet uppstår en konflikt i mötet med de privata tomterna där allt fler boende och besökare ska samsas om utrymmet. Det behöver därmed analyseras hur övergången däremellan tar sig uttryck samt hur området kan gestaltas för att gynna alla användare av det offentliga rummet.

Syfte

Syftet med arbetet är att analysera övergången mellan ett allmänt rekreationsområde och privata tomter, samt hur denna övergång påverkar användningen och gestaltningen av det offentliga rummet utifrån den problematik och de möjligheter som uppstår i mötet mellan de två.

Frågeställningar

Hur kan älvrummets delsträcka Lejonströmsbron - Parkbron gestaltas för att upplevas mer offentligt i relation till dess placering intill privata tomter?

Hur kan samma delsträcka gestaltas för att möta den växande befolkningens rekreationsbehov och samtidigt behålla en tilltalande bostadsmiljö?

Avgränsning

Arbetet har sin utgångspunkt i Skellefteå kommuns utvecklingsplan för älvrummet mellan Lejonströmsbron och Parkbron söder om älven. Arbetet har geografiskt avgränsats till området mellan Lejonströmsbron och Östra grubbgatan då sträckan mellan Östra grubbgatan och Parkbron är avstängd på grund av byggarbete i och med den nya Karlgårdsbron. Platsen avgränsas av strandkanten i norr och privata tomter i söder. Arbetsområdet resulterar därmed i en storlek på 8,5 hektar med ett stråk på 1,3 kilometer.

Arbetet avgränsas till gestaltning med fokus på rekreation samt övergången mellan offentligt och privat. Gestaltungsförslaget redovisas genom ett program med programpunkter och en programplan vilka utformas och illustreras i principer, plan, sektioner och perspektiv. Arbetets syfte är att förmedla ett gestaltungsförslag som svarar på frågeställningarna och med hänsyn till platsens terräng och omgivning. Förslaget anpassas till tomtgränserna i arbetsområdets södra del utan hänsyn till fastighetsgränser inom området. Arbetet har utgångspunkt i kommunens fördjupade översiktsplan och gestaltningen har genomförts med premissen att kommunen äger marken eller har lov att nyttja all mark inom älvrummet.

Figur 3. Bild tagen i områdets östra del med vy över älvrummet västerut. Platsen har en lummig karaktär sommartid med en tilltalande närhet till och vy över vattnet som skänker rekreativa kvaliteter.

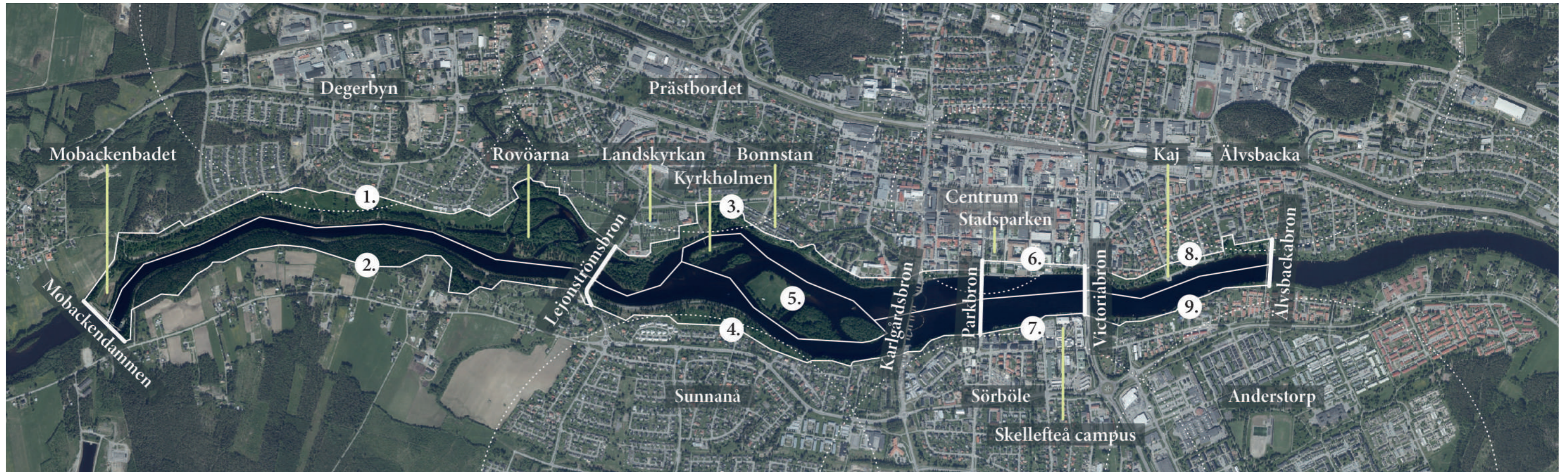
Staden vid älven

Skellefteå kommun är belägen i Västerbottens län i norra Sverige. Staden är uppbyggd runt Skellefte älv och vattendraget är av stor betydelse för kommunen. Genom vattenkraft har älven berett väg för kraftproducenten Skellefteå Kraft vilket har bidragit till ett starkt näringsliv och ökande invånarantal. Bolaget utgör grunden till kommunens expansion från 1900-talet till idag (Skellefteå Kraft 2023; Skellefteå kommun 2020a) och är en av anledningarna till att Northvolt valt att etablera sig i staden (Skellefteå kommun 2021b). Älvrummet fungerar som en blågrön oas mitt i tätorten och knyter samman de omkringliggande bostadsområdena med promenadstråk och grönstruktur. Den sju kilometer långa rekreationsrundan "Hälsans stig" löper norr och söder längs med älven, från Älvsbackabron i öster till Lejonströmsbron i väster. Hälsorundan utgör ett populärt rekreationsstråk som genererar högt besöksstryck i det centrala älvrummet (Skellefteå kommun 2022b).

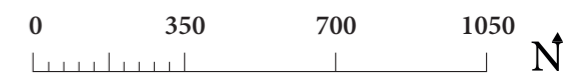
Stadens expansion kommer med ett ökat behov av rekreationsmöjligheter och ställer högre krav på kommunens befintliga grönytor. Kommunen påbörjade därav år 2020 en utvecklingsplan för älvrummet, med avstamp från den fördjupade översiktsplanen där det beskrivs hur rekreationsområdet ska utvecklas för att bidra till ett hållbart Skellefteå (Skellefteå kommun 2021c). Underlaget bygger på inventeringar och undersökningar genomförda av kommunen där älvrummet delats in i nio delsträckor, som analyserats och värderats (ibid.).

Figur 4. Västerbottens kust med Skellefteå kommun, Skellefteälv och tätort utmarkerat.

Figur 5. Det centrala älvrummet löper genom staden och delas upp i nio delsträckor utefter broarnas placering. Områdena erbjuder varierande kvaliteter beroende på var du befinner dig. Skala 1:18000 (A3). Ortofoto © Lantmäteriet (2023).

1. Mobackendammen - Lejonströmsbron (norra)

En naturrik och ostörd sträcka med närhet till vattnet där Rovöarna sammankopplats genom broar och på så vis blivit en del av rekreationsstråket. Karaktären präglas av tät vegetation i kombination med öppna gräsytor som nyttjas för spontana uppehåll sommartid, vilket kan utvecklas och förstärkas på platsen. Området inkluderar höga natur- och rekreationsvärden. I den västra delen ligger badplatsen Mobackenbadet med omklädningsrum, toalett, vindskydd och grillplats. Området används även vintertid för skoterutflykter och längdskidåkning.

2. Mobackendammen - Lejonströmsbron (södra)

Denna del har likt den norra sidan en naturrik och ostörd karaktär. Det finns några grillplatser och vindskydd utplacerade längs med en mindre grusväg intill älven, som nyttjas för promenader och cykling samt framkomst till platsens båt-isättningsramp väster om Lejonströmsbron. Sommartid nyttjas området främst för fiske efter lax och öring. Vintertid används sträckan som anslutning till skoterleder. Stråket som motions slinga lämpar sig att utvecklas med bänkar och dragna skidspår för att öka framkomligheten samt utnyttja platsens rofyllda kvaliteter för rekreativa ändamål.

3. Lejonströmsbron - Parkbron (norra)

Delsträckan utgör älvrummets mest händelserika område där kulturhistoria präglar platsen i form av Landskyrkan, Bonnstan och Nordanparken. Stråket löper genom snårig skog i öst och fortsätter längs med öppna gräsytor och därefter vidare till en tråspång nedanför bonnstan med närhet till vattnet. Platsen inkluderar en grillplats och är en välanvänd rekreativ miljö samt en plats för evenemang och stadsliv i centrala Skellefteå. Älvrumsdelen kan utvecklas med fler mötesplatser och utrustning som tillgängliggör området för fler möten och sammankomster på grund av sitt sammanhang.

4. Lejonströmsbron - Parkbron (södra)

Denna sträcka följer Sunnanås norra gräns. Strandpromenaden längs vattnet erbjuder idag kvaliteter som laxfiske i älven, ett utegym och en grillplats. Västra delen av sträckan har öppna ytor med utsikt över vattnet och landskyrkan. Österut återfinns tätare vegetation med högre naturvärden vilket bör bevaras utifrån de ekosystemtjänster det bidrar med till staden. Området lämpar sig för aktiviteter och mötesplatser som tillgängliggör platsen för bad och uppehåll.

5. Öarna

Öarna innefattar höga naturvärden med lövskog, död ved och kantzoner. Kyrkholmen är ansluten till fastlandet norr om älven och inkluderar sommartid ett café sommartid. Ytterholmen, Karl Fredriksholmen och Solandersholmen är holmar med tät lövskog och höga naturvärden. Vattnet runt dessa är populära för kanotpaddling och gummibåtar. Storholmen är idag jordbruksmark. Öarnas naturvärden bör bevaras för dess biologiska mångfald och ekosystemtjänster.

6. Parkbron - Viktoriabron (Norra)

Detta område kallas för Älvbrinken och utgör älvrummet närmast stadskärnan med en blandning av café- och restaurangliv, kulturaktiviteter, evenemang, lekutrustning samt hög arkitektonisk kvalitet. Platsen binds ihop med Skellefteå stadspark som välkomnar besökare till stadskärnan och vice versa. Delområdet är älvrummets startpunkt för många invånare i och med dess centrala läge.

7. Parkbron - Viktoriabron (Södra)

Området är gestaltat med stråk och är trots sin anslutning till centrum är svagt uppmärksammat. Strandpromenaden är placerad intill vattnet och nedanför en norrsluttning vilket medför att stora delar av området skuggas dagtid. Läget ger utsikt över Älvbrinken och ansluter till Skellefteå Campus vilket kan utnyttjas i utveckling med kultursatsningar och mötesplatser.

8. Viktoriabron - Älvsbackabron (norra)

Sträckan är en del av stadens centrum och utgörs av en parkdel och en kaj. Parkens gestaltning påminner om en engelsk landskapspark med solitära björkar och pilträ utplacerade i gräsmatta. Det soliga läget bidrar till uppehåll i form av bland annat picknick och kajen längs med vattnet medför ett närvarande båtliv. Detta bör vid utveckling bevaras för att fungera som en stadsnära park i staden. I öster blir Älvsbackabron ett landmärke och här finns en något mer vildvuxen vegetation.

9. Viktoriabron - Älvsbackabron (södra)

Här går älvstråket direkt intill älven och trots sitt centrala läge i staden är sträckan inte nyttjad i stor utsträckning utan används enbart som transportsträcka. Detta älvrums har en smal karaktär intill bebyggelse och det finns risk för erosion på platsen. Sträckan lämpar sig som båtplats och kan utvecklas med mötesplatser.

Figur 6. Hälsans stig utgörs till största del av stensmjöl och går i delar av älvrummet tätt intill vattnet, omsluten av vildvuxen natur.

Figur 7. I den centrala tätorten är delsträckorna förvaltade och av mer parklik karaktär med stadsträd och tillägg såsom små broar och bänkar.

Figur 8. Centrums älvrumsdel är programmerad med lekutrustning, samlingsplatser, kulturinslag och kaj för båtar.

Figur 9. Intill stadsparken är en större gradäng belägen i sydvänt läge som används likt en läktare för evenemang och konserter.

Figur 10. Intill vattnet är flera eldstäder belägna som nyttjas året om.

Figur 11. Delar av älvrummet har kulturhistorisk karaktär med frodig vegetation som blommor och skänker kvaliteter likt en park.

Figur 12. Skidspår löper genom älvrummets västra delar och nyttjas av de boende i närområdet.

Figur 13. Älvrummets olika delar erbjuder upplevelser av vy och kontakt med vattnet.

Figur 14. Vintertid är delar av älvrummet svårtillgängliga men används av besökare som slår sig ned i vindskydden efter att tagit sig fram med skoter.

Älvrummet Sunnanå

Området mellan Lejonströmsbron och Norra grubbgatan söder om älven är beläget strax sydväst om centrum och ansluter till de delar av älvrummet som erbjuder kultur- och stadsliv samt rekreativa naturstråk. Delsträckan angränsar till de expanderande bostadsområdena Sunnanå och Sörböle vilket sätter området i en allt mer central kontext där älvrummet ska erbjuda rekreation för fler besökare. Platsens anknäytning till centrum medför ett flöde av människor som nyttjar sträckan för transport och rekreation. Denna del av "Hälsans stig" väntas därför bli del av huvudvägnätet för gång och cykel söder om älven, tillsammans med Nordanå (område 3 figur x) och centrum (område 6 figur x) som knyts ihop av stadens mest använda gångbroar (Skellefteå kommun 2020a).

Skellefteå kommun är huvudsakligen fastighetsägare för sträckan där delar av de angränsande tomternas fastighetsgränser löper ända ner till vattnet. Kommunen förvaltar det huvudsakliga stråk som löper genom dessa delar med tillhörande belysning, vegetation och markmaterial för att skapa en sammanhängande helhet och anknäytning till älvrummet, vilket ska bidra till att älvpromenaden bibehåller god standard (Lundqvist 2023). Det varierande ägarskapet innebär däremot att kommunen inte äger full rätt till denna del och kan därmed inte kontrollera området i sin helhet. Samtidigt ses området som allmän plats då ingen skillnad görs på kommunal eller privat mark, och de faktiska tomtgränserna upplevs vara dragna i älvrummets utkant. Att området uppfattas som offentligt är som tydligast längs stråket utmed strandkanten och detaljplanen tillåter ingen ny bebyggelse för de boende som äger mark i de nedre delarna, vilket förstärker platsens karaktär att vara till för alla (Norberg 2023).

Figur 15. Sunnanå älvrum är beläget nära centrum med en blandning mellan privata och kommunala fastighetsgränser. Områdets huvudstråk knyter an till angränsande älvrumsdelar och utgör en del av Hälsans stig. Skala 1:7000 (A3). Ortofoto © Lantmäteriet (2023).

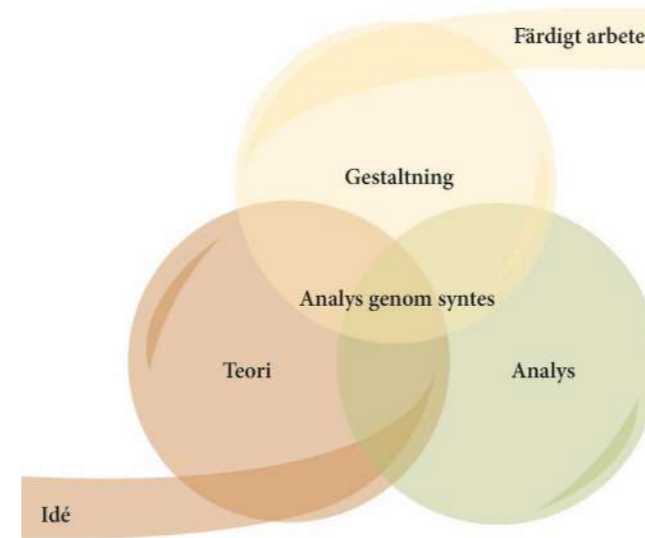
II. Metod

Arbetsmetod

Arbetet genomfördes utefter den övergripande gestaltningsmetoden analys genom syntes (Krupinska 2014), där gestaltningen utvecklades parallellt med arbetets olika delar i en iterativ process. Arbetet växlade på så vis mellan idéarbete, teoretiska studier, platsanalys, skissarbete och gestaltning. Gestaltningen utvecklades genom detta vartefter ny kunskap tillkom. Detta har präglat metodens alla delar, där nya insikter om platsen bidrog till ytterligare behov av teori eller analys, och vice versa.

Arbetet inkluderade teori och analys. En integrerad landskapskaraktärsanalys enligt ILKA (Brämerson-Gaddefors et al. 2020) genomfördes för att fördjupa kunskapen om platsen och dess behov. Analysen kompletterades av den teoretiska utgångspunkt som skapades för att kunna analysera mötet med de privata tomterna och vad som påverkade upplevelsen av denna övergång. Valet av metoder har grundat sig på att skapa en bild av platsens problem och dess potential för att utveckla en gestaltning som svarar på forskningsfrågorna.

Följande beskrivs de metoder som använts. Dessa presenteras åtskilda från varandra för att öka läsbarheten av de separata delarna. I verkligheten har arbetet utgått från de olika metoderna parallellt, som illustrerats i figur 16.

Figur 16. Arbetsgången rörde sig fram och tillbaka, in och ut, i ständig upprepning mellan projektets olika faser, för att till slut komma fram till ett resultat.

Teoretisk utgångspunkt - övergången mellan offentligt och privat

Den teoretiska utgångspunkten skapades utifrån arkitekterna och författarna Dee (2001), Gehl (2010, 2011) Jacobs (1962) och Robinson (2016). Valet av litteratur motiverades av författarnas sätt att analysera och beskriva de aspekter som påverkar upplevelser av en plats med utgångspunkt i mötet mellan offentligt och privat, vilket applicerades genom arbetets analys för att synliggöra dessa strukturer. Författarna delar en gemensam syn på upplevelsen av landskap och kompletterade varandra genom hur de analyserar landskapet i olika lager; Dee (2001) bygger sina analyser på landskapets uppbyggnad, form och struktur medan Robinson (2016) utgår från vegetationen ovanpå detta. Gehl (2010; 2011) skriver om det offentliga rummets betydelse för hållbara städer och Jacobs (1962) resonerar kring hur offentliga miljöer kan dra nytta av anslutningen till privata tomter.

ILKA

Genom en integrerad landskapskaraktärsanalys beskrivs och analyseras landskapets olika beståndsdelar tillsammans, integrerat, för att komma fram till dess känslighet och potential. ILKA är en analysmetod för planläggning av vägar och järnvägar samt miljöbedömning av dessa, men används även i mer detaljerade skalor såsom utvecklings- eller gestaltningsprojekt (Brämerson-Gaddefors et al. 2020).

Analysmetoden har ett tvärvetenskapligt fokus vilket innebär att den kombinerar analys av faktorer som geologi och ekologi med sociala värden såsom användningen och upplevelsen av landskapet. Detta skapar en grund till vad landskapet har för karaktär, känslighet och potential i relation till den planerade anläggningen, vilket kan användas som underlag för att svara på hur platsen lämpar sig att utvecklas. ILKA motiverades som analysmetod i och med hur analysen fångar helheten och redogör för hur olika aspekter samverkar i landskapet. Metoden användes för att visa på möjligheterna och skapa ett underlag för en gestaltning som tar tillvara på landskapets egenskaper samt nyttjar dessa för att skapa ett samspel med omgivningen och bidra till en god landskapsanpassning.

Metoden fungerar likt ett teoretiskt ramverk där innehållet kan anpassas efter projektets omfattning och det berörda landskapet. I arbetets fall innebar detta att analysen utformades efter syftet att ta fram en gestaltning av älvrummet, med utgångspunkt i mötet mellan allmän och privat mark. På detta sätt användes analysen som ett kunskapsunderlag i gestaltningsprocessen för att stärka transparensen i de val som gjordes i strävan att nå en god helhetslösning. Analysen präglades av den teoretiska utgångspunkt som arbetet inkluderat och har därav genomtyrats av teorier om mötet mellan offentliga och privata rum. Tidigare kunskap om och erfarenheter av ILKA i denna typ av projekt motiverade metoden ytterligare.

Analysen inkluderade tre moment: tematiska analyser, karaktärisering och värdering av känslighet och potential. Följande delar beskriver hur ramverket har anpassats till detta arbete.

Platsbesök

I en ILKA ingår platsbesök vilket har inneburit att vid upprepade tillfällen besöka platsen för att inventera och analysera, diskutera samt skapa uppfattning om vad som påverkar användningen och upplevelsen av den. Arbetsområdets placering i Västerbotten län motiverade platsbesök vinter- och sommartid i och med de stora årstidsvariationerna.

Sommaren 2021 mellan 7 juni och 26 augusti samt sommaren 2022 mellan 7 juni och 25 augusti besöktes älvrummet ett flertal gånger av oss i och med den sociotopkartering som vi genomförde. Det innefattade platsbesök där områdets sociala kvaliteter inventerades genom att tillsammans gå genom området och diskutera, anteckna samt fotografera områdets kvaliteter och brister. Utöver det nyttjades älvrummet för egen rekreation genom promenader, motion, bad och grillning. Somrarnas platsbesök gav oss erfarenhet av hur området användes och upplevdes under olika tider på dygnet sommartid.

Under examensarbetets gång besöktes älvrummet två gånger, vår- och vintertid. Datumerna besöken ägde rum var 15-21 januari 2023 samt 7-14 april 2023. Under dessa inventerade vi området för att kunna analysera platsens rumsliga förhållanden och hur området användes under vinterhalvåret. Besöken genomfördes genom att vi gick igenom området, observerade och sökte spår av användning, diskuterade landskapets potential och känslighet, fotograferade och skissade. Platsbesöken användes för att analysera områdets rekreativa möjligheter och förhållandet mellan det offentliga rummet och angränsande privata tomter. Det blev ett sätt att skissa i skala 1:1 genom att diskutera områdets potentiella utformning och jobba med arbetets övergripande metod analys genom syntes i praktiken, genom att till exempel stega ut mått på och lokalisera olika gestaltningstillägg.

Tematiska analyser

De tematiska analyserna har använts för att beskriva landskapets förutsättningar genom att analysera varför området fungerar och ser ut som det gör. I ILKA (Brämerson-Gaddefors et al. 2020) delas de tematiska analyserna upp efter tre övergripande teman: landskapets form, tidsdjup och ekologi. Landskapets form utgör grunden till platsens karaktär och inkluderar delasppekterna uppbyggnad, upplevelse och användning. I arbetet har de tematiska analyserna strukturerats efter dessa delasppekter istället för ordinarie struktur (form, tidsdjup och ekologi). Analysen av landskapets uppbyggnad inkluderade form och ekologi, och analysen av landskapets användning inkluderade aspekten tidsdjup. Samtidigt fick det nya övergripande temat upplevelse större plats än i ordinarie ILKA för att analysera upplevelsen av mötet mellan det allmänna rekreationsområdet och de privata tomterna. Omstruktureringen gjordes i och med arbetets syfte, som grundade sig i att undersöka övergången mellan allmän och privat mark, och hur upplevelsen av den påverkar användningen av ett allmänt område, vilket motiverade att ge analysen av användning och upplevelse ett större fokus än tidsdjup och ekologi. Genom att utgå från landskapets uppbyggnad, användning och upplevelse kunde analysen användas för att fånga hur de olika aspekterna samverkar samtidigt som form, tidsdjup och ekologi blev en del av den nya strukturen.

De tematiska analyserna utgick från inventering av data samt den dokumentöversikt och de platsbesök som genomfördes. Analysen präglades av den teoretiska utgångspunkten som blev mest synlig i beskrivningen av upplevelsen av landskapet. Genom teorin kunde övergången mellan offentligt och privat, gränserna däremellan och upplevelsen av området analyseras utifrån olika aspekter som hjälpte oss identifiera problem och möjligheter från olika vinklar.

Dokumentöversikt

För att kunna gå i linje med den utveckling som Skellefteå kommun förväntar sig inom älvrummet och förstå arbetsområdets möjligheter och problem har en dokumentöversikt genomförts. Den har innefattat kommunala dokument och information kopplat till arbetets syfte och frågeställning.

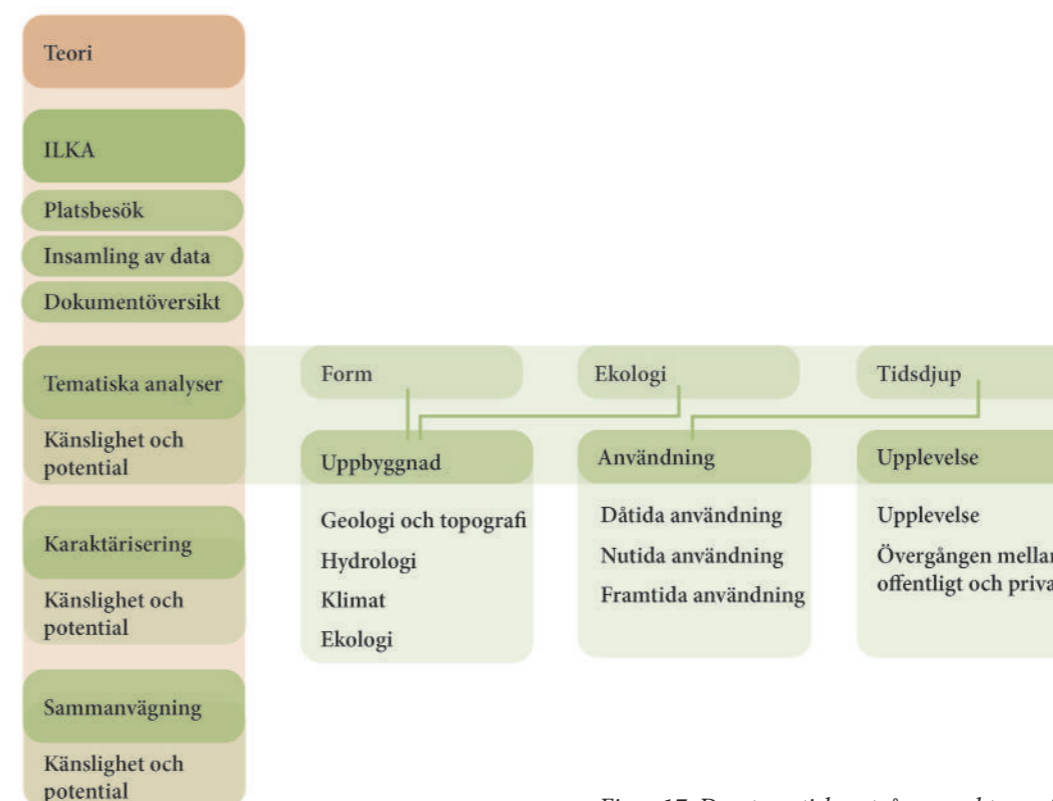
Karaktärisering

Genom karakterisering samlades kunskapen om landskapet och vägdes samman vilket utgjorde grunden för den integrerade analysen. Utifrån de tematiska analyserna indelades landskapet i karaktärsområden vilka beskrevs utifrån karaktär, funktion och relation i text och bild. Ett områdes karaktär definierades av nyckelkaraktärerna på platsen, såsom topografin, rumsliga förhållanden och vegetationen. Funktion definierades av de funktionella aspekterna i landskapet, såsom rörelsemönster samt rumsliga, ekologiska och historiska funktioner och samband. Relation beskrevs genom människors koppling till och nyttjande av området, såsom identitet och anknytning, betydelsefulla mötesplatser samt användningen av platsen.

Känslighet och potential

Utifrån de tematiska analyserna och karaktäriseringen gjordes en bedömning av landskapets känslighet och potential. Detta utifrån den planerade förändringen av området vilken utgjordes av en gestaltning som ska få området att upplevas vara till för allmänheten, möta den växande befolkningens rekreationsbehov och samtidigt behålla en tilltalande bostadsmiljö.

Känsligheten innefattade frågor kopplade till platsens nyckelkaraktär, ekologiska och kulturhistoriska system samt vilken användning av landskapet som är känslig för förändring. Potentialen innefattade vilka möjligheter som finns att stärka områdets nyckelkaraktär, upplevelsen av den och hur områdets funktioner kan förbättras. De två aspekterna bedömdes med grunden att genom utveckling bidra till en hållbar stad. Bedömningen av känslighet och potential beskrevs genom sammanvägningar av de tematiska analyserna och karaktäriseringen.

Figur 17. Den teoretiska utgångspunkten präglade alla delar av den integrerade landskapskaraktärsanalysen som strukturerades av tematiska analyser som resulterade i en karaktärisering. Vardera del sammanvägdes utifrån dess känslighet och potential.

Gestaltningprocessen

Analys genom syntes

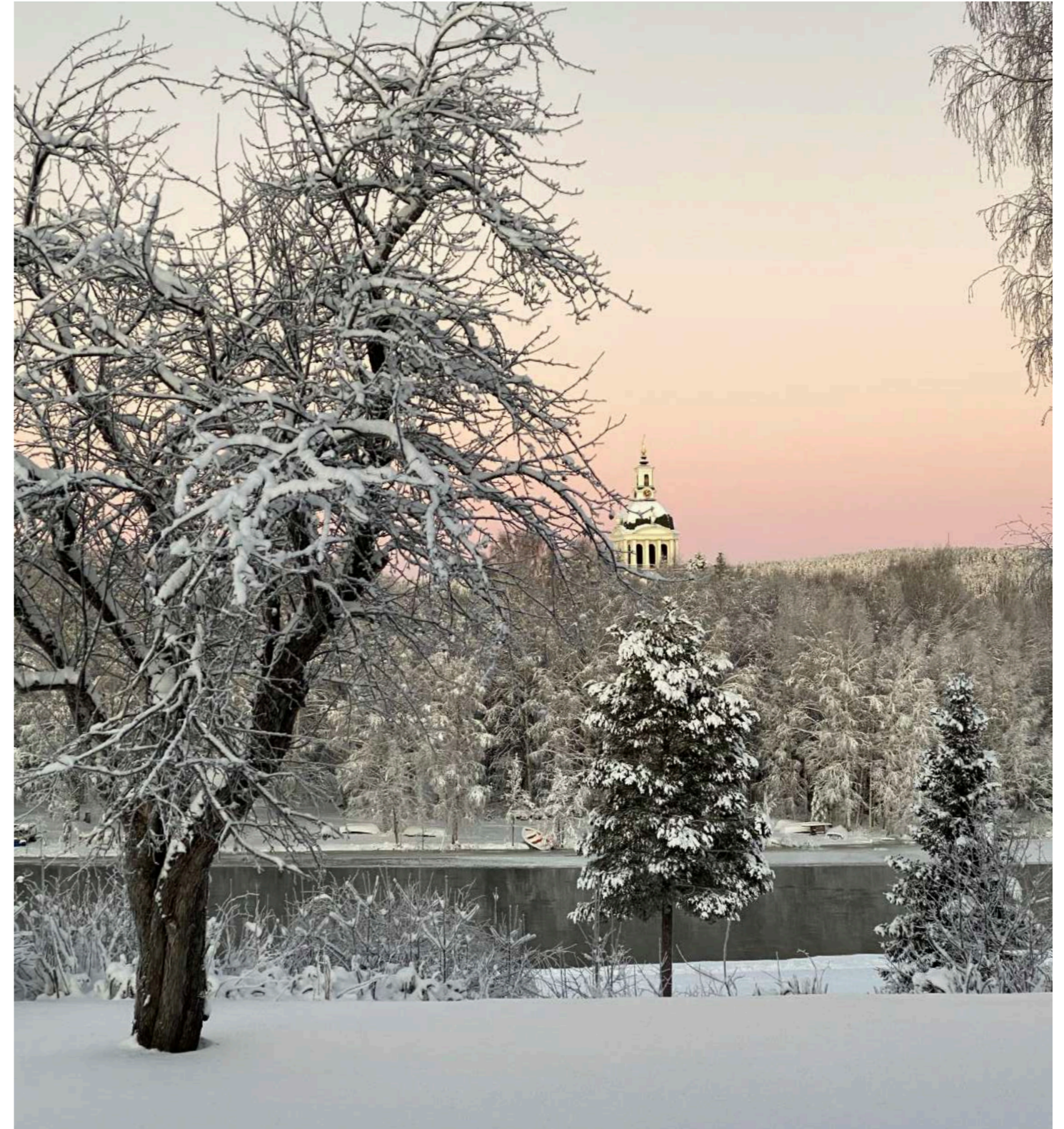
Analys genom syntes är en metod inom design vilken i grunden innebär att undersöka problemets olika beståndsdelar genom att sammanställa dessa till en helhet (Krupinska 2014). Detta innebär att undersöka ett problem genom att generera flera alternativa lösningar för att på så vis hitta nya aspekter av problemet, som i sin tur bearbetas genom formulering av nya lösningar. Detta sker genom en iterativ process där lösningen utvecklas i flera omgångar. Metoden kräver i och med detta en förmåga att tänka i parallella spår och undvika att koncentrera sig på en specifik lösning, vilket varit tillvägagångssättet under arbetet.

Skissande

Att skissa är en av designmetodikens grunder och ett verktyg för analys genom syntes (Krupinska 2014). Genom att skissa undersöktes möjliga lösningar genom att identifiera gränser, fysiska och psykologiska, i sökandet efter en övergripande riktning. Skissandet har präglat arbetets alla delar och har genomförts med penna och papper, digitalt samt i skala 1:1 genom dialog på plats.

Förslaget

Gestaltningförslaget baserades på sammanvägningar av den analys som genomfördes med utgångspunkt i teorin. Idéarbetet påbörjades under ett inledande möte med kommunen i december 2022 och har pågått parallellt med arbetet fram till dess slut i maj 2023. Gestaltningen resulterade i ett program med programpunkter och en programplan som illustrerades genom principer, utsnitt, sektioner och perspektiv. Förslaget baserades på ett koncept som användes som primär idégenerator och guidande princip. Detta grundades i de analyser som genomförts, inspirerat av områdets identitet och karaktär.

Figur 18. Bild tagen från intilliggande villatomt. De boende intill området har vy över älvrummet och Landskyrkan på andra sidan.

III. Teori

Teoretisk utgångspunkt

I följande kapitel presenteras ett urval av teorier med utgångspunkt i övergången mellan offentligt och privat. Teorierna presenteras sida vid sida, för att skapa förutsättning för en högre problematiseringsnivå i den analys som görs med teorin som grund.

Mötet mellan offentlig och privat mark

Hur ett område ska användas definieras i grunden av ägandeskap där fastighetsgränser avgör vad som är offentlig och privat mark. I Sverige sker mycket rekreation på privat mark med allemansrätten som grund, vilket gör att det är tillåtet att röra sig fritt i landskapet om hänsyn tas till markägare, djur, natur och andra människor (Naturvårdsverket 2023). Att möjlighet till rekreation delvis bygger på hänsyn till privat mark innebär att ju mer privat en plats upplevs, desto mindre benägna är människor att nyttja den och vice versa (Gehl 2011).

Utformningen av mötet mellan offentlig och privat mark påverkar hur områdena beträds och nyttjas (Dee 2001). Avgränsningar utgör viktiga rumsliga koncept på grund av deras potential att stödja eller motarbeta sociala aktiviteter på offentliga platser samtidigt som de skiljer det offentliga rummet från det privata (Dee 2001). En abrupt övergång kräver nyfikenhet och driv för att en användare ska korsa gränsen däremellan, medan en diffus övergång kräver mindre motivation. Det kan i sin tur leda till att rummen beträds och nyttjas på ett önskat sätt. Till exempel kan avskärmningar med hög och tät utformning upplevas negativt och bidra till en dålig relation områden emellan då ingen social interaktion kan ske. Det kan medföra platser som uppfattas otrygga, instängda eller otillgängliga (Dee 2001; Robinson 2016). Samtidigt kan brist på avskärmning medföra avsaknad av integritet för privata utrymmen då den angränsande omgivningen blir för närvarande, eller å andra sidan leda till privata anspråk på allmän plats då ytan blir lättillgänglig att nyttja (ibid.). Övergången mellan de två är viktig ur sociala såväl som estetiska aspekter då upplevelsen av denna måste tas i hänsyn utifrån båda perspektiv för att kunna skapa ett välfungerande samspel ytorna emellan (Dee 2001; Gehl 2011).

I mötet mellan offentliga och privata rum krävs alltså genomtänkta utformade gränser för att tillgodose de två rummens skilda funktioner och undvika konflikter. Samtidigt har offentliga rum med anslutning till privata områden goda förutsättningar för social interaktion och rekreativa kvaliteter (Dee 2001; Jacobs 1962; Robinson 2016). Detta då besökare av det offentliga rummet känner trygghet av närvaron från privata fastigheter där visuell kontroll över den allmänna platsen sker på ett naturligt sätt (Jacobs 1962). Det offentliga rummet drar på så vis fördel från en angränsande boendemiljö. Detta samspel bygger på att det offentliga rummet utgör en attraktiv plats de boende vill vistas i och ser ut på och att besökare känner sig tillåtna att nyttja ytan (Jacobs 1962), vilket i sin tur skapar möjlighet för social interaktion.

Människor dras till människor är och förutsättningar att se, höra och samtala anses därför vara grundläggande för att skapa en attraktiv stadsmiljö (Gehl 2010; 2011). Antalet aktiva och direkta möten människor emellan är betydligt färre än antalet syn- och hörselkontakter (Gehl 2010; Jacobs 1962). Dessa distanserande möten skapar interaktion och bidrar till en trygg upplevelse av stadens olika rum, vilka uppfattas mer attraktiva och med god relation till sin omgivning (Gehl 2010).

Övergången mellan offentligt och privat inkluderar fyra zoner

I staden går det att urskilja fyra zoner i övergången mellan allmän och privat mark vilka upplevs och nyttjas på olika sätt. Dessa består av offentlig, halvoffentlig, halvprivat och privat zon (Boverket 2008; Gehl 2011). Övergången mellan offentligt och privat varierar i uttryck, där utformningen av mötet mellan de två styr upplevelsen denna. Övergången kan därmed innehålla alla fyra eller enskilda zoner, och följer inte nödvändigtvis gradienten offentlig-halvoffentlig-halvprivat-privat zon. Att zonerna definieras utifrån upplevelse och användning gör dem oberoende av fastighetsgränser och markägarskap.

Genom att utveckla mötet mellan offentliga och privata rum, kan relationen mellan dem gynnas (Gehl 2011). En övergång som inkluderar de fyra zonerna kan upplevas positivt från de boendes håll, då dessa skapar en känsla av trygghet och säkerhet genom att skapa distans till den allmänna platsen och de som vistas där. Detta resulterar ofta i en större användning av det offentliga rummet, till exempel genom att föräldrar låter sina barn leka och röra sig utanför den privata tomten vid en yngre ålder än de annars skulle ha fått. Denna typ av gradient i upplevelsen från offentlig till privat plats skapar även möjligheter för de boende att umgås och lära känna varandra, och att ett område upplevs höra till de boende skapar en ökad naturlig övervakning och känsla av ansvar över platsen (ibid.). En plats som upplevs otrygg och otydlig i sin funktion kan istället användas mindre och därmed utgöra en plats för oönskade tillhåll eller anspråk (Crowe och Fennelly 2013).

Offentlig:

Den offentliga zonen upplevs öppen och tillgänglig att nyttjas av allmänheten i rekreativt syfte med tydliga entréer och element som förstärker dess roll som plats att vistas på (Boverket 2008; Gehl 2011).

Halvoffentlig:

Den halvoffentliga zonen är avskild från den offentliga och upplevs tillhöra de boende, men tillgänglig för allmänheten att nyttja. Boende som använder platsen reagerar inte på nya ansikten. Till exempel: lekplatser i närheten av privata tomter (ibid.).

Halvprivat:

Den halvprivata zonen angränsar till det privata och upplevs tillhöra de boende, men upplevs inte tillgänglig för allmänheten att nyttja. Boende som använder platsen reagerar på nya ansikten. Till exempel: avskilda bostadsgårdar (ibid.).

Privat:

Den privata zonen upplevs som en förlängning av ett hem eller en verksamhet och nyttjas inte av allmänheten (ibid.).

Välfungerande offentliga rum

Landskapets uppbyggnad påverkar upplevelsen av en plats och hur den används. Övergången mellan offentliga och privata rum kan genom utformning skapa känslor av inkludering och gästfrihet och minska segregation och oönskade anspråk (Dee 2001; Robinson 2016). Likaså kan läsbarheten mellan två rum stärkas när de stöds av tydliga markeringar och funktioner som hjälper användaren att förstå och använda platsen på rätt sätt (Dee 2001; Robinson 2016).

För att kunna skapa fungerande och attraktiva allmänna områden bör dessa utformas för att vara inkluderande och välkomnande för alla, såväl boende som besökande (Dee 2001; Gehl 2010). Det innebär i praktiken att tillhandahålla tydliga och direkta förbindelser till omgivningen, samt att utforma rum som är framkomliga och som erbjuder platser för uppehåll (Dee 2001; Gehl 2011; Robinson 2016). Enkla och tillgängliga kopplingar mellan offentliga och privata områden är avgörande för en god relation mellan dem (Robinson 2016; Gehl 2011). Det kan göras genom att utforma gator, stigar och allmänna platser som är väl sammankopplade och möjliggör enkel förflyttning mellan de två områdena (ibid.). Det i sin tur uppmuntrar människor att använda offentliga platser och bidrar till att skapa en känsla av gemenskap (Gehl 2011).

Visuell och fysisk permeabilitet blir därför ett viktigt koncept i utformandet av avgränsande element då det bidrar till en trygg upplevelse som samtidigt avskärmar olika funktioner från varandra (Dee 2001; Robinson 2016). En permeabel avgränsning skapar en visuell delaktighet som samtidigt medför en tydlig rumsindelning vilket bidrar till god kommunikation mellan ytorna. Transparenta, avgränsande element såsom staket, spaljeer eller vegetation skapar en fysisk avgränsning samtidigt som de visuellt länkar samman områden och är därmed viktiga i utformningen av gränser mellan privata och offentliga miljöer (Dee 2001; Robinson 2016).

Öppenhet bidrar till fungerande rum där sömlösa övergångar mellan offentligt och privat motiveras för att besökare och boende ska känna sig välkomna och trygga att nyttja platsen (Dee 2001; Gehl 2010; Robinson 2016). Det kräver noggrann uppmärksamhet på landskapets skala, material och karaktär, samt placeringen av funktioner som entréer, stråk och vegetation för att skilja funktionerna åt utan upplevda avbrott (Dee 2001).

Vägar, leder och stigar möjliggör och uppmuntrar tillgång och upplevelser av landskapet (Dee 2001). Ett stråks dragning, bredd och utformning ger användaren en idé om platsens funktion och tillåtna användning och kan därmed påverka upplevelsen av det omgivande området. Vid gestaltning av stråk tas formen och upplevelsen av landskapet i hänsyn vad gäller rörelse för nöje eller nödvändighet samt aktiviteter och utblickar som uppstår längs med stråket. Ett stråks början och slut påverkar upplevelsen av vem stråket är till för, vilket gör att entréers placering och utformning blir ett sätt att styra förhållandet mellan olika rum samt vilka som beträder och använder dessa (Dee 2001; Robinson 2016).

Ett välfungerande allmänt område ska kunna anpassas till flera aktiviteter och därmed vara utformat för att inkludera olika evenemang och sammankomster. Om det offentliga rummet främjar en känsla av engagemang och mångfald i aktiviteter, samt uppfattas vara ett mer mångsidigt och dynamiskt, finns större chans att området kommer att användas (Robinson 2016; Gehl 2011).

Offentliga rum ska uppfattas trygga att nyttja, med funktioner som belysning, tydliga siktlinjer och en känsla av inkludering (Dee 2001; Robinson 2016). Det skapar en känsla av förtroende och trygghet bland användarna, vilket är viktigt för att främja social interaktion och samhällsengagemang (ibid.). Funktioner som sittplatser, aktivitetskapande element, utnyttjandet av sollägen, skugga och skydd mot väder och vind främjar upplevelsen av att området är till för alla. Det uppmuntrar människor att tillbringa tid i området, vilket i sin tur främjar social interaktion och bidrar till en hållbar plats (Dee 2001; Robinson 2016).

Att utforma allmänna platser med tillägg som bidrar till uppehåll och ett flöde av människor kräver medvetenhet om områdets känslighet i relationen till dess sammanhang och karaktär. Detta innebär att värdesätta landskapets kontext med hänsyn till hur historia och kulturarv påverkar upplevelsen av denna, och utifrån det värdera hur platsen kan utvecklas (Robinson 2016). Samtidigt bör det även läggas vikt vid att utveckla offentliga rum som speglar behoven och önskemålen hos de som använder dem, vilket kan gå emot dess relation och kontext (Gehl 2011).

Figur 19. Sara kulturhus är tydligt från områdets huvudstråk och till fots tar det inte mer än 30 minuter att gå till centrum. De boende i Sunnanå och de tomter som angränsar till platsen kan därför nyttja sträckan för att transportera sig.

IV. *Analys*

A faint, stylized illustration of a person wearing a mask and a long, flowing robe, set against a light beige background. The figure is positioned horizontally across the middle of the page, with the head on the left and the body extending towards the right. The style is reminiscent of a woodcut or a simple line drawing, with a focus on the silhouette and the texture of the robe. The background is a solid, light beige color, which makes the dark lines of the illustration stand out.

ILKA

Nedan presenteras de tematiska analyser som beskriver landskapet utifrån dess uppbyggnad, användning och upplevelse. Dessa analyseras och beskrivs utifrån kartstudier, inventering, dokumentöversikt och det teoretiska ramverk som tidigare presenterats. Detta inkluderar de upplevelser och åsikter från den enkätundersökning som gjorts i utvecklingsplanen för älvrummet. Varje analys avslutas med en sammanvägande beskrivning av dess känslighet och potential. Efter dessa följer karaktäriseringen, där karaktärsområden identifieras och beskrivs efter karaktär, funktion, relation samt känslighet och potential, med utgångspunkt i analysen. Slutligen presenteras en sammanvägning av den integrerade landskapskaraktärsanalysen, där den samlade kunskapen om landskapets känslighet och potential bedöms.

Uppbyggnad

Landskapets uppbyggnad beskriver dess form och ekologi genom platsens geologiska och hydrologiska förutsättningar samt platsens klimat och ekologiska funktioner. Dessa ger en bild av områdets karaktär.

Användning

Landskapets användning beskriver dess tidsdjup och kulturarv genom dåtida, nutida och framtida användning. Dåtida användning beskriver platsens historia. Nutida användning redogör för närvarande riksintressen, bebyggelse och anslutande tomter, infrastruktur, orienterbarhet, brukargrupp och rekreation. Framtida användning beskriver stadens tillväxt, kommunens förslag på utveckling och invånarnas önskningar om förändring.

Upplevelse

Landskapets upplevelse beskriver hur det är att vistas på platsen utifrån dess uppbyggnad och de riktningar, siktlinjer, landmärken samt barriärer som finns på platsen. Den tematiska analysen beskriver även den upplevda övergången mellan offentligt och privat och hur den påverkar användningen av området. Analysen av övergången struktureras efter offentligt, halvoffentligt, halvprivat och privat och presenteras genom sektioner, illustrationer och foton som visar exempel på orsakerna bakom upplevelsen av området.

Landskapets uppbyggnad

Geologi och topografi

Älven är ett av de struktur- och karaktärsbildande element som styr utformningen av Skellefteå dalen under historiens gång. Älvdalen löper mellan bergsryggar i nord och syd och inlandsisens smältning har format landskapet genom erosion, avlagringar och svallning. Berggrunden domineras av granit och gnejs men Skellefteå är även ett sulfidmalmsrikt område med vulkaniska bergarter där guld-, silver- och kopparmalm hittas. Detta medför att delar av staden har inslag av svavelföreningar i marken vilka måste hanteras med varsamhet vid bearbetning då de i kontakt med syre bidrar till luftföroreningar och försurningar (Skellefteå kommun 2020a). I arbetsområdet domineras berggrunden av granit men området närmast lejonströmsbron har potentiellt denna berggrund vilket kräver försiktighet vid bearbetning (SGU 2023a).

Längs Norrlandskusten täcks de glaciala sedimenten av silt och finsand som har avsatts under isens smältning. Allt eftersom landet har höjts har älvsedimenten avsatts på lägre nivåer i landskapet och dalgången domineras därför av denna finkorniga jordart (SGU 2023b). Arbetsområdet består enligt SGU (2023b) uteslutande av älvsediment, som på grund av svallning och erosion är en välsorterad jordart vilket medför att den är erosionskänslig, uppfrysningsbenägen, dåligt luftad och kan även vara näringsfattig (Skellefteå kommun 2020a; Sjöstedt 2019).

Enligt Skellefteå kommun är samma plats inkluderat som ett potentiellt område för sulfidjord. Jordarten är likt bergarten problematisk ur miljösynpunkt vilket medför att varsamhet krävs vid bearbetning, samtidigt som den bidrar till konstruktionsproblem då jorden har svag bärighet, är sättningkänslig och porös (Skellefteå kommun 2020a). Arbetsområdet är på grund av detta utsatt för erosion och som mest känslig i strandkanten som slitits av vattenflödet och besökare som tar sig ner till vattnet. Kommunen arbetar för att motverka erosionen genom att plantera vegetation som binder slänterna och jorden i området (Lundqvist 2023).

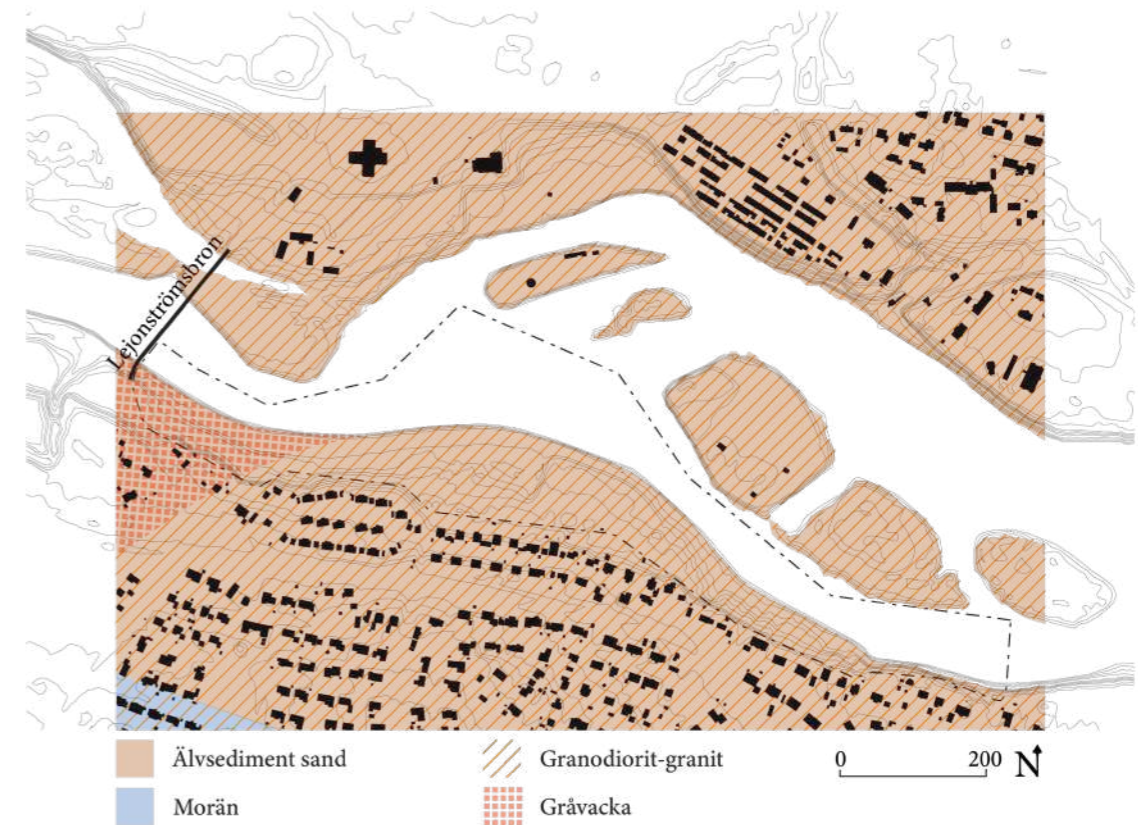

Figur 20. Principiell sektion över älvrummet på 450 meter med förvrängd höjdskala på 600% som ger en uppfattning om landskapets upplevda uppbyggnad med tydliga terrasseringar upp från vattnet.

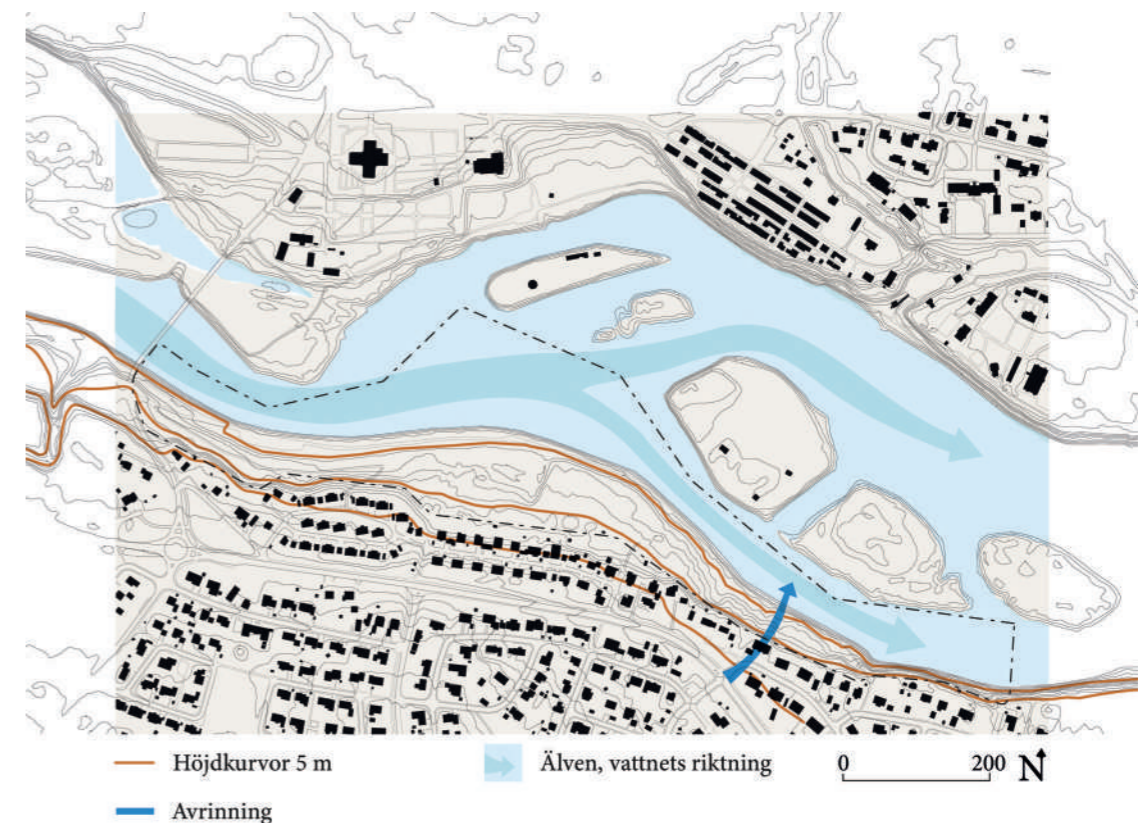
Älven är en tydlig referenspunkt för topografin och befinner sig cirka två meter över havet. I områdets västra del terrasserar topografin söderut mot Sunnanå till en höjd på cirka 14 meter över älven. Sträckan mellan älven och bostäderna varierar mellan 75 och 140 meter och inkluderar tydliga plataer med branta sluttningar där avståndet är som kortast. I områdets östra del utjämnas terrasseringen och bostadsområdet är beläget cirka åtta meter över älven, med ett avstånd omkring 50 meter till vattnet (Lantmäteriet 2023). Detta skapar en jämnare sluttning mellan bostadsområdet och älven än i områdets västra del. Topografins uppbyggnad har tillkommit då det under 1960-talet stod en maskin på delar av området som muddrade ur älven (Skellefteå kommun 2021c).

Hydrologi

Skellefteälv är en av de största norrlandsälvarna och är ca 410 km lång. Älven börjar i Ikesjaure (Arjeplog) och fortsätter sydöst genom landet, genom Skellefteå och har ett utlopp i Bottenviken. Arbetsområdet gränsar till älven i norr och den sluttande terrängen mot vattendraget medför att dag- och smältvatten rör sig ner till älven. Inom området finns ett naturligt dagvattenflöde från bostadsområdet ner till vattnet vilket har en viktig funktion för avrinningen (Skellefteå kommun 2021c). Älven har ett högre flöde under våren då smältvattnet påverkar hastigheten, men vattendraget är samtidigt reglerat genom vattenkraftsproduktionen och har därav inte haft utmärkande flöden de senaste 50 åren (SMHI 2023b; Skellefteå kommun 2020a). Trots reglering har älven ett högt vattenflöde jämfört med andra vattendrag och en effekt på omkring 140 MW uppmäts i arbetsområdets intilliggande kraftverk (Vattenkraft 2023). Det finns risk för slitage och påverkan av strandkanten vid ett 100-årsregn, enligt länsstyrelsens rekommendationer bör därför varsamhet tas vid uppförande av ny bebyggelse (Skellefteå kommun 2020a).

Figur 21. Jord- och bergarter. Skala 1:10 000 (A3).

Figur 22. Topografi och hydrologi. Skala 1:10 000 (A3).

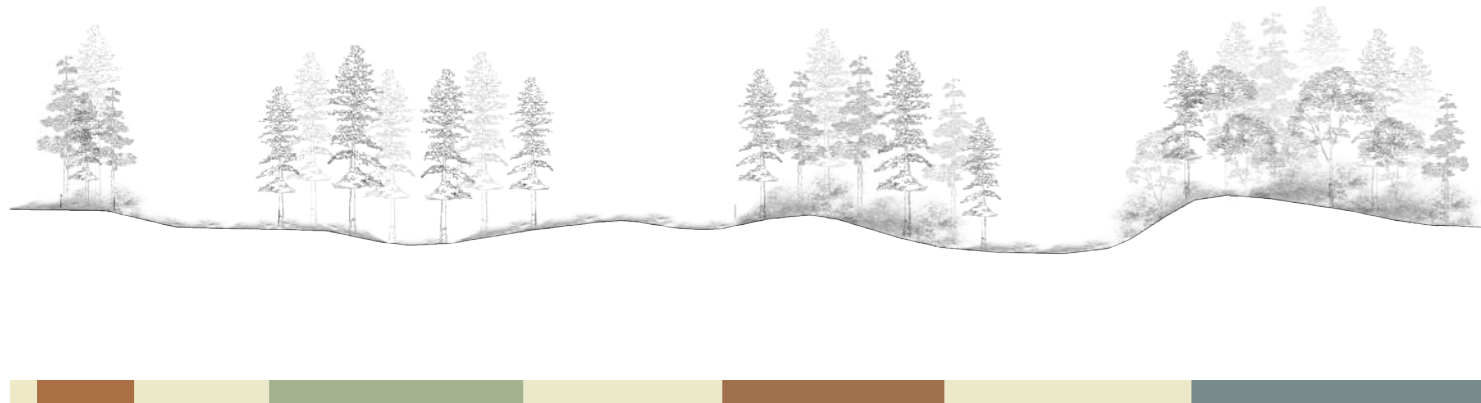
Klimat

Västerbotten har ett klimat med stora temperaturskillnader och varierande nederbörd. Skellefteå kommun står för den högst uppmätta temperaturen i länet (34,2° 3 juli 1968) samt den högst genomsnittliga nederbördsmängden per år (700 mm) (SMHI 2023c). Stadens varmaste månad infaller i juli och har en medeltemperatur på 16 grader. Vintern är lång och de kallaste månaderna är januari och februari med en medeltemperatur på minus sex grader (SMHI 2023a).

Skellefteå har årstider med stora kontraster där vintern med få soltimmar, snö och norrsken balanseras mot sommarens ljusa nätter med midnattssol och värme (Skellefteå kommun 2020a). Då arbetsområdet är beläget i en nordvärd sluttning skuggas området till stora delar av den stigande topografin söderut, anslutande bebyggelse och vegetationen på platsen. Områdets mer öppna delar erbjuder soliga lägen dagtid, annars är det främst på morgonen och kvällen solen når området vilket medför att platsen har ett kallare klimat och klassas som växtzon fem (ibid.).

Ekologi

Älvrummet utgör Skellefteadalens största sammanhängande grönstråk och förser staden med viktiga ekosystemtjänster (Skellefteå kommun 2020a). Mänsklig aktivitet har däremot påverkat området kraftigt genom dammbyggendammbyggen i vattnet och fragmentering av landmiljöerna. Älvens reglering har genom ett antal dammar och bristande konnektivitet lett till att djur- och växtliv har svårt att röra sig i så väl som längs vattnet.

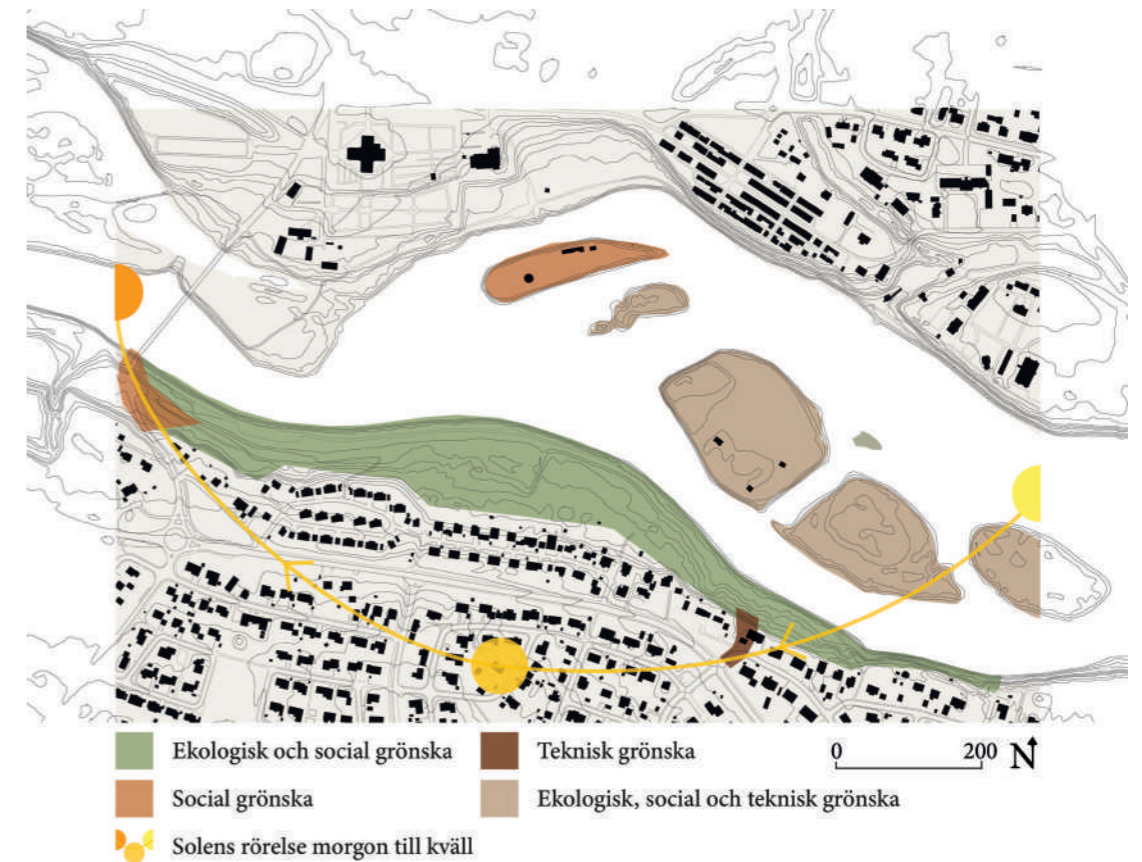

Figur 23. Sektion över figur 25. med områdets skilda vegetationskaraktärer. Sektionen är 1,3 kilometer lång och har en förvrängd höjdskala för att ge en uppfattning om upplevelsen på platsen.

Arbetsområdet förser staden med försörjande, reglerande, stödjande och kulturella ekosystemtjänster. Kommunen har utifrån dessa kategoriserat älvrummet utifrån ekologisk, social och teknisk grönska. Platsen innefattar främst ekologisk och social grönska vilket syftar till värdefull mark kopplat till dess ekologi och rekreativa kvaliteter, men även delar med teknisk grönska vilket definierar ytor som inte nyttjas av människan men där viktiga ekosystemtjänster återfinns, exempelvis omhändertagandet av dagvatten (Skellefteå kommun 2020a). Vattnet mellan Öarna (område x figur x) och arbetsområdet är grunt och utgör ett viktigt område för rastande och häckande fåglar.

Vegetationen i arbetsområdets västra del utgörs främst av lövträd, sly och ängsmark med inslag av barrträd och partier av blandskog. Björk, tall och gran är de arter som dominerar i denna del. Träden utgör den till huvudsak karaktärsbildande vegetationen där större bestånd av björkar i olika åldrar skapar en pelarsal med dess karaktäristiska stammar. I områdets östra del är vegetationen tätare med fler arter och skikt. Utöver arterna i väst återfinns bland annat hägg, sälg, gråal, rönn samt buskar såsom hallon. Sommartid omsluter vegetationen stora delar av området, men inkluderar inga utmärkande arter (SLU 2023).

Området har en naturlig karaktär och sköts som en landskapsplantering genom kontrollerad slyröjning där utvalda träd och slybestånd tillåts etablera sig. Kommunen röjer och sparar vegetation strategiskt för att motverka erosion och samtidigt skapa en estetiskt tilltalande plats (Lundqvist 2023).

Figur 24. Ekosystemtjänster och solens rörelse. Skala 1:10 000 (A3).

Figur 25. Vegetationskaraktärer. Skala 1:10 000 (A3).

Figur 26. Snö och björkar lyser upp platsen vintertid.

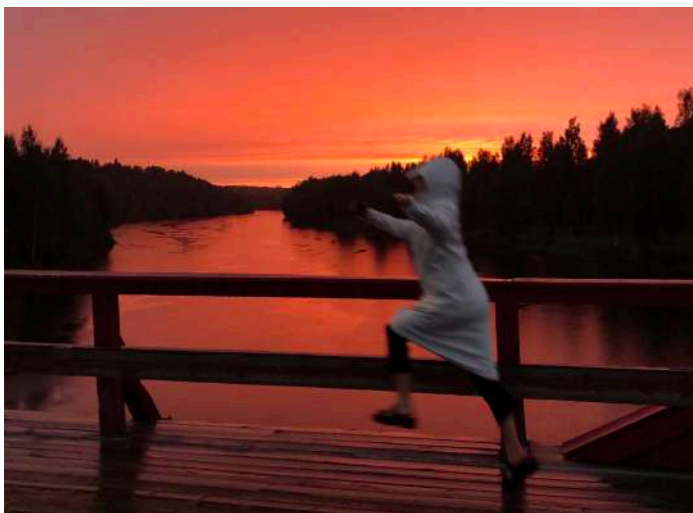
Figur 27. Branta nordvända sluttningar skuggar delar av området.

Figur 28. Älvens vatten är svalt och strömt.

Figur 29. Avsaknaden av lövverk ger de boende utsikt över älven.

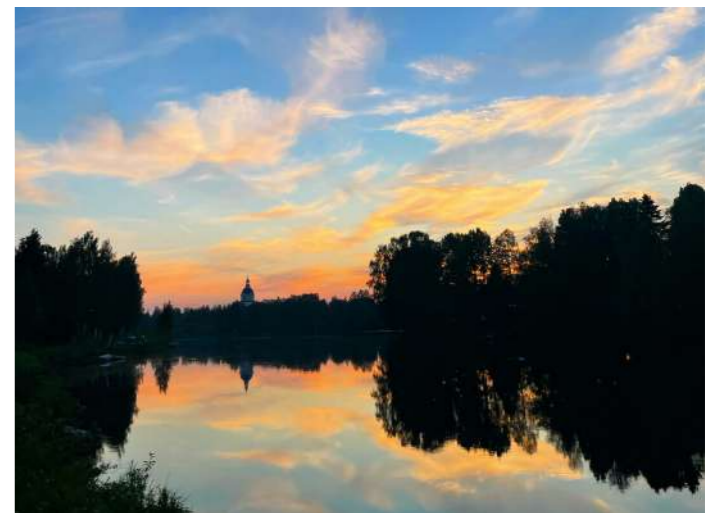
Figur 30. Älvrummet skänker sinnesupplevelser och speglar kvällssol och norrsken i vattnet.

Figur 31. Under sommaren står solen högt på himlen sent på kvällen.

Figur 32. Besökare som nyttjar området sliter på strandkanten som är utsatt för erosion.

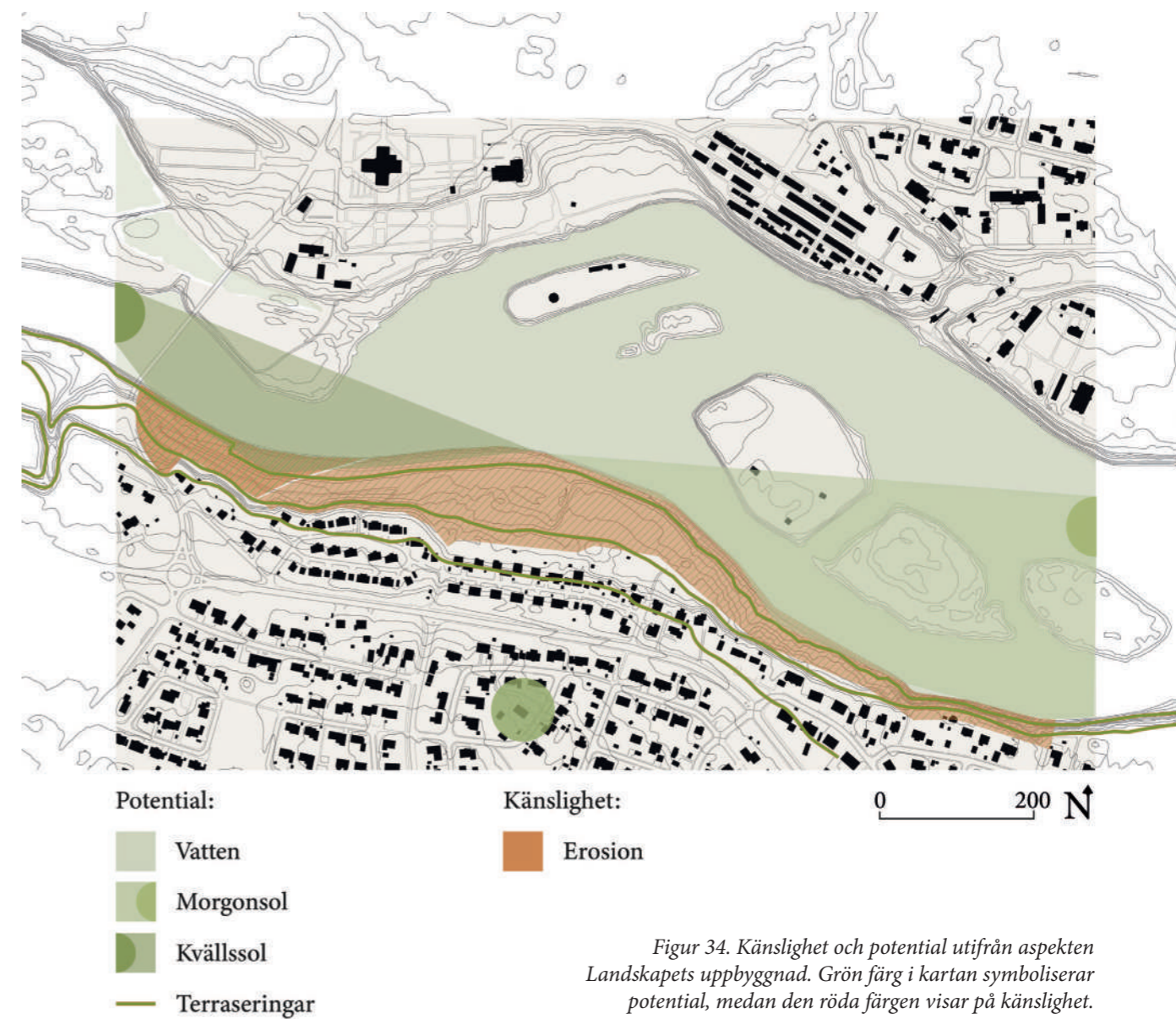

Figur 33. Vegetation och vatten skapar habitat för fåglar.

Känslighet och potential

En sammanvägande analys av Landskapets uppbyggnad

- Området präglas av stora årstidsvariationer med varma somrar med grönska och kalla vintrar med snö vilket skapar potential att erbjuda och utveckla rekreativa sommar- och vinterkvaliteter på platsen.
- Området är utsatt för erosion vilket skapar känslighet för förändringar som påverkar jorden. Potential finns att skapa bindande konstruktioner samt tillföra och bevara vegetation för att motverka detta.
- Områdets topografi skapar en naturlig uppdelning i platåer. Potential finns att genom gestaltning nyttja dessa för att förstärka områdets karaktär.
- Områdets uppbyggnad och läge i landskapet skapar potential att utveckla en gestaltning som tar tillvara på vyn och kontakten med vattnet samt morgon- och kvällssolen.
- Vegetationen utgör en viktig del av områdets karaktär och funktion. Potential finns att genom utformning ta tillvara på och förstärka denna.

Figur 34. Känslighet och potential utifrån aspekten Landskapets uppbyggnad. Grön färg i kartan symboliserar potential, medan den röda färgen visar på känslighet. Skala 1:8000 (A3)

Användning av landskapet

Dåtida användning

Genom att studera historiska kartor över Skellefteå och Sunnanå socken kan vi se markanta skillnader i landhöjningen, där älven smalnat av och holmarna utanför området har växt eller tillkommit mellan 1685 och idag (Lantmäteriet 2023). De nuvarande vägarna Skråmträsk- och Falkträskvägen bygger på vägstrukturer från 1700-talet. Den gamla norrstigen gick genom området, som med sin rutt längs med Bottenvikens kust kopplade samman Mälardalen med norra Sverige (likt dagens E4) (Skellefteå Museum 2023). Vid Sunnanå korsade den gamla norrstigen Skellefteälvens dalgång som var viktig för kontakten mellan kusten och inlandet. Området var därmed välbesökt med ett vadställe och senare färjeställe strax öster om Landskyrkan (Ibid.).

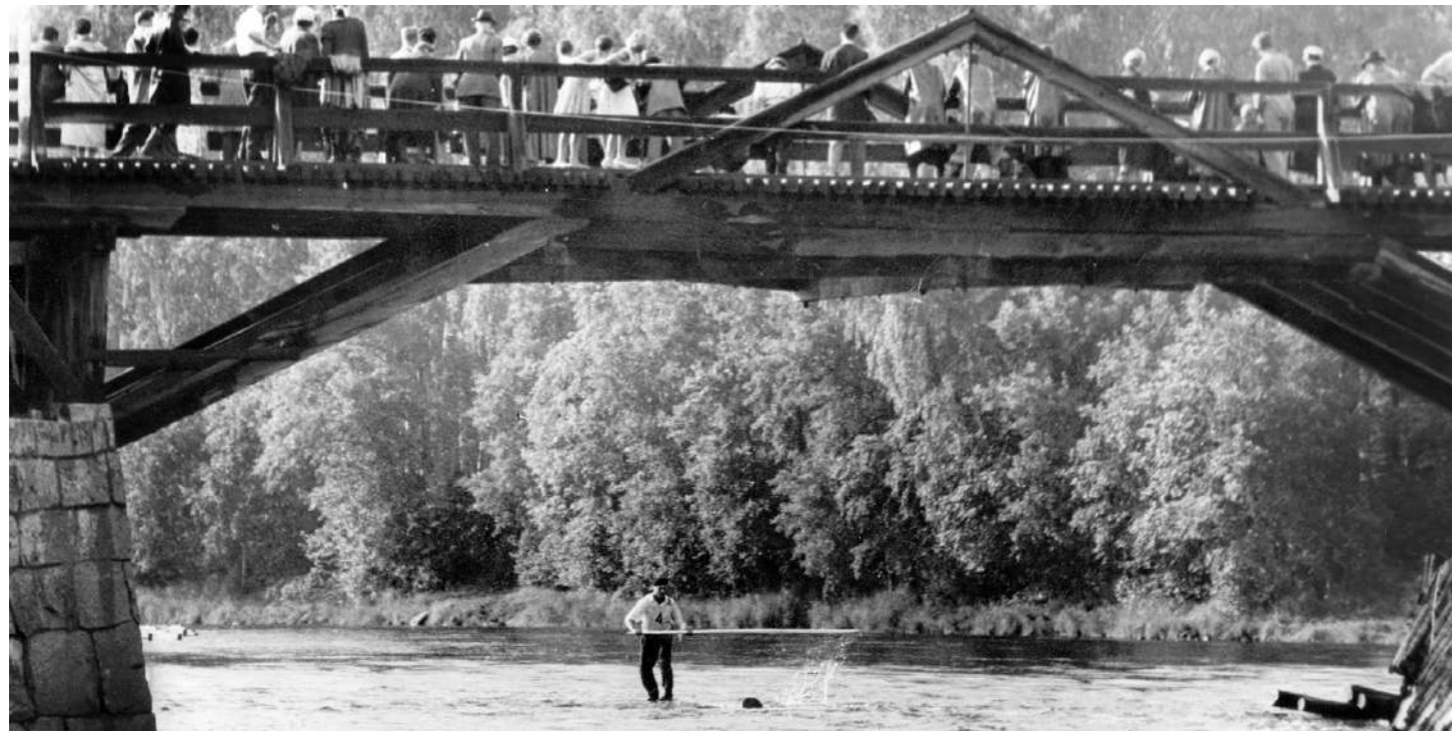
Sockennamnet Skellefteå nämndes för första gången 1324 och någon gång under 1330-talet uppfördes den första träkyrkan intill Nordanå på samma plats som Landskyrkan, den fjärde i dess ordning, står idag. Den nuvarande Landskyrkan byggdes och renoverades till en ljus korskyrka i nyklassicistisk stil. Kyrkan invigdes år 1800 och blev en symbol för staden (Skellefteå Museum 2023).

Behovet av att ta sig över älven ledde till bygget av Stora Bron (idag Lejonströmsbron) vilken stod klar 1737 och var, fram tills att Parkbron byggdes 1913, den enda bron över älven i Skellefteå. Under Finska kriget 1808-1809 utkämpades ett slag på denna där svenska trupper tvingades retirera för de Ryska styrkorna. År 1994 utmärktes Lejonströmsbron till lagskyddat byggnadsminne och är idag Sveriges längsta bevarade träbro. Mellan 1780 och 1905 drevs ett sågverk genom vattenkraft vid bronns norra fäste och utgjorde då bygdens största industriområde (Skellefteå Museum 2023).

Skellefteå stad tillkommer 1845 men innan dess utgjorde kyrkan och kyrkplatsen den naturliga samlingsplatsen i socknen med en relativt utvecklad kyrkby redan från 1800-talet. Den gamla kyrkstaden Bonnstan utgjorde en nödvändig övernattningsplats för församlingsbor utanför staden och fungerade även som marknadsplats fram till 1835. 1982 utnämndes Bonnstan till ett lagskyddat område (Skellefteå Museum 2023).

Figur 36. En målning av älvrummet från 1856 visar hur Landskyrkan och Lejonströmsbron illustreras som viktiga symboler för platsen. Målning: Skellefteå museum.

Figur 35. Man balanserande på en timmerstock glidande i älven under Lejonströmsbron. Bron har sedan lång tid tillbaka utgjort en viktig mötesplats i staden. Foto: Skellefteå museum.

Figur 37. Älven sett från norra sidan mot Lejonströmsbron och arbetsområdet där vattnet nyttjas för kanotpaddling år 1965. Foto: Skellefteå museum.

Nutida användning

Lagskydd och detaljplanering

Hela arbetsområdet omfattas av strandskyddet intill älven och den nuvarande detaljplanen tillåter ingen ny bebyggelse längs med vattnet (Norberg 2023). Området mellan Nordanåparken och Lejonströmsbron ingår i riksintresset Skellefteå AC20 västra delen, med motiveringen "Skellefteå sockencentrum, kyrkstad och marknadsplats vid den gamla kustlandsvägen (...) berättar om platsens betydelse för bygdens kyrkliga, sociala och kommersiella liv sedan medeltiden" (RAA 2023). Platsens visuella anknytning till älvens norra sida ger området en närvaro av stadens kulturrika delar med utmärkande bebyggelse. Utöver riksintresset uppträder landskyrkan i väst och Sara kulturhus i öst vilka utgör tydliga landmärken i tätorten.

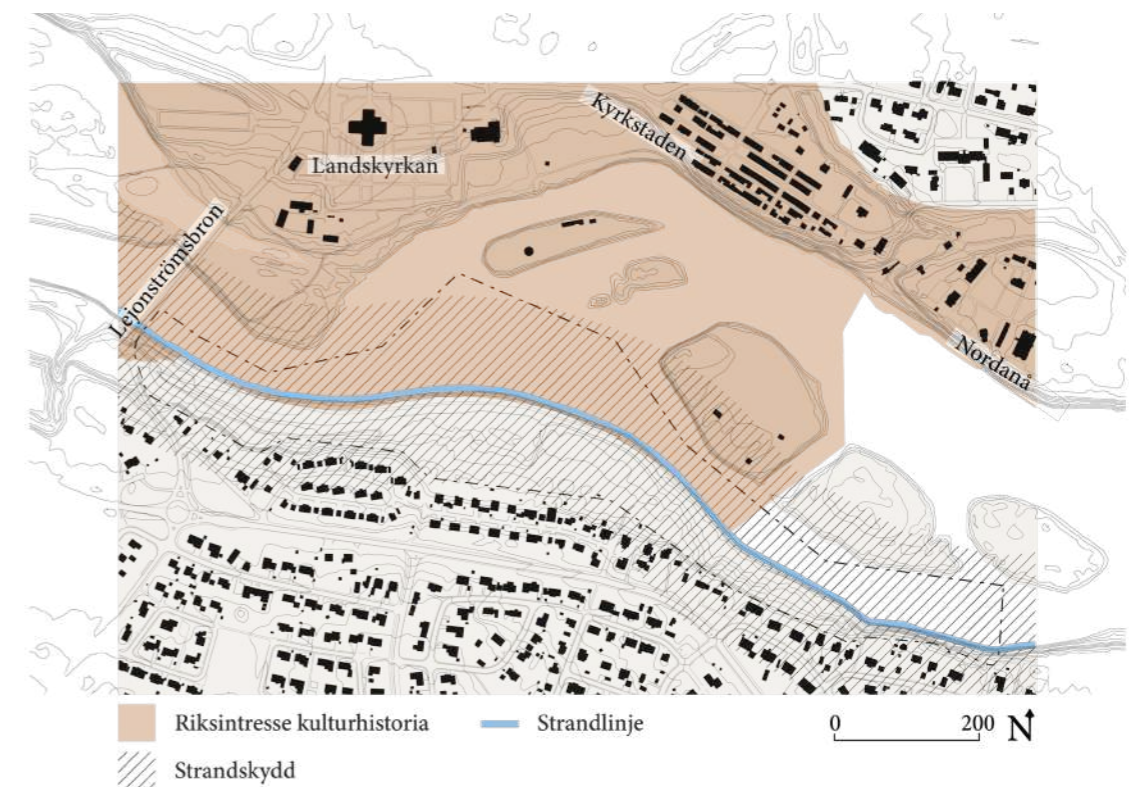
Figur 38. Älvens bredd tillåter sidorna att influera varandra där den norra sidan skänker Sunnanå kultur- och stadsliv. Foto: Jonsson (2019).

Bebyggelse

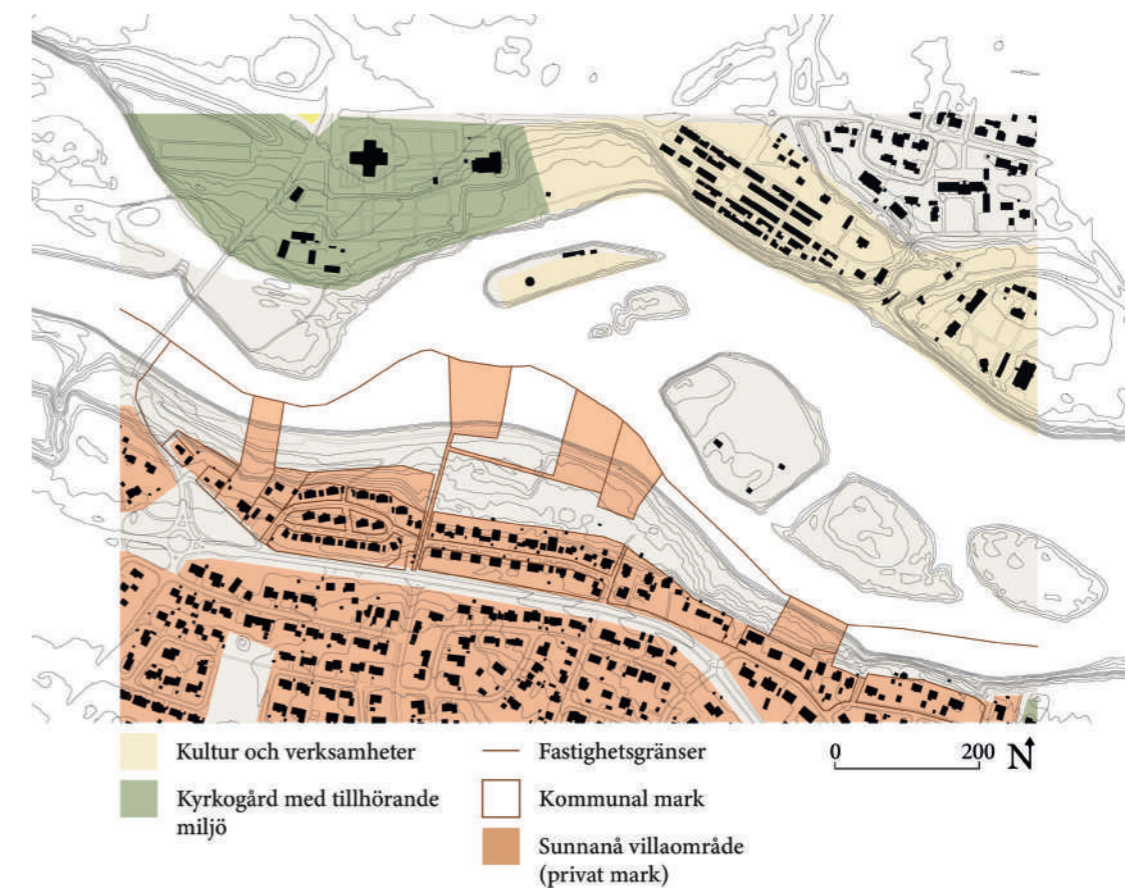
Arbetsområdet innehåller ingen bebyggelse bortsett från det vindskydd och utegym som finns på platsen idag, men angränsar till bostadsområdet Sunnanå i söder. Det varierande markägarskapet innebär att boende med tomt inom älvrummet har rätt till marken, men får enligt detaljplan inte uppföra bebyggelse här. Sunnanå är uppbyggt utifrån en SCAFT-struktur vilket innebär att hänsyn tagits till trafiksäkerhet vid stadsutvecklingen genom trafikseparering (Skellefteå kommun 2020b). Bebyggelsen består nästan uteslutande av villakvarter med inslag av flerfamiljshus i två våningar och radhus. De äldsta husen är belägna intill Lejonströmsbron och är markerade som kulturarv. Sunnanå som stadsdel är funktionsseparerad från staden med få verksamheter. I närområdet finns ett kapell, två kyrkogårdar, skola, förskola, idrottsplats samt en pizzeria. Grönskan är närvarande i och med de privata villatomterna samt stadsdelens anknytning till älvrummet i norr och skogsområdena söderut, men stadsdelen har ett begränsat antal parker (Skellefteå kommun 2020b). Stadsdelen ligger i nära anslutning till tätortens kommersiella centrum som nås till fots på 30 minuter, och från Lejonströmsbron är avståndet 2,8 kilometer via älvrummet till Sara Kulturhus.

Figur 39. De grönskande villatomterna i Sunnanå har utsikt över vattnet, grönskan och kyrktornet.

Figur 40. Riksintressen och strandskydd. Skala 1:10 000 (A3).

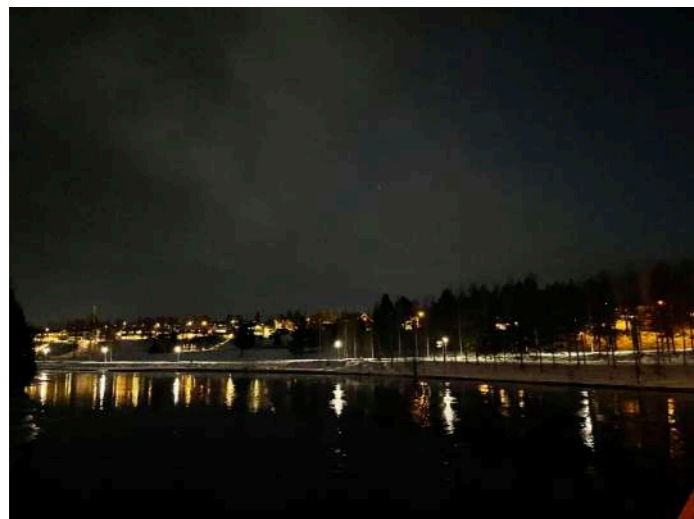
Figur 41. Bebyggelse. Skala 1:10 000 (A3).

Broar

Arbetsområdet ligger nära anslutet till delar av Skellefteås huvudvägnät. Lejonströmsbron utgör en av de tre centrala broarna som leder trafik, fotgängare och cyklister över älven. Brons position väster om centrum medför att en stor del av trafiken i stadens västra del korsar älven här, och bron har en konstant användning av biltrafik, fotgängare och cyklister (Skellefteå kommun (2020a). Expansionen av Sunnanå innebär ett förväntat ökat tryck. Öster om arbetsområdet byggs nu den nya bil- och gångbron Karlgårdsbron med syfte att avlasta de centrala broarna och skapa en ytterligare koppling över älven (Skellefteå kommun (2020a). Den nya bron ansluter från Nordanåparken till det södra älvrummet, strax utanför det avgränsade arbetsområdet.

Framkomlighet

Området är beläget i en lågpunkt i landskapet och framkomligheten till platsen är därför delvis otillgänglig med branta lutningar. Den västra entrén vid Lejonströmsbron är den som tillgängliggör området för flest brukargrupper i och med dess lutning på cirka 4 procent. De östra entréerna har en lutning på cirka 15 procent vilket gör att de inte klarar tillgänglighetskraven och är svårframkomliga, speciellt vintertid på grund av halka och avsaknaden av handräcken. Handräcken är något som saknas i hela området och likaså belysning utöver den längs huvudstråket. Skoterleden som uppkommer vintertid packar snön och gör att det sekundära stråket blir tillgängligt för promenad trots att det inte är en utmarkerad promenadslinga.

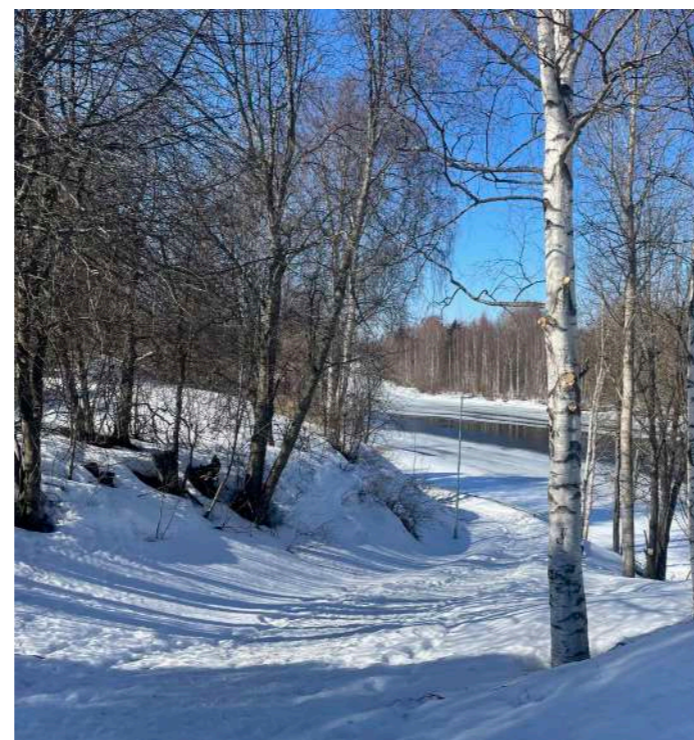

Figur 42. Älven speglar ljuset från belysningen och bostadsområdet ovan och lyser upp området ytterligare.

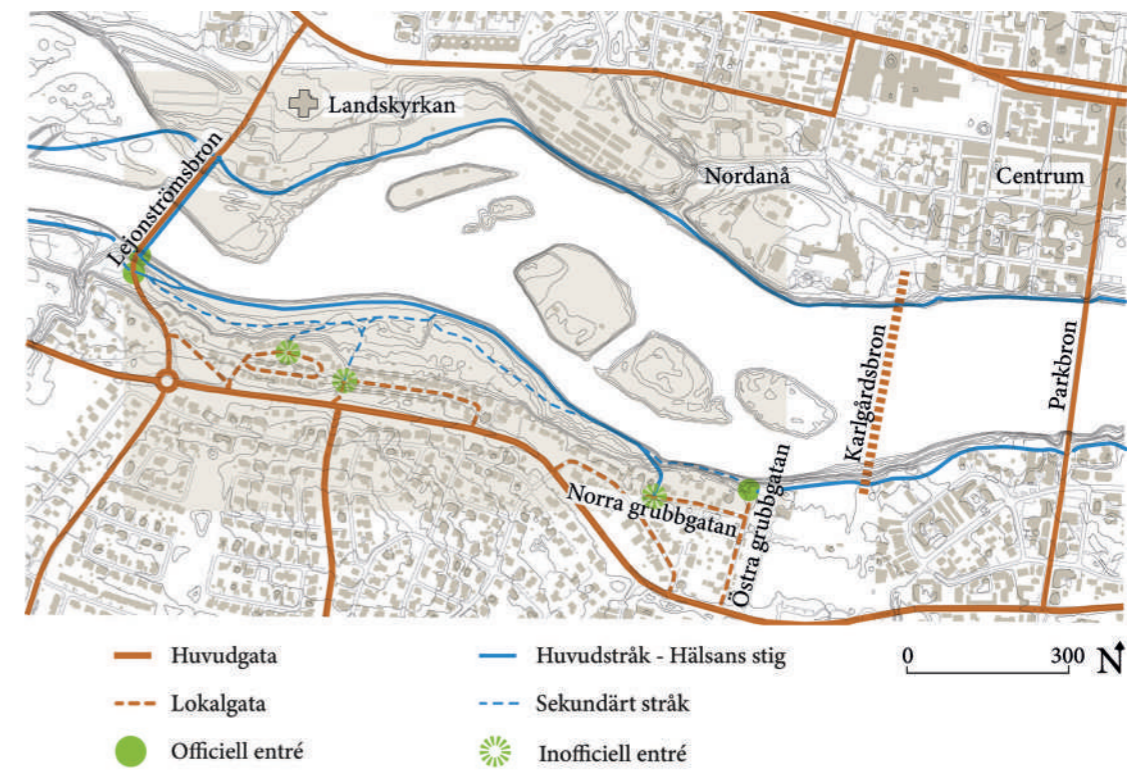
Rörelsestråk

Området används för rekreation med ett dominerande huvudstråk för gång och cykel som löper längs älven. Leden är en del av Hälsans stig, en friskvårdssatsning om lättillgängliga och väl skyltade promenadstråk (Riksförbundet HjärtLung 2023), och utgör en väletablerad motionslinga i staden. Stråket plogas och sandas vintertid vilket gör att det kan nyttjas året om och är även utrustat med belysning som gör det framkomligt i mörker. Inom arbetsområdet går det att urskilja ett sekundärt stråk som löper parallellt med huvudstråket samt ytterligare ett i områdets östra del. Det sekundära stråket är inte anlagt utan uppträder likt en stig sommartid och som skoterspår vintertid. En ytterligare led längs med älven tar vid där huvudstråket viker av till bostadsområdet, och fortsätter längs med älven österut. Anslutningen till villakvarteret och Norra samt Östra Grubbogatan gör att vägen mellan dessa utgör en informell del av älvrummets huvudstråk. Flera upptrampade genvägar återfinns inom området, vilka främst löper mellan de privata tomterna och vattnet men också mellan de huvudsakliga stråken.

Det finns totalt sex entréer till området varav tre bedöms vara till för allmänheten på grund av deras placering och anslutning till omgivningens vägnät. Övriga entréer upplevs privata på grund av deras placering i anslutning till villakvarteren.

Figur 43. Områdets entré från Östra grubbogatan sluttar brant och är utan underhåll på vintern vilket försvårar framkomligheten.

Figur 44. Infrastruktur och rörelsestråk. Skala 1:15 000 (A3).

Figur 45. Hälsans stig löper på båda sidor om vattnet och knyts samman med stadens broar. Området har god koppling till norra delen av älven. Foto: Skellefteå kommun (2006).

Rekreation

I den enkätundersökning Skellefteå kommun genomfört inför utvecklingen av älvrummet framgår det att området främst nyttjas för sina rekreativa kvaliteter av en brukargrupp mellan 35-55 år med en jämn spridning mellan könen (Skellefteå kommun 2021a). Området har idag ett fåtal målpunkter. I väst finns ett vindskydd med tillhörande grillplats som utgör platsens främsta samlingsplats. En mindre grusplan i nära anslutning till detta har observerats användas för uppställning av enstaka husbilar som tar sig ned till älvrummet via entrén vid Lejonströmsbron. Grusplanen är privatägd mark och funktionen som uppställningsplats är därför tillåten för ägarna men inte allmänheten, något som inte framgår för besökaren. I områdets centrala del finns en eldstad belägen vid vattnet och härifrån badar besökare sommartid. I den centrala delen finns ett öppet fält där två fotbollsmål är utplacerade av de boende intill området. Ett utegym är beläget i områdets östra del och utgör ytterligare en funktion på platsen. Detta är placerat på platån ovan huvudstråket och saknar tydliga entréer och framkomlighet däremellan. Älven används för kanotpaddling och på sommaren flyter många med badringar eller i gummibåtar. Strandskanten nyttjas även för fiske i älven.

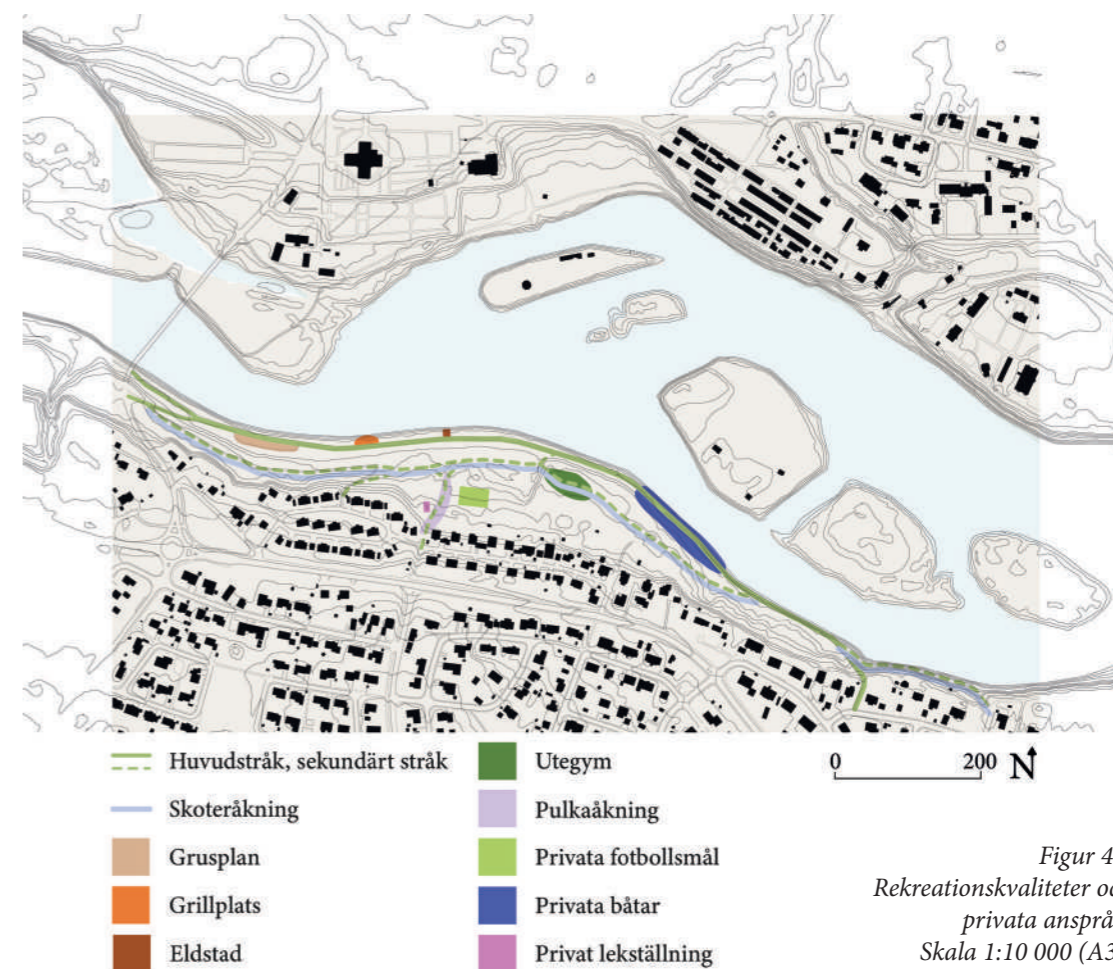
Älvrummets anslutning till Sunnanå i söder medför privata anspråk på den allmänna platsen. Detta tar sig i uttryck genom att de boende ställer ut privat utrustning såsom lekställningar, fotbollsmål, bråte eller båtar på kommunal mark och nyttjar ytan som en förlängning av deras tomter. De boende använder även området för egen rekreation i form av skoter- och pulkaåkning vintertid. Utöver detta har kommunen noterat att tomtägare vid upprepade tillfällen röjt vegetation på den kommunala marken för att framhäva sikt över älven. Det har även förekommit fall där tomtägare tagit ned träd och sågat upp ved för privat bruk (Lundqvist 2023). Användningen av platsen påverkar upplevelsen av övergången mellan allmän och privat mark och ligger delvis till grund för analysen av denna, som fortsätter under analysen av upplevelsen av landskapet (s.27).

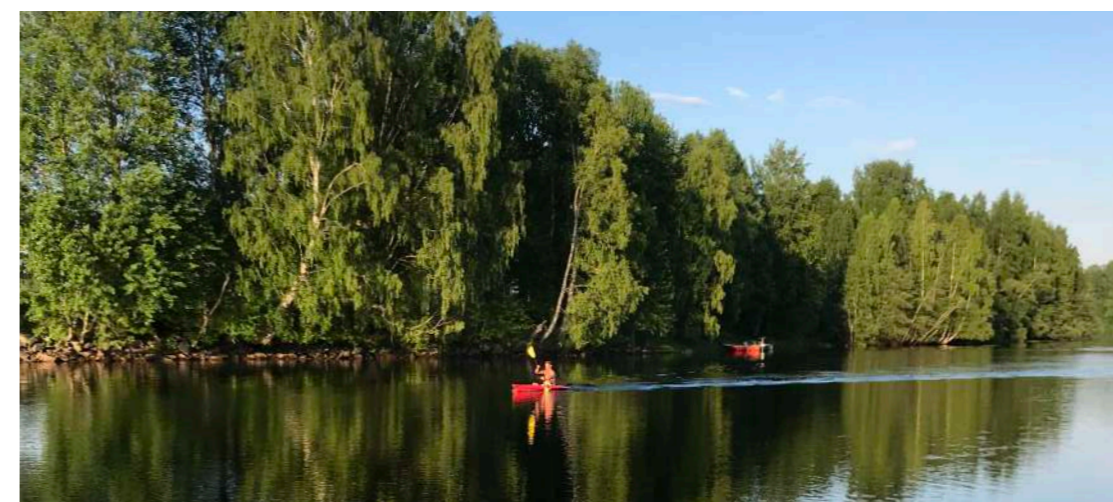
Figur 46. Båtar ligger uppdragna längs strandkanten i områdets östra del och vittnar om de boendes bruk av älven.

Figur 48. En husbil står uppställd i älvrummets västra del, i bakgrunden skimtar en båt i vattnet. Rummets skala tillåter flera aktiviteter att pågå intill varandra samtidigt.

Figur 47. Rekreativskvaliteter och privata anspråk. Skala 1:10 000 (A3).

Figur 49. Vattenrummet används för aktiviteter året om och har sedan länge nyttjats för kanotpaddling sommartid.

Framtida användning

Utveckling av staden

Sunnanås utveckling med högre bebyggelse och flerfamiljshus medför att fler invånare i området inte har tillgång till privat tomt. Älvrummet får därmed en ökad funktion som bostadsnära natur och uppehållsplats utomhus, vilket motiverar fler rekreativsmöjligheter i området. Infrastrukturen väntas utvecklas och Norrbotniabanans väntade placering norr om älven i väst-östlig riktning bidrar troligtvis till ökat buller på denna sida. Detta motiverar utvecklingen av de södra delarna då det får en ökad funktion som rofylld rekreativområde. Kommunen planerar att dra om nuvarande placering av väg E4 vilket då får en riktning bort från platsen. Detta skulle minska bullernivån i områdets östra delar, något nuvarande placering av E4 annars medför (Skellefteå kommun 2020a). Karlgårdsbron väntas stå klar sommaren 2024 vilket väntas bidra till ökad användning av området samt förstärka slingans funktion som transport och rekreativstråk (ibid.).

Kommunens förslag på utveckling

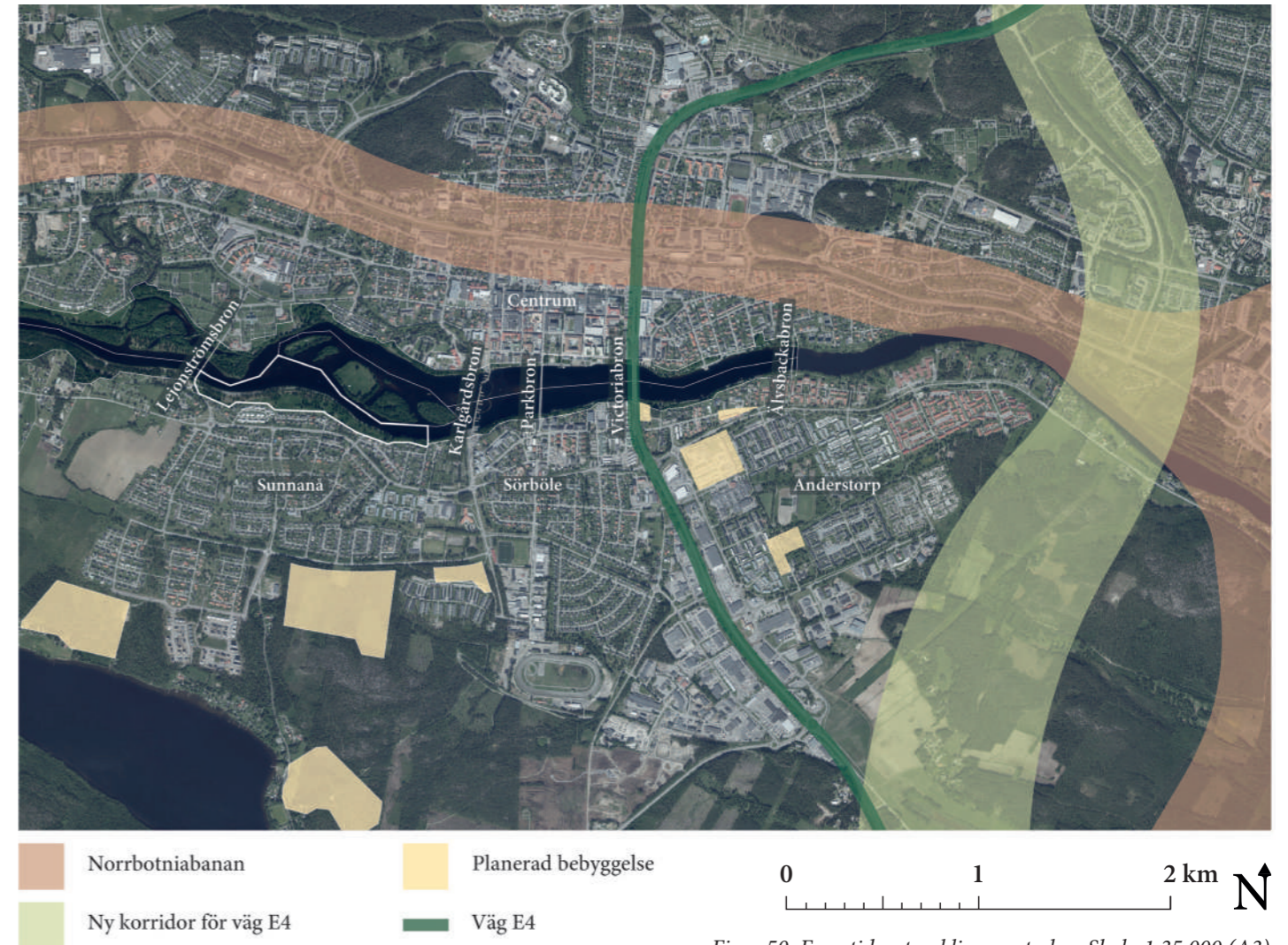
I kommunens utvecklingsplan för älvrummet (2021c) tas det upp förslag på utveckling av platsen vilket redovisas nedan:

- De befintliga entreerna bör förstärkas för att uppmuntra fler att besöka området
- Entreerna i öst bör utvecklas i tillgänglighets- och trygghetssynpunkt
- Området lämpar sig för en aktivitetspark med funktioner året om för alla åldersgrupper
- Den befintliga grillplatsen bör rustas upp
- En kultursatsning lämpar sig i området
- Träd bör bevaras och utvecklas i regelbundna intervall mellan vattenlinje och promenadstråk för att förhindra erosion
- Gestaltade element intill och ned till vattnet lämpar sig för att förhindra slitning av strandkanten
- Förtydliga och bevara viktiga siktlinjer
- Möbleringen i området bör utvecklas ur tillgänglighetssynpunkt

Invånarnas förslag på utveckling

I enkätundersökningen (2021a) framgick det att invånarna önskade följande utveckling:

- Fler bänkar
- Fler aktivitetsytor
- Möjligheter för bad
- Områdets östra del önskas utvecklas i tillgänglighets- och trygghetssynpunkt
- Klottersanering på befintliga element

Figur 50. Framtida utveckling av staden. Skala 1:35 000 (A3).

Känslighet och potential

En sammanvägande analys av landskapets användning

- Områdets storlek skapar potential att ta större yta i anspråk för att utveckla området med fler rekreativskvaliteter och tillgodose en ökad användning av platsen.
- Anslutningen till älven skapar potential att skapa och förstärka rekreativa värden kopplat till vatten.
- Det finns potential att förbättra framkomligheten i och till området för att tillgängliggöra rekreation för en bredare målgrupp.
- De boendes anspråk utgör en känslighet då utveckling av området kan begränsa deras tidigare användning. Samtidigt finns möjlighet att genom gestaltning begränsa de privata anspråken för att undvika att vegetation tas ned.

Figur 51. Känslighet och potential utifrån aspekten Landskapets användning. Grön färg i kartan symboliserar potential, medan den röda färgen visar på känslighet. Skala 1:8000 (A3).

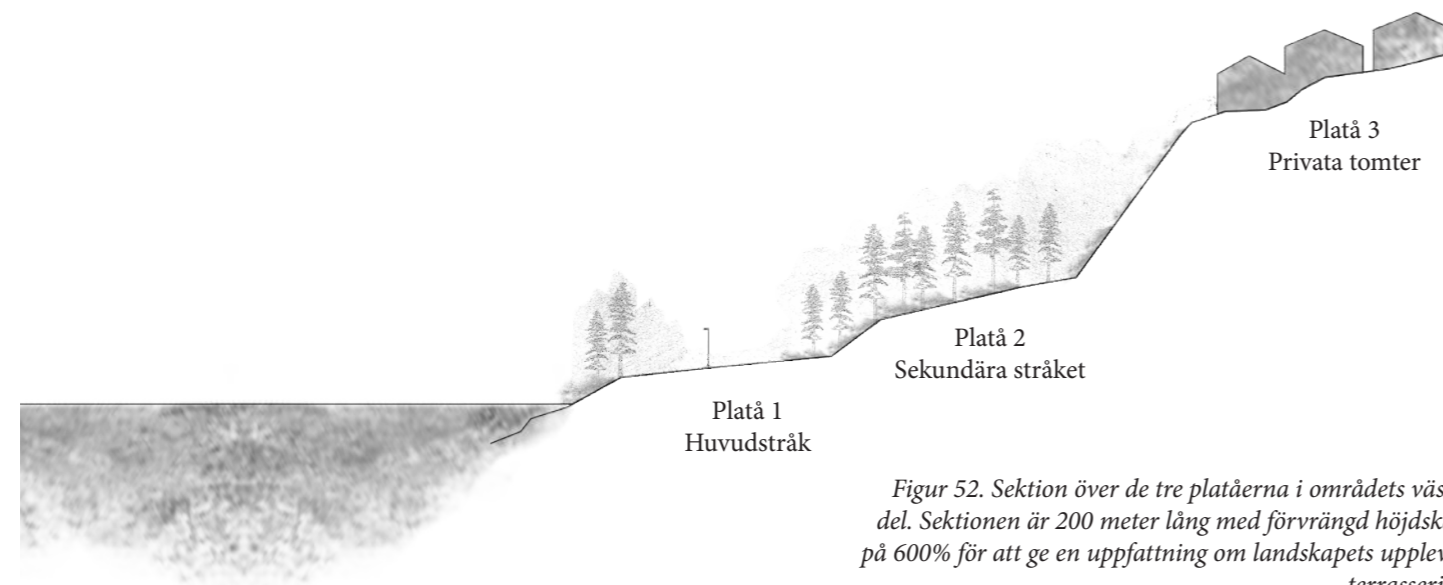
Upplevelsen av landskapet

Övergripande

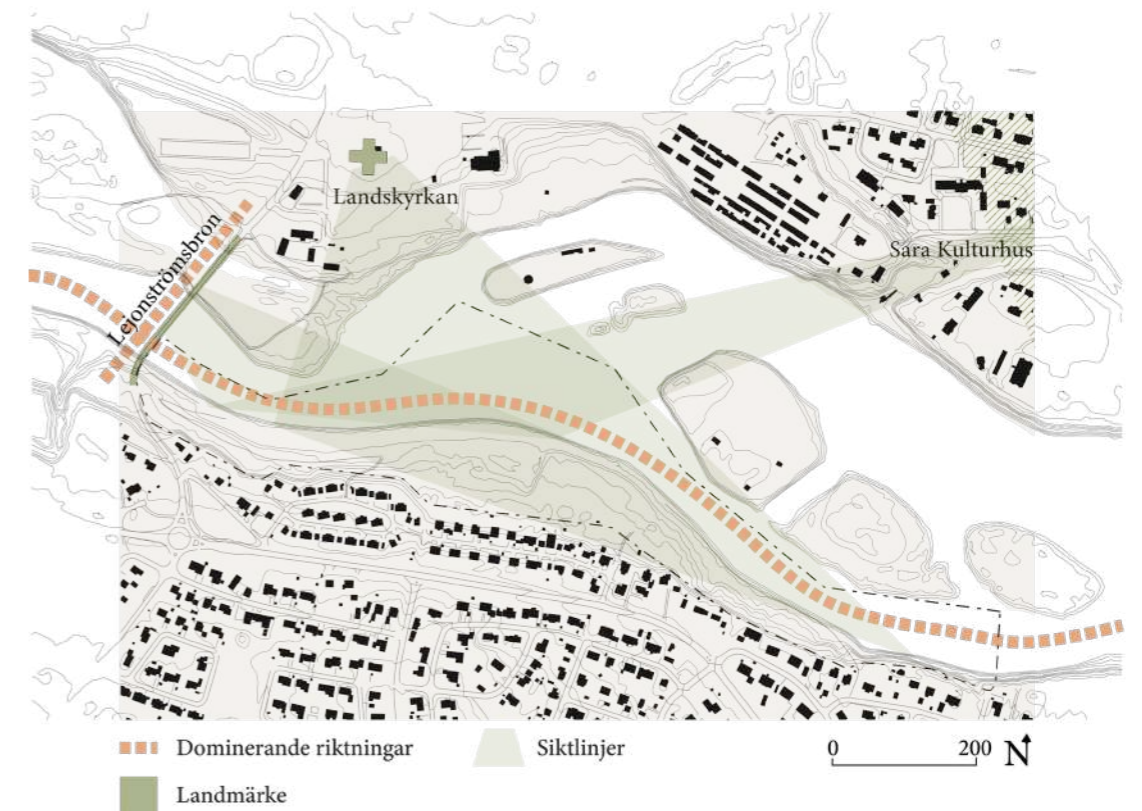
Älven utgör områdets huvudsakliga struktur med tydlig riktning och vida siktlinjer. Vattendragets bredd bidrar med en upplevd öppenhet och skänker flera sinnesintryck som ljud av porlande vatten, ljusspel och reflektioner, vind och svalka. Älvens bredd i områdets västra del bidrar till en storskalighet, med vattnet som centrum. Öarna i områdets östra del delar upp älven i smala passager och skapar därigenom upplevelsen av en mindre skala med högre komplexitet.

Landskyrkan norr om älven och Lejonströmsbron i väst utgör viktiga landmärken och är synliga från större delen av området. Vid rörelse i väst-östlig riktning har besökaren älvrummet framför sig, med Sara Kulturhus som landmärke österut. Övergången från större till mindre skala i samma riktning skapar upplevelsen av att älvrummet sluter sig, likt en tratt, och går från överblickbart och öppet till mer intimt. Vid rörelse i öst-västlig riktning får övergången motsatt effekt, med upplevelsen av att älvrummet öppnar sig med landskyrkan och lejonströmsbron som tydliga landmärken.

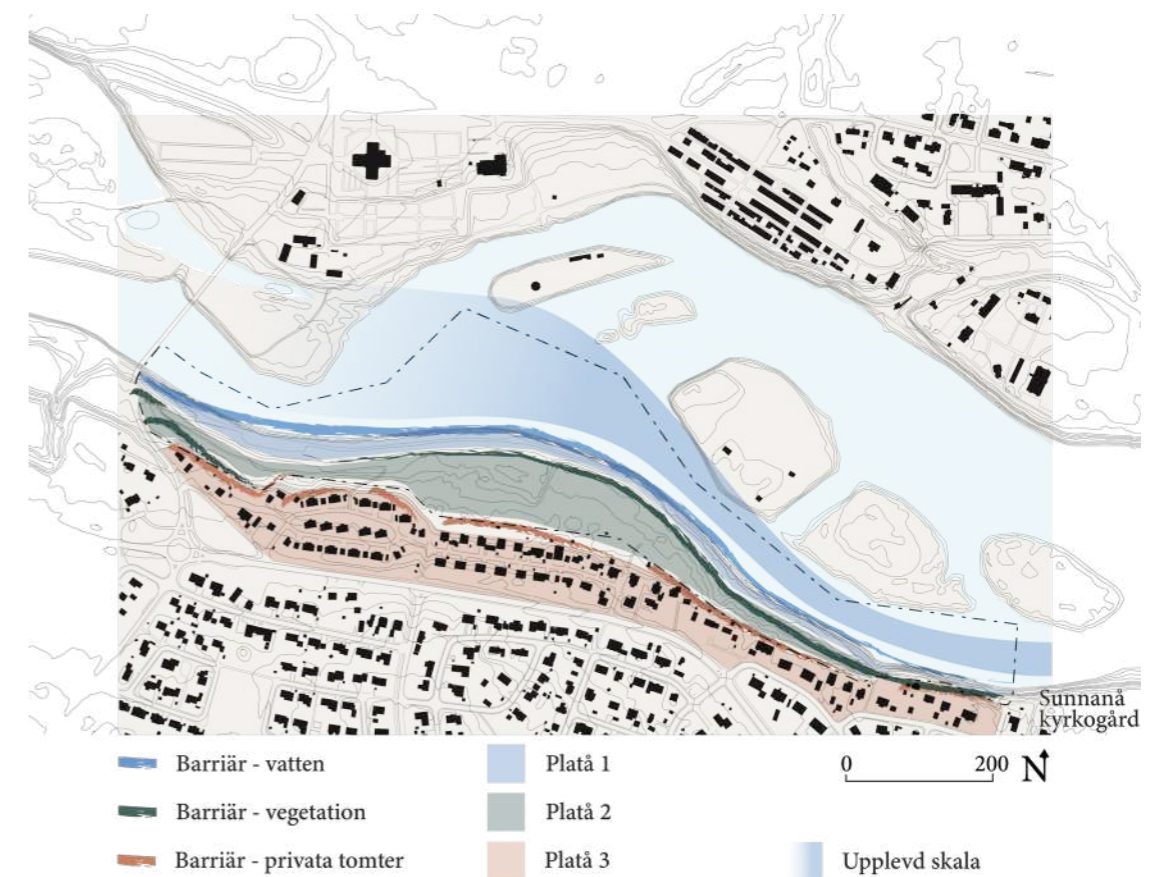
Terrasseringen av områdets västra del är uppdelad i tre platåer vilka skapar och påverkar den upplevda rumsligheten på platsen. Dessa bidrar i sin helhet till platsens identitet och utgör en nyckelkaraktär. Den nedre platån löper längs med älven vilket medför att den upplevs öppen och ljus med vy över vattnet i flera riktningar och på denna infaller kvälls- och midnattssolen från väst. Den låga placeringen i landskapet gör att området omsluts av den sluttande terrängen i söder. Den korta men branta sluttningen mellan den nedre och andra platån är täckt av sly och utgör en visuell och fysisk barriär vilket bidrar till en omedvetenhet om upplevelsevärdena ovan huvudstråket. Denna del har en varierad, vegetationsrik karaktär med öppna och slutna partier och avgränsas av vegetation samt den sluttande topografin och angränsande bebyggelsen söderut. Bebyggelsen upplevs avskild från älvrummet och omslutningen skapar en riktning mot vattnet. Angränsande till arbetsområdet finns en tredje platå som utgörs av privata tomter. I den centrala delen är den andra platån bred, vilket medför ett längre avstånd mellan de privata tomterna och huvudstråket. I områdets östra del utjämnas terrasseringen samtidigt som avståndet till de privata tomterna minskar.

Figur 52. Sektion över de tre platåerna i områdets västra del. Sektionen är 200 meter lång med förvrängd höjdskala på 600% för att ge en uppfattning om landskapets upplevda terrassering.

Figur 53. Riktningar, landmärken och siktlinjer. Skala 1:10 000 (A3).

Figur 54. Barriärer och platåer. Skala 1:10 000 (A3).

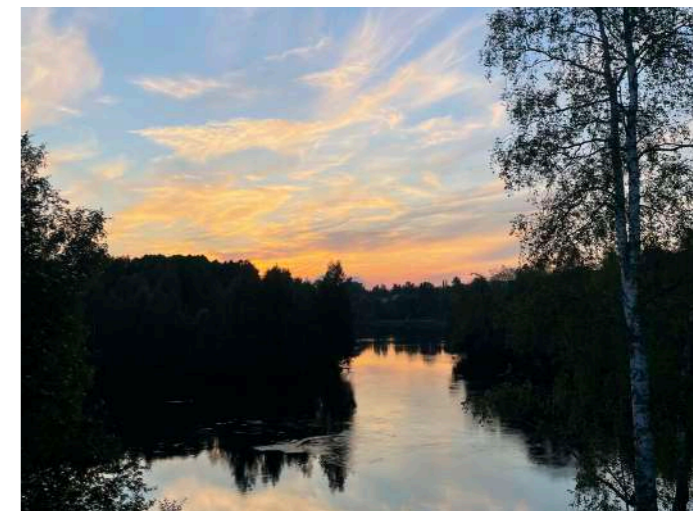
Figur 55. Sluttningen mellan den första och andra platån skiljer de två åt och skapar två olika rum.

Figur 56. Bristen på möblering får besökare att sitta på marken. Strandskantens bara mark vittnar om högt slitage.

Figur 57. Lejonströmsbron har en iögonfallande utformning som förhöjer upplevelsen av områdets anknytning till kulturrika Nordanå.

Figur 58. Områdets östra del har en varierande rumslighet med omslutna, intima miljöer.

Figur 59. Landskyrkan är ett dominerande element i landskapet

Figur 60. Älvrummet sett från Lejonströmsbron. Det strömmande vattnet gör att isen inte lägger sig, och älven bevarar flera kvaliteter kopplade till vattnet året om.

Figur 61. Plogning av huvudstråket skapar höga vallar som skärmar av vattnet vintertid. Avsaknaden av lövverk gör landmärkena extra tydliga.

Figur 62. Älvens rörelse österut tvingar badare att simma mot strömmen.

Övergången mellan offentligt och privat

Markeringarna i kartan visar upplevelsen av övergången från allmän plats till privata tomter inom arbetsområdet. Fyra zoner har identifierats; offentlig, halvoffentlig, halvprivat och privat zon, vilka upplevs och används på olika sätt. Zonerna skiljer sig i vilken grad de förekommer och hur de uppträder i relation till varandra, beroende av hur mötet med boendemiljön ser ut.

Det går att utläsa i kartan att den offentliga zonen löper längs med älven och det huvudstråk som finns på platsen, likaså går det att se att den privata zonen är belägen på områdets tredje plattå. Den halvoffentliga och halvprivata zonen varierar däremellan i bredd och närvaro. I områdets västra del inkluderas de fyra zonerna medan den östra delen enbart inkluderar offentlig, halvprivat och privat zon. Tydliga gränser såsom avskärmning i form av vegetation, sluttande terräng och staket skapar en smalare övergång och leder i vissa fall till att en zon saknas. Vid de fall tydlig avskärmning inte återfinns i mötet med de privata tomterna skapas en bredare övergång där alla fyra zoner inkluderas. Privata anspråk påverkar zonernas utbredning genom att utöka den halvprivata zonen.

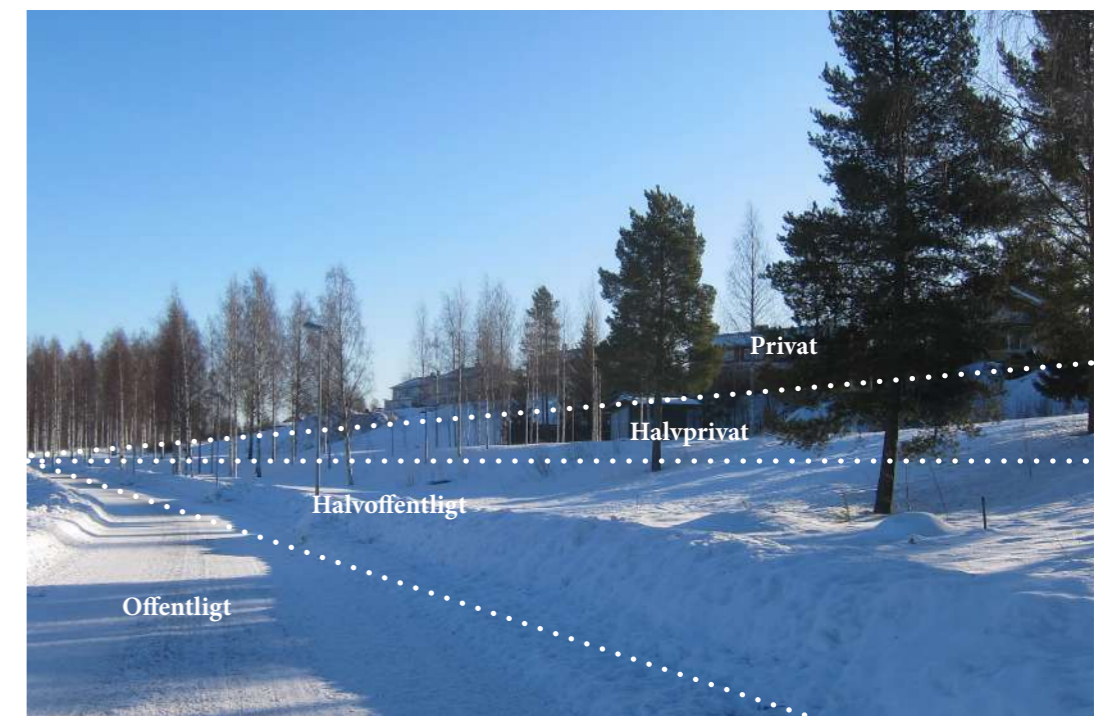
Genom att jämföra den upplevda övergången med de faktiska fastighetsgränserna går det att utläsa att dessa, med undantagsfall, inte påverkar upplevelsen av platsen eller hur den används av besökare eller boende. De upplevda gränserna löper i öst-västlig riktning till skillnad från fastighetsgränsernas nord-sydliga riktning. Fortsättningsvis presenteras de zoner som identifieras och iakttagelser som gjorts i upplevelsen av dessa. I samband med detta presenteras fyra sektioner som visar på zonernas utbredning och möten i olika delar av området.

Figur 63. Övergången mellan zonerna offentlig, halvoffentligt, halvprivat och privat i området. Skala 1:5000 (A3). Ortofoto © Lantmäteriet (2023).

Figur 64. Övergången sett från privat tomt ner till älven, se figur 63.

Figur 65. Övergången sett från huvudstråket upp mot de privata tomterna, se figur 63.

Offentlig zon

Den offentliga zonen upplevs vara till för allmänheten och tillgänglig att nyttja i rekreativt syfte, främst för transport då få platser för uppehåll finns. Upplevelsen av allmän plats baseras främst på stråkets bredd samt att det förvaltas med offentliga markörer såsom belysning och soptunnor som gynnar rekreativa ändamål. Även landskyrkans närvaro och vyn över vatten bidrar till området allmänna karaktär. Stråkets anknypning till omgivningen bidrar till ett flöde av människor som rör sig genom platsen vilket medför att det uppfattas som en offentlig zon. Likaså genererar vattnet flera rekreativa kvaliteter och bidrar till det allmänna intrycket då det nyttjas för bad och fiske. Zonen inkluderar områdets officiella entréer, i väst där det knyter an till stadsdelens infrastruktur samt i öst där det ansluter till gaturum vilket får det att upplevas tillgänglig för alla.

Områdets grillplats och utegym är placerade i den offentliga zonen. Grillplatsen upplevs eftersatt i och med klotter och avsaknaden av bänkar vilket medför att färre utnyttjar den. Vindskyddet som tillhör grillplatsen är placerat norr om huvudstråket vilket gör att det uppfattas avskärmande för passerande och täcker vyn över älven samt landskyrkan. Skyddet är uppbyggd av tre väggar med tak vilket ger en omsluten plats för dess användare men där ryggen mot stråket skapar en avskärmande vägg mot besökare som rör sig i öst-västlig riktning. Att ingen insyn eller visuell kontakt sker däremellan medför ett otruggt intryck.

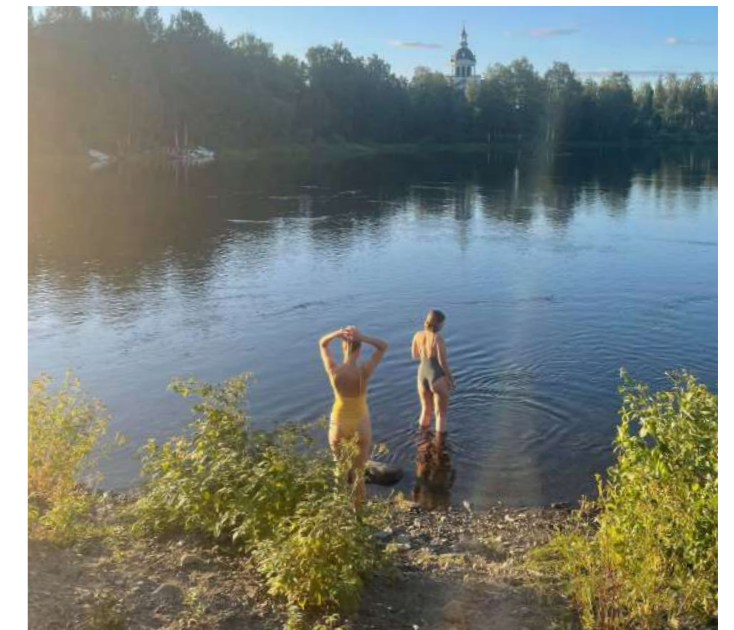
Utegygmet uppfattas vara till för allmänheten. Däremot är det beläget på den andra plattan vilket i kombination med avskärmande vegetation separerar gymmet från huvudstråket och minskar användningen av det.

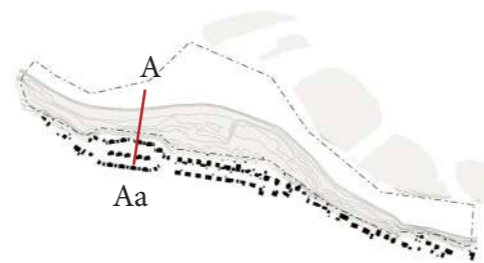
Figur 66. Vindskyddet är frånvänt från stråket och täckt av klotter. Detta ger ett ovårdat uttryck och upplevs otruggt.

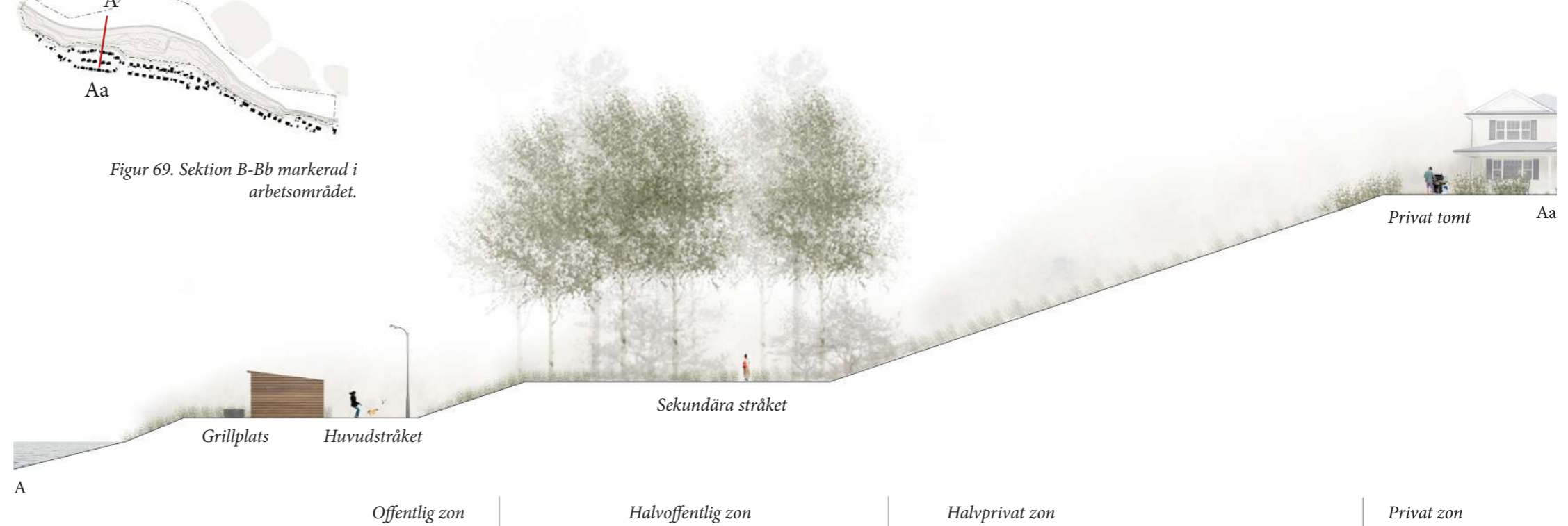
Figur 67. Utegygmet omsluts av vegetation, separerat från huvudstråket, vilket gör det svårt att upptäcka.

Figur 68. Strandkanten nyttjas för bad trots att platsen saknar markörer eller hänvisningar till detta.

Figur 69. Sektion B-Bb markerad i arbetsområdet.

Figur 70. Sektion A-Aa. Skala 1:300 (A3). Sektionen är dragen i områdets västra del, där distansen och övergången till tomterna inkluderar alla zoner. Den halvoffentliga zonen bestäms av det sekundära stråket där slutningen till det privata inte upplevs till för allmänheten.

Halvoffentlig zon

Den halvoffentliga zonen upplevs öppen för allmänheten men där känslan av privat närvaro är påtaglig vilket medför att området inte nyttjas i lika stor utsträckning som den offentliga zonen. Offentliga markörer återfinns inte vilket gör det svårt att avgöra vem som har rätt att nyttja området. Zonen saknar även tydliga entréer och uppehållsplatser. Det sekundära stråket markerar att platsen är öppen för alla att använda men är smalt, otydligt och inte förvaltad. Utformningen medför att det inte nyttjas i lika stor utsträckning som huvudstråket. Att det däremot vintertid används som skoterled främjar framkomligheten men får zonen att uppfattas vara till för de boende då lederna ansluter och avslutas vid tomterna.

Sommartid är stråket en stig. Vegetationen mellan den offentliga och den halvoffentliga zonen skapar en tydlig uppdelning av de två vilket i kombination med den topografiska skillnaden mellan platåerna skiljer zonen från det allmänna rekreationsområdet. Avsaknaden av målpunkter och att framkomligheten är svår till och inom zonen medför att färre nyttjar platsen och ingen social interaktion sker ytorna emellan.

Den halvoffentliga zonen möter den privata i områdets västra del där de skiljs åt av en gärdesgård. Staketet är placerat intill en privat tomts uthus och då det sekundära stråket löper direkt norr om gärdesgården återfinns ingen halvprivat zon. Gärdesgårdens permeabla konstruktion och funktion som avskärmande element fungerar väl i detta möte och skapar en god relation däremellan. Utöver denna del möter det halvoffentliga det halvprivata, där gränsen mellan de två styrs av det sekundära stråkets dragning.

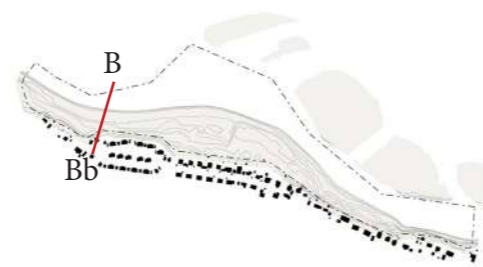
Figur 71. Skoterspårerna skapar framkomlighet men ger samtidigt en bild av att staket är till för skoter och inte promenad.

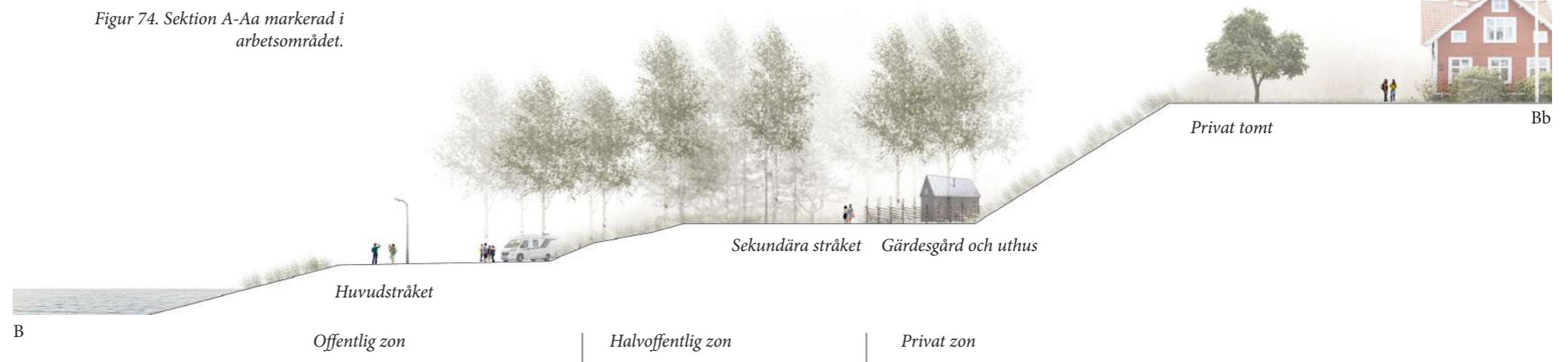
Figur 72. Vegetationen omsluter stråket och gör området vildvuxet och svårframkomligt. Detta gör det även svårt att ta sig mellan platåerna.

Figur 73. Ett större parti sly och ungräd skärmar av stråket från tomterna och avgränsar den halvoffentliga zonen.

Figur 74. Sektion A-Aa markerad i arbetsområdet.

Figur 75. Sektion B-Bb. Skala 1:400 (A3). Sektionen är dragen i områdets västra del där skalan gör att den offentliga och halvoffentliga zonen är bred, vilket även syns i användningen av området. En gärdesgård får den halvoffentliga zonen att övergå direkt till den privata.

Halvprivat zon

Den halvprivata zonen upplevs mer till för de boende än allmänheten och fungerar likt en fortsättning av det angränsande bostadsområdet. Inom denna zon finns två entréer vilka ansluter till bostadsområdena söder om området, vilket förstärker detta. Stråken utgörs av stigar och genvägar mellan entréerna, de privata tomterna och de övriga zonerna vilket medför att det främst är de boende som når zonen söderifrån. Området nyttjas därmed sällan för rekreation av besökare kommande nedifrån huvudstråket. Den halvprivata upplevelsen stärks av privata anspråk och markörer såsom privat lekutrustning, upplag av bråte och privata tillägg.

I områdets västra del utgörs zonen av slutningen som skiljer den andra plattan från de privata tomterna. Denna är delvis öppen och delvis täckt av tät vegetation, och skapar en fysisk och visuell avskärmning mellan den halvoffentliga och privata zonen. Detta skapar ett fungerande samspel mellan ytorna där de två områdena hålls separerade men samtidigt drar nytta av varann, i och med den vy och attraktivitet älvrummet skänker de boende och den naturliga övervakningen av det allmänna området detta medför. I områdets centrala del utgörs den halvprivata zonen av ett öppet fält där de två fotbollsmålen står placerade. Ett större parti sly och ungträd avskärmar denna del från den halvoffentliga zonen och skapar en omslutning norrifrån. Detta i kombination med avsaknaden av avskärmning till den privata zonen förstärker upplevelsen av att platsen tillhör de boende. Privata anspråk visar på att upplevelsen går åt båda håll, där de boende upplever sig ha rätt till området. Öster om fältet utgörs den halvprivata zonen av ett parti blandskog som avskärmar älvrummet från de privata tomterna och därmed upplevs som en del av tomternas omslutning, likt en bostadsnära skog.

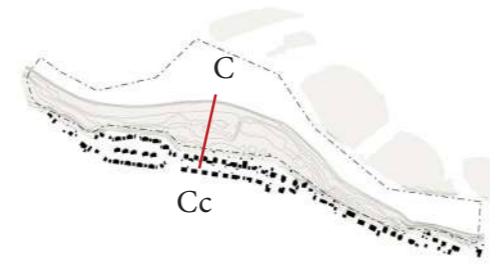
Figur 76. Privat lekutrustning skapar ett intryck av att platsen är till för de boende.

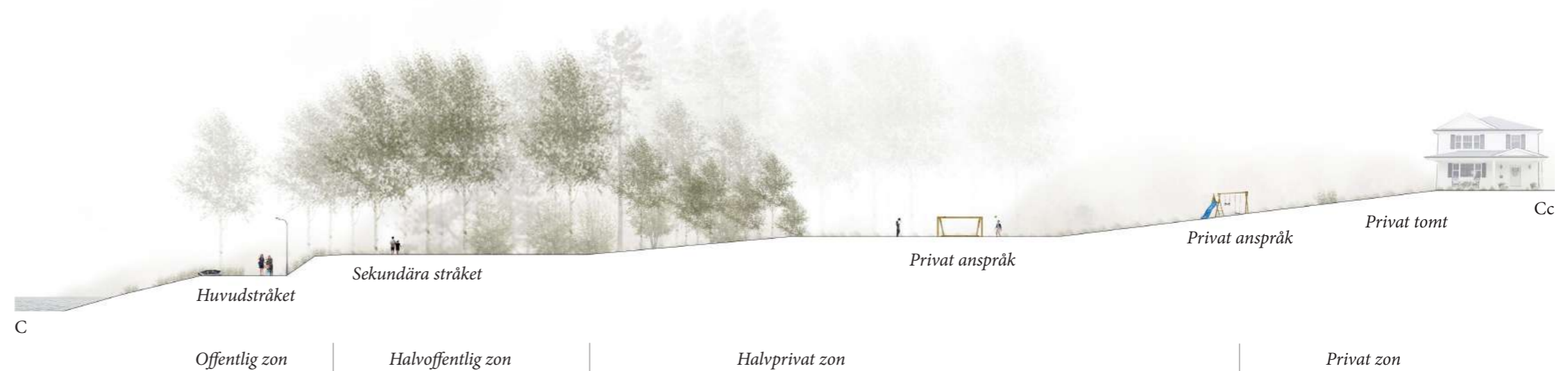
Figur 77. Den öppna ytan med fotbollsmål gör att området upplevs likt en innergård.

Figur 78. Genvägar mellan tomterna och huvudstråket skapar upplevelsen av att området främst används av de boende.

Figur 79. Sektion C-Cc markerad i arbetsområdet.

Figur 80. Sektion C-Cc. Skala 1:550 (A3).
Sektionen är dragen i områdets centrala del. Vegetationen skiljer den södra delen av området från den norra vilket tillsammans med topografin skapar en riktning mot älven. Avsaknad av avskärmning gör att den södra delen upplevs som en förlängning av de privata tomterna, distanserad från stråken.

Privat zon

Den privata zonen utgörs av de tomter som gränsar till rekreationsområdet vilka urskiljer sig genom avgränsningar som mindre diken, sluttningar eller vegetation vilka ger upplevelsen av en förändrad markanvändning. Detta stärks av att tomterna är omhändertagna med trädgårdsväxter och privata markörer såsom möbler, lekredskap eller annan privat utrustning som förtydligar områdets funktion. Enstaka staket utgör en tydlig, avgränsande privat markör.

Tomterna ligger högt i landskapet och har i delar av området vy över älven. Där sly och ungträd skymmer sikten händer det att de boende röjer vegetation och stammar upp träd på kommunal mark. Detta påverkar upplevelsen av området intill tomterna och medför en bredare halvprivat zon.

Inom området angränsar den privata zonen främst till den halvprivata, vilket medför upplevelsen av att de boende skulle reagera om besökare vistas på denna yta. I områdets östra del övergår den offentliga zonen direkt till den halvprivata som därefter ansluter till de boendes tomter. Detta då skalan i denna del är mindre och distansen mellan den offentliga och den privata zonen kortare, vilket i kombination med sluttningen upp mot tomterna och inramningen av platsen gör att ytan däremellan upplevs mer privat än offentlig. Privata båtar är placerade längs med huvudstråket vilket också förlänger upplevelsen av den privata zonen och medför att den vegetationsrika delen uppfattas privat för besökare att nyttja.

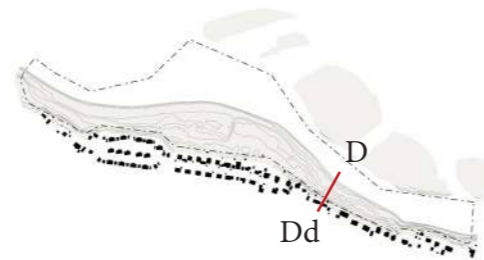
Figur 81. Träd och sly skärmar av tomterna från huvudstråket. Zonen upplevs öppen och ljus vintertid, slutet och mörk sommartid.

Figur 82. Grönskande tomter på den tredje platån har distans till huvudstråket med vy över älven och landskyrkan och får på grund av vegetationen en tydlig avskärmning.

Figur 83. Övergångszonen stärks av områdets terrassering som delar in området i olika zoner. Områdets västra del utgör ett tydligt exempel på detta.

Figur 84. Sektion D-Dd markerad i arbetsområdet.

Figur 85. Sektion D-Dd. Skala 1:400 (A3).
Vegetationen mellan privat och offentligt tillsammans med de privata anpråken i den offentliga zonens utkant gör att området däremellan inte uppfattas höra till allmänheten.

Känslighet och potential

En sammanvägande analys av landskapets upplevelse

- Plataerna utgör en del av områdets nyckelkaraktär och medför en tydlig rumsindelning vilket blir en potential att nyttja vid gestaltning i och med deras omslutande känsla.
- Sikten till landmärkena utgör en känslighet då dessa bidrar till områdets karaktär och skapar en identitet åt platsen, vilket blir viktigt att bevara och ta hänsyn till vid gestaltning.
- Den offentliga och halvoffentliga zonen har potential att utvecklas med rekreativa kvaliteter och målpunkter för att upplevas som allmän plats.
- Skillnaderna i topografi och avståndet till tomterna i områdets västra och centrala del skapar potential till en bredare offentlig och halvoffentlig zon.
- Områdets halvprivata zon har potential till tydligare framkomlighet för att främja de boendes koppling till älvrummet
- Potential finns att utveckla de delar av området som upplevs privata med markörer och funktioner som visar på allmän mark, samtidigt är den halvprivata zonen känslig för utveckling då tillförda kvaliteter kan inkräkta på de boendes integritet.
- Den privata zonen har potential att avskärmas från det allmänna området för att skapa en smalare övergång mellan de två, som exkluderar den halvprivata och halvoffentliga zonen. Samtidigt utgör detta en känslighet då en bred övergång som inkluderar alla fyra zoner upplevs positivt från de boendes håll, och kan främja användningen av älvrummet.

Figur 86. Känslighet och potential utifrån aspekten Landskapets upplevelse. Grön färg i kartan symboliserar potential, medan den röda färgen visar på känslighet. Skala 1:8000 (A3).

Karaktärisering

Nedan presenteras den karaktärisering som grundas i analys av landskapets uppbyggnad, användning och upplevelse. Området har delats in i nio karaktärsområden, vilka beskrivs utifrån deras karaktär, funktion och relation. Detta är genomfört i kombination med att beskriva deras känslighet och potential för att skapa ett helhetsintryck av området. Den övergripande beskrivningen förklarar områdets karaktär i stora drag och är grunden till indelningen i karaktärsområden. Följande beskrivs dessa i bilder och därefter i text och karta.

Övergripande

Området har en naturlig karaktär med förvildad vegetation i form av ängsmark, blandskog och björklundar. Den västra delen av området är ljus och öppen med större partier gräs, äng och björklundar med pelarsal-karaktär. Denna del upplevs vintertid kal och upplyst på grund av björkarnas stammar och avsaknad av bladverk. Skoterspår och stigar gör området relativt framkomligt till fots utöver huvudstråkets tydliga funktion som led längs älven. Österut övergår vegetationen i blandskog med ett tätare buskskikt i form av sly vilket skapar en skuggad och sluten plats med en lummig och intim karaktär. Vintertid upplevs denna del fortsatt grön på grund av barrträd som bidrar med städsegrönska.

Figur 87. Karaktärsområde 1. Entré Lejonströmsbron.

Figur 88. Karaktärsområde 2. Det storskaliga älvrummet.

Figur 89. Karaktärsområde 3. Björklunden.

Figur 90. Karaktärsområde 4. Sunnanå fältet.

Figur 91. Karaktärsområde 5. Gymmet i skogen.

Figur 92. Karaktärsområde 6. Bostadsnära skogen.

Figur 93. Karaktärsområde 7. Älvrummets småskaliga del.

Figur 94. Karaktärsområde 8. Sunnanå äng.

Figur 95. Karaktärsområde 9. Branten.

1. Entré Lejonströmsbron

Området bedöms vara älvrummets huvudentré med tydlig funktion att vara till för allmänheten i och med dess anslutning till Lejonströmsbron och vägnät samt att stråket förvaltas av kommunen. Området innehåller två entréer, där stråket längs älven fortsätter under och över brofästet. Dessa omsluts av en sluttning med blandskog och sly vilket skapar en intim och mörk karaktär i jämförelse med omgivningen. Potential finns att förstärka områdets funktion som entré med en utformning som förstärker platsens funktion som mötesplats.

2. Det storskaliga älvrummet

Den västra delen av älvrummet har en tydlig inramning av den övre platån som skapar en konstant rygg i syd och ett distanserat avstånd till de privata tomterna. Området domineras av det huvudstråk som löper genom platsen vilket bidrar till dess allmänna karaktär. Denna del upplevs öppen och storskalig med tydligt närvarande externa landmärken samt kvällssol. Älven utgör områdets nyckelkaraktär och nyttjas för fiske och bad. Området inkluderar grillplatsen med vindskydd samt den mindre eldstaden belägen längs stråket som förstärker att platsen nyttjas av allmänheten. Potential finns för fler målpunkter som tillgängliggör vattnet och utnyttjar läget i morgon- och kvällssol.

3. Björklunden

Området präglas av en öppen karaktär med björkar i äng och som tydligt ramas in av den sluttande terrängen i syd, vilken skapar en riktning mot älven. Björkarna lyser upp platsen med sina ljusa stammar och skira bladverk och skapar en öppen pelarsal. Området är placerat på en platå ovan huvudstråket och har ingen programmerad funktion utöver det sekundära stråket. Potential finns att utveckla detta för att aktivera ytan och utveckla karaktären som allmänt rekreationsområde.

4. Sunnanå fältet

Nedanför bostäderna är ett öppet landskap beläget med gräs- och ängsvegetation. Området har en tydlig anknytning till de privata tomter som är belägna med utsikt över platsen. Denna nyttjas som en förlängning av de boendes tomter vars närvaro ger området en privat karaktär. Potential finns att förtydliga området som allmän plats samt skapa en tydligare avskärmning mellan det privata och offentliga. Det finns samtidigt en känslighet kopplat till en förändring av miljön då detta kan påverka de boendes närvaro och nyttjande av platsen.

5. Gymmet i skogen

Området har en mörkare karaktär i och med den blandskog som omger platsen och upplevs därav mer intim. Utegymmet saknar tydliga entréer och sommardag skyms funktionen av bladverk. Potential finns att förtydliga dess placering och skapa en bättre koppling till huvudstråket.

6. Bostadsnära skogen

Platsen präglas av blandskog som ger området en mörkare karaktär. Detta på grund av trädens skugga och barrträdens städsegrönska. Skogen ligger i anslutning till privata tomter och upplevs därför inte till för allmänheten i full utsträckning. Känslighet finns kopplat till avverkning av träd i området i och med deras funktion att binda slänten samt att avskärma bostäderna. Potential finns att nyttja träden som avskärmning mellan det offentliga och privata utrymmet för att behålla den variation och de sinnesintryck det skänker det sekundära stråket.

7. Älvrummets småskaliga del

Denna del av området präglas av en mindre skala. Huvudstråket är beläget tätt intill älven med närhet till Öarna och avskärmas av platån och sluttningen ovanför. Området har en lummig och intim karaktär. Känslighet finns att inkräkta på den privata zonen då den upplevs i nära anslutning till platsen.

8. Sunnanå äng

Området har en öppen karaktär med gles vegetation och ramas in av de privata tomterna i norr och skiljs från huvudstråket genom dess nivåskillnad. Vegetationen utgörs av äng, sly och träd och platsen sluttar ned mot vattnet. En inhängnad hage vittnar om djurhållning och skiljer det från den allmänna platsen. Potential finns att nyttja den svagt sluttande terrängen för promenastråk upp till den andra platån. Samtidigt finns en känslighet i att avverka vegetation som binder marken och avskärmar ytan från de boende.

9. Branten

Området har en intim karaktär med tät vegetation nära inpå stråket i kombination med kraftiga topografiska skillnader på vardera sida. Detta skapar en lummig och skuggad plats med vy över vattnet, avskärmat från bostadsområdet ovan platsen. Stödmurar och staket förstärker upplevelsen av de branta sluttningarna och skyddar besökaren från att gå nära kanten. Staket och belysning lutar i och med erosionen och skapar ett ovärdat intryck vilket förstärks av att området inte förvaltas vintertid och upplevs därmed otryggt. Stråket har potential att upplevas tryggare genom förvaltning och upprustning men det finns även en känslighet kopplat till erosion på grund av den kraftiga lutningen. Trots det eftersatta intrycket finns tydliga spår av användning och sommardag upplevs denna del som områdets östra huvudentré.

Figur 96. Landskapets karaktärsområden. Skala 1:8000 (A3).

Känslighet och potential

För att summera analysen av arbetsområdet har de sammanvägningar som genomförts utifrån de tematiska studierna och karaktäriseringen sammanfattats genom känslighet och potential.

Övergripande

Den integrerade landskapskaraktärsanalysen visar att området har en viktig funktion för rekreationen i närområdet och Skellefteå tätort, idag och i framtiden. Sträckan har flera potentiella utvecklingsmöjligheter för att främja användningen och utnyttja de ytor som idag inte används i full utsträckning. Att platsen är utsatt för erosion innebär en känslighet vid ingrepp i området och medför att vegetation inte kan avverkas utan annan konstruktion som binder jorden.

Boende intill området gör anspråk på den allmänna marken genom att använda den som en förlängning av den privata tomten. Avverkning av vegetation och utplacering av privat utrustning hindrar kommunen att med växtlighet motverka erosionen och leder till att delar av området upplevs mer privat än offentligt.

Att området nyttjas likt privat mark medför att den halvprivata zonen är bred. I områdets centrala och östra del är zonen som bredast vilket utgör en känslighet för förändring då detta skulle ha en inverkan på de boendes miljö. Samtidigt skapar älvrummets storlek tillsammans med zonernas nuvarande utbredning potential i att förskjuta dessa för att skapa större utrymme för det offentliga rummet. Potential finns att förstärka områdets allmänna karaktär och gynna användningen av älvrummet, samtidigt som det finns en känslighet i hur långt zonerna kan förskjutas utan att påverka boendemiljön negativt.

Sammanvägning

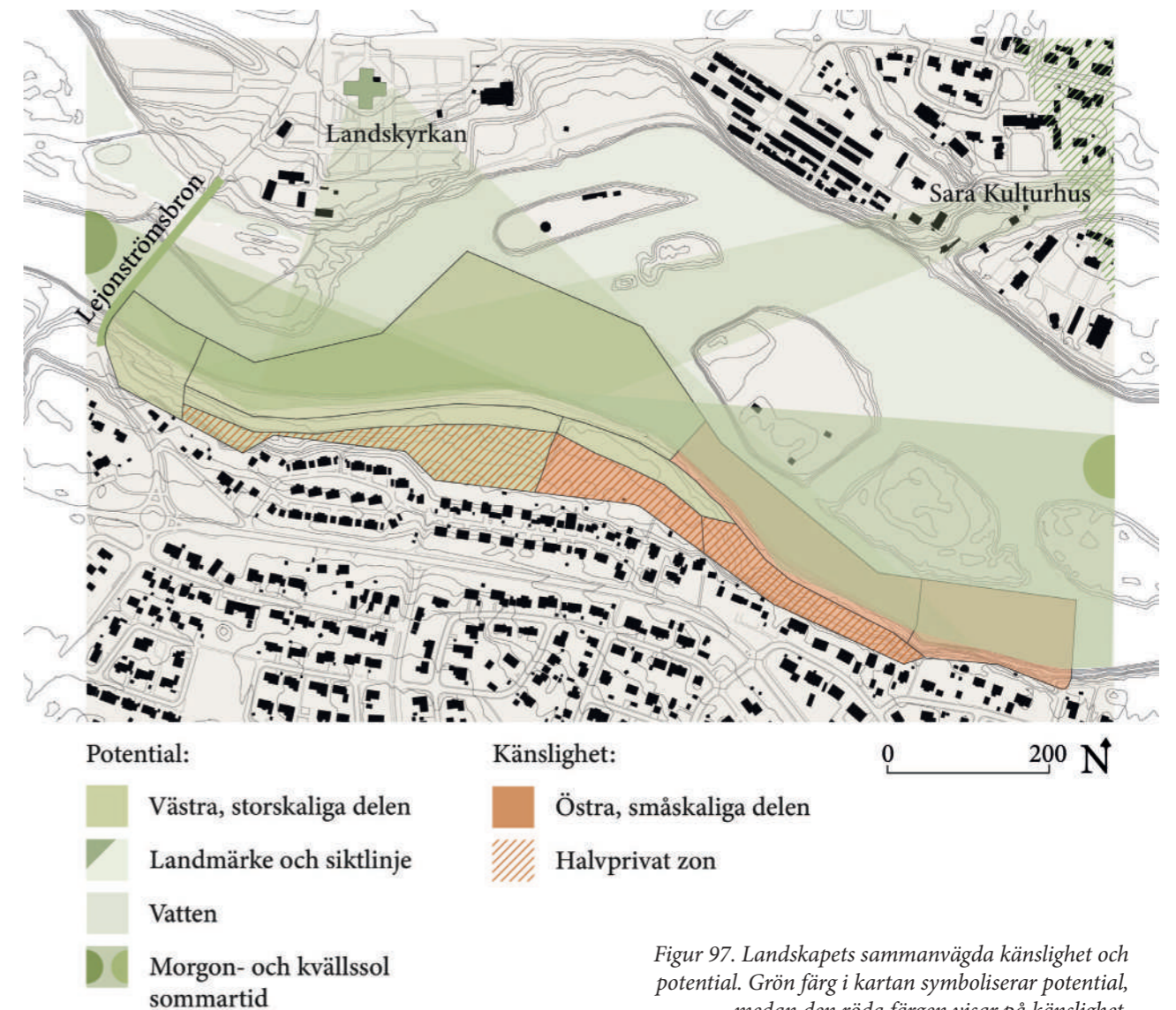
Områdets västra och centrala, storskaliga, del

Den västra och centrala delen har potential att utvecklas för att kunna användas av fler besökare i och med platsens storskalighet med distans till de boende samt befintlig avskärmning i form av vegetation och sluttande terräng. Området har därför möjlighet för fler målpunkter och tydligare framkomlighet vilket även motiveras genom platsens läge i landskapet med kvällssol och utblickar över älven och landmärken.

Områdets östra, småskaliga, del

Den östra delen har en mindre skala med kortare avstånd till de angränsande tomterna. Denna del har en skuggig och intim karaktär med viktiga ekosystemtjänster vilka utgör en känslighet för förändring. Vegetationen binder slänterna och bör bevaras samtidigt som den också avskärmar de boende från huvudstråket. Potential finns att genom bevarandet av områdets karaktär bibehålla de värden som finns samtidigt som dessa bidrar till rekreativa kvaliteter.

Sammanvägning

Figur 97. Landskapets sammanvägda känslighet och potential. Grön färg i kartan symboliserar potential, medan den röda färgen visar på känslighet. Skala 1:8000 (A3).

V. Gestaltning

Program

Nedan redovisas det program som skapats utifrån den integrerade landskapskaraktärsanalysen. Programpunkterna beskriver de riktlinjer som föreslås för platsen medan programplanen visar hur programmet appliceras i arbetsområdet.

Programpunkter

- **Framhäva områdets identitet**

Älven nyttjas för dess rekreativa kvaliteter och ska genom gestaltning erbjuda aktiviteter såsom fiske eller bad. Området utformas med integrerade gestaltningstillägg som förstärker dess karaktär genom att ta tillvara på befintlig vegetation, topografin, vyn över vattnet och landskyrkan samt läget riktat mot morgon- och kvällssolen.

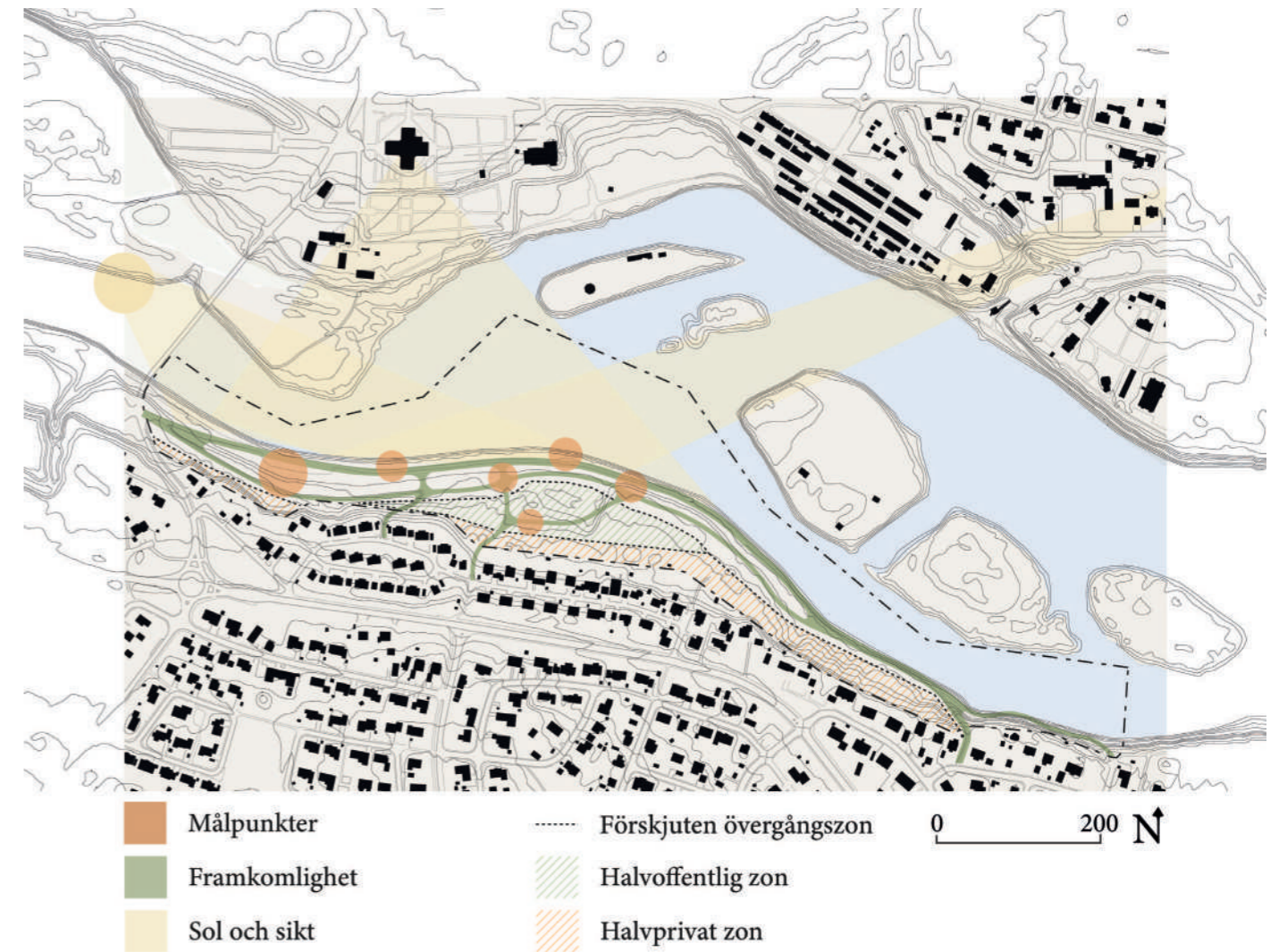
- **Förskjuta övergången mellan offentligt och privat**

Området gestaltas för att upplevas vara till för allmänheten och samtidigt skapa en tilltalande bostadsmiljö. Den offentliga och halvoffentliga zonen breddas och stärks genom att utveckla området med markörer och funktioner som skapar en allmän karaktär. Den halvprivata zonen smalnar av genom att avskärma de privata tomterna med vegetation och permeabla strukturer för att se till de boendes integritet.

- **Skapa framkomlighet och plats för vistelse, aktivitet och vila**

Området utvecklas med fler rekreativomöjligheter för att möta den växande befolkningens rekreativomöjligheter. Detta genom att öka framkomligheten till och inom området via gång och cykel, samt genom att tillföra fler målpunkter och uppehållsplatser med möjlighet till aktivitet, lek och vila för olika åldersgrupper.

Programplan

Figur 98. Programplan. Skala 1:8000 (A3).

Koncept

Gradient

Konceptet är inspirerat av övergångszonen samt hur denna gradvis ändrar uppfattningen om hur platsen ska användas. Med gradient menas en stigning i en viss riktning och i arbetsområdets fall symboliserar det en stegring i upplevelsen från offentlig till privat mark, vilken förstärks av topografin. Konceptet gradient blev ett sätt att ta hänsyn till de skilda zonerna genom gradvis öka gestaltningstilläggen för att kontrollerat förskjuta övergången till tomterna.

Gradäng är likt en gradient stigande men med nivåupptagning och funktion. Gradänger är ett vanligt gestaltungs-grepp i sluttande terräng där de fungerar likt en trapp för att ta upp nivåskillnaden och kan nyttjas likt en amfi med funktion som uppehållsplats, samtidigt som konstruktionen kan anpassas för att binda marken. Tidigt i processen förstod vi att arbetsområdet behövde en gestaltning som jobbade med, och inte mot, den sluttande terrängen och erosionen. En gradäng kan därmed utgöra ett rekreationselement som samtidigt motverkar en fortsatt erosion av området och blev ett sätt att använda konceptet gradient i praktiken.

Figur 99. Konceptuell illustration av hur konceptet praktiskt kan tillämpas genom områdets terrassering.

Övergripande principer

Nedan presenteras övergripande gestaltungsprinciper för huvudstråket, det sekundära stråket och de entréer som finns i området.

Huvudstråket

Figur 100. Princip för huvudstråk.

Stråket behåller dess dragning och bredd på fyra meter med markunderlag av stenmjöl, men rustas upp med fris av granit för att skapa ett värdat intryck och stärka det visuella uttrycket av dess funktion som huvudstråk. Av samma anledning behålls den belysning som tydliggör slingan som allmän plats dygnet runt. Stråkets funktion som gång- och cykelbana förstärks genom skyltning som härleder cykeltrafik till höger och gångtrafik till vänster. Integrerade sittplatser i form av gradängar placeras uppreparade längs leden och tillgängliggör utrymmet för uppehåll och vila. Stråket plogas vintertid och är därmed framkomligt under hela året. Gradängerna föreslås därför vara uppvärmda med elslingor för att kunna nyttjas under vinterhalvåret. Björkar planteras utmed strandkanten i jämna intervall för att binda slänten och samtidigt skapa struktur och känsla av ordning där trädraden urskiljer sig från den friväxande naturen, men knyter genom artvalet an till områdets vegetation.

Sekundära stråket

Figur 101. Princip för sekundärt stråk.

Det sekundära stråket breddas till två meter med ett markunderlag av stenmjöl och utrustas med belysningspollare vilket lågmålt tillgängliggör och främjar användningen kvällstid utan att lysa upp och inkräkta på den intilliggande boendemiljön. Utvecklingen av stråket utgår från befintliga stigar och genvägar för att skapa tydligare kopplingar inom området. Ingen ny vegetation tillförs enligt principen. Befintlig vegetation sparas och skapar en dynamisk upplevelse av att färdas längs stråket som löper igenom olika karaktärsområden med en variation av öppna och slutna miljöer.

Det sekundära stråket plogas inte vintertid för att marken ska kunna nyttjas för skoteråkning och vinteraktiviteter. Vintertid innebär det att det sekundära stråket främst nyttjas av de boende intill området. Samtidigt skapar offentliga markörer upplevelsen av att området är till för allmänheten att nyttja. Pollarna har en höjd på en meter som gör de synliga när snön täcker området och får då funktionen att markera stråkets dragning, vilket förstärks av skoterspår som löper mellan dem. Bänkar och soptunnor placeras utmed slingan.

Entréer

Figur 102. Princip för entré.

Entréerna till området utvecklas med handräcken och belysning som förstärker framkomligheten till platsen och kopplingen till omgivningen. Likaså placeras bänkar och informationsskyltar vid entréerna för att tydliggöra områdets funktion som mötesplats samt stärka medvetenheten hos besökaren om platsen och dess sammanhang samt eventuella aktiviteter och event som pågår här. Stråkets funktion som gång- och cykelbana förstärks genom skyltning som härleder cykeltrafik till höger och gångtrafik till vänster.

Gestaltningförslag - Sunnanå älvrum

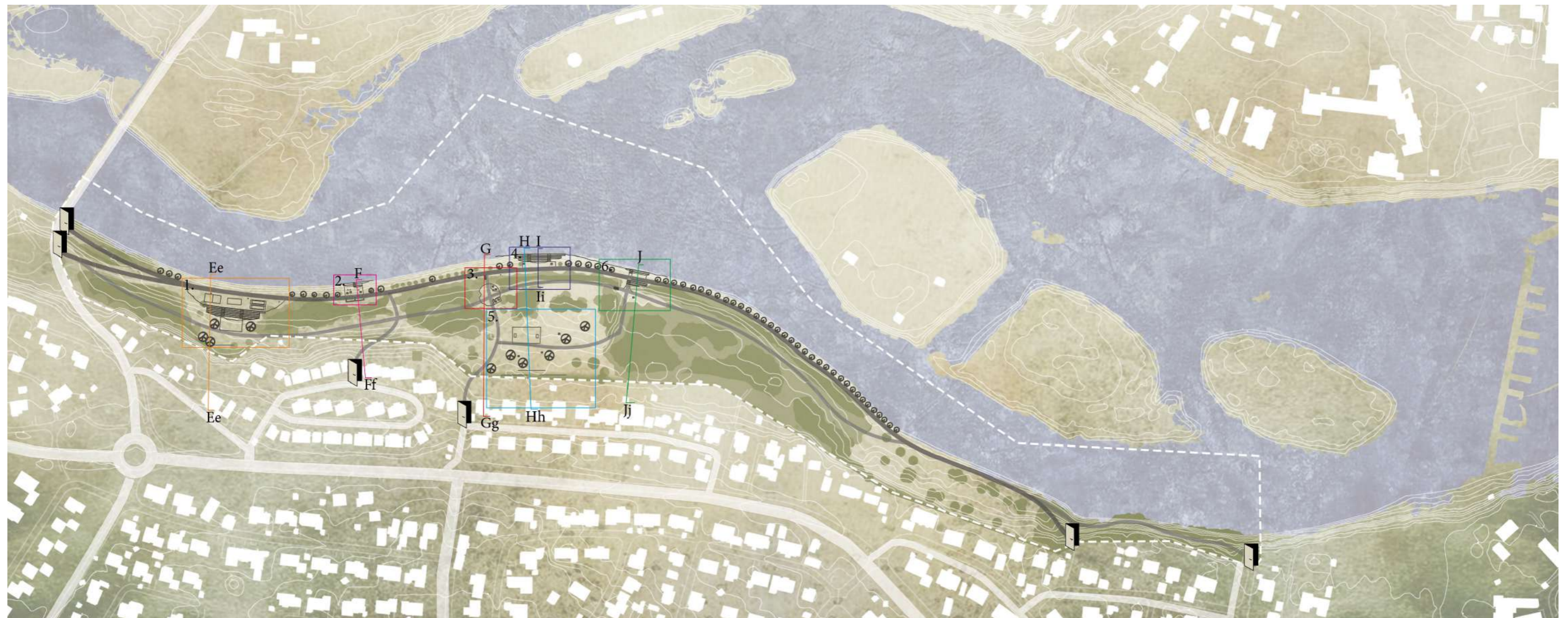
Illustrationsplanen visar hur de övergripande gestaltungsprinciperna tillämpas genom utmarkerade stråk, entréer och tillförd vegetation. Huvudstråket behåller dess placering medan det sekundära stråket har utvecklats med nya dragningar som skapar tydliga kopplingar till de södra entréerna och ökar framkomligheten i den centrala och östra delen. Den nya vegetationen visar hur trädraden av björk löper längs strandkanten, med uppehåll för befintlig vegetation och luckor där vyn över vattnet förstärks. Utsnitten redovisar de målpunkter som gestaltas och ska med sina funktioner bidra till rekreativa kvaliteter. De målpunkter som gestaltats är:

- 1. Aktivitetsparken:** En mötesplats med aktiviteter såsom volleyboll, boule, scen och en större gradäng till för evenemang och uppehåll.
- 2. Grillplatsen:** Vindskydd med eldstäder, bänkbord och en gradäng ner till vattnet.
- 3. Gläntan i lunden:** En uppehållsplats med vindskydd, grilltunnor, bänkbord och naturlek.

- 4. Bryggan:** En uppehållsplats intill vattnet.
- 5. Fältet:** Ett öppet aktivitetsområde för fri lek, picknick och fotboll.
- 6. Utegygmet:** En mötesplats med en gradäng som möjliggör bad efter träning.

Älvrummets östra del bevaras utöver upprustning av stråk och entréer för att bevara de naturvärden som finns på platsen och vegetationens roll att binda jorden. Det medför att området behåller den frodighet som finns vilket skänker upplevelsevärden till besökare och boende i området.

Utsnitten redovisas i följd med illustrationsplan och sektion samt perspektiv.

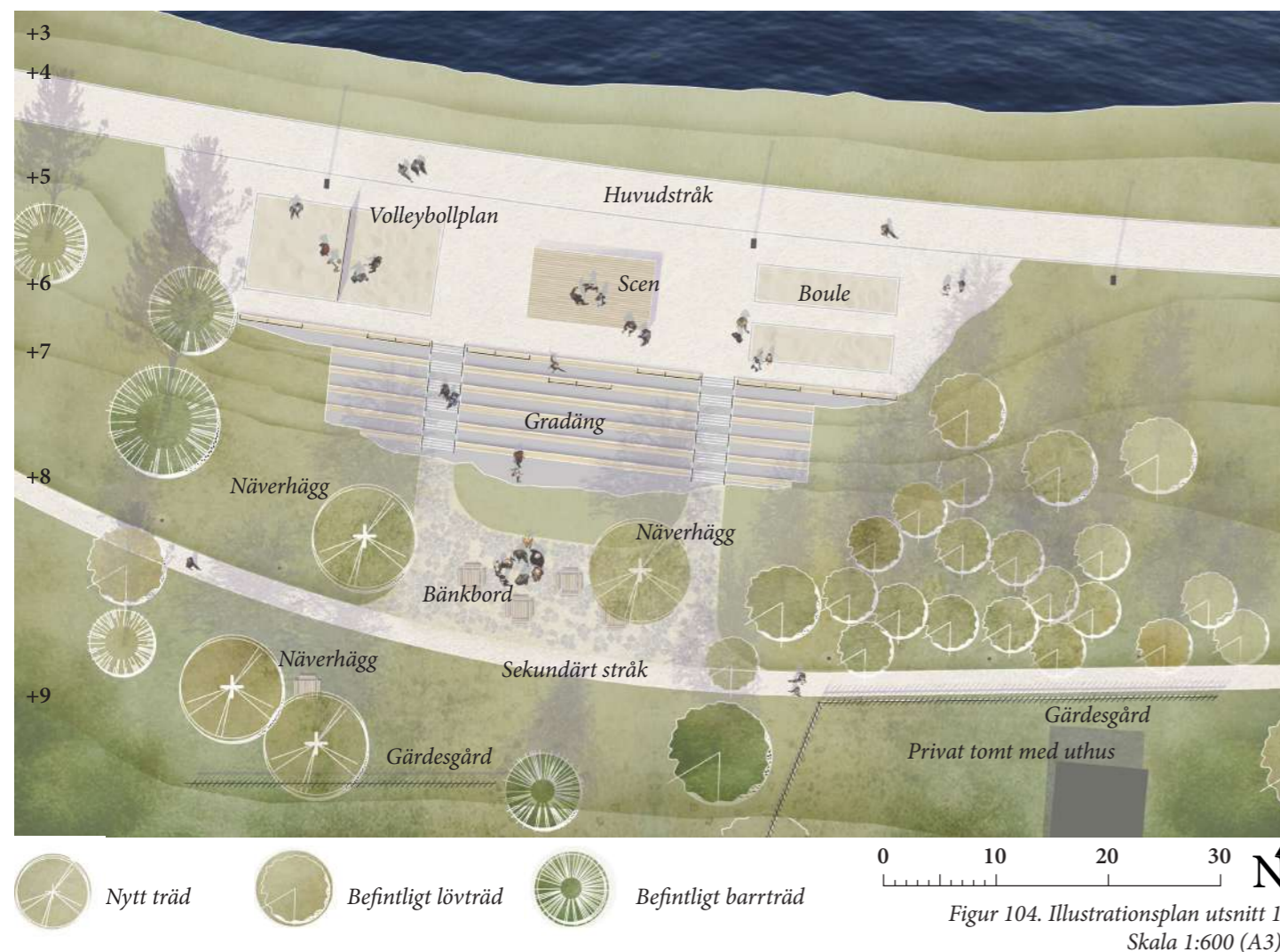

Projektområde	Befintlig vegetation	Ny vegetation
Höjdkurva 1m ekvidistans	Huvudstråk	Entré
Bebyggelse	Sekundärt stråk	Utsnitt och sektion

Figur 103. Illustrationsplan. Skala 1:4000 (A3)

Aktivitetsparken

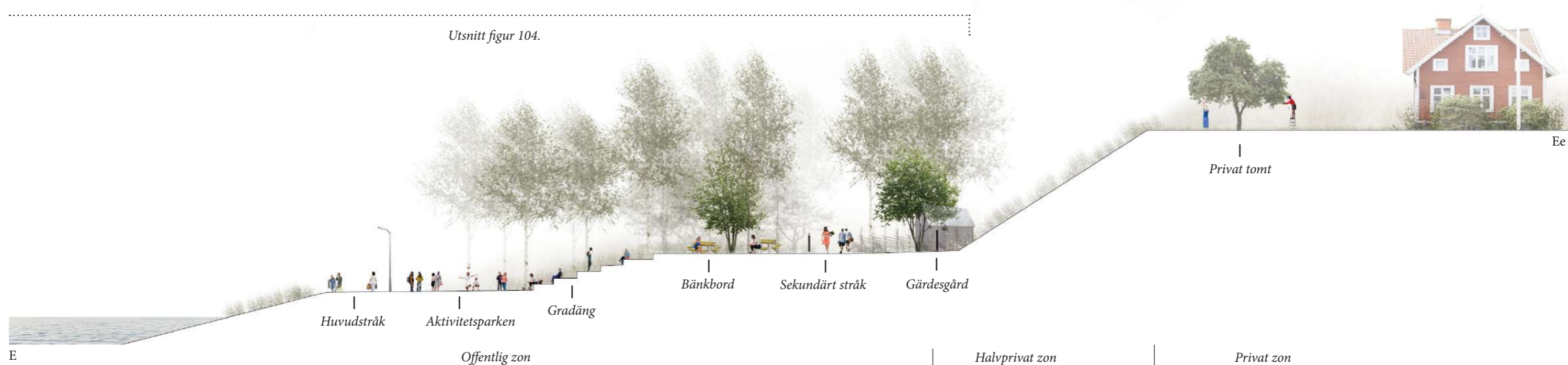
I områdets västra, öppna del utvecklas en aktivitetspark. Gestaltningen domineras av en gradäng som skapar sittplatser riktade mot älven, landskyrkan och Lejonströmsbron och fungerar även likt en läktare mot aktivitetsparken och kvällssolen. Utformningen förstärker områdets naturliga terrassering samtidigt som konstruktionen binder slänten.

Konstruktionen är gjord av granit med sitsar i trä för komfort där delar av gradängen är försedda med rygg- och armstöd för att skapa tillgängliga sittplatser i de lägre nivåerna. Två trappor med handledare löper genom gradängen och kopplar samman de två plåtarna med tillhörande stråk.

Intill huvudstråket tillförs aktivitet-skapande element där en volleybollplan och bouleanor skapar möjlighet till uppehåll för olika åldersgrupper och sällskap. En multifunktionell scen i den centrala delen möjliggör för evenemang och folksamlingar vilket stadsdelen kan nyttja för skolavslutningar eller staden för mindre konserter. Scenen är byggd i sitt-höjd med ett trädäck, och kan användas för uppehåll och lek när evenemang inte äger rum. Gradängens omfång möjliggör för större folksamlingar och parkens storlek tillåter flera aktiviteter att pågå samtidigt.

Den öppna delen ovan gradängen har kompletterats med en stenbelagd yta med bänkbord vilket knyter an till den aktiva delen men där placeringen i landskapet ger en avskild och mer rofylld karaktär. Platsen skärmas av nya träd av arten näverhägg och en gärdesgård för att förstärka rumsligheten och förtydliga den allmänna ytans gränser i relation till de privata tomterna. Näverhägg är ett flerstamigt prydnadsträd med vit blomning om våren och karaktäristiskt bronsfärgade stammar. Arten trivs bra i Skellefteå och utvecklar friska, välmående exemplar vilket motiverade artvalet. Gärdesgården som tillägg knyter an till det befintliga staket som finns på platsen och blir ett sätt att knyta an till kulturhistoria och samtidigt permeabelt avskilja det offentliga rummet från till privata. Denna del kan nyttjas för fri lek, picknick och vila samtidigt som det sekundära stråket uppmuntrar till promenader genom platsen. Vid större evenemang kan denna del utgöra en förlängning av gradängen och göra plats för ytterligare publik.

Aktivitetsparkens utformning påverkar upplevelsen av mötet mellan allmän och privat mark och gör att en större del av området upplevs offentligt, samtidigt som avstånd hålls till tomterna intill (se figur 105.).

Figur 106. Perspektivet visar aktivitetsparken sommartid ur ett fågelperspektiv, sett norrifrån. Parkens öppning utmed huvudstråket bjuder in till spontan aktivitet och vistelse. Gradängen kopplar samman de två platåerna och synliggör det sekundära stråket. Detta blir en naturlig samlingsplats för stadsdelen.

Figur 107. Perspektiv över Aktivitetsparken vintertid. Parken behåller sin funktion då elsingor får ytan fri från snö. Björkdungen ramar in platsen och skapar en ljus pelarsal.

Grillplatsen

Figur 108. Illustrationsplan utsnitt 2. Skala 1:200 (A3).

Utsnitt figur 108.

Figur 109. Sektion F-Ff. Skala 1:250 (A3).

Det sekundära stråkets utformning med belysning, bänkar och gångväg av stenmjöl gör att den andra platån upplevs tillhöra den offentliga zonen. Slutningen till tomterna är oprogrammerat och skapar distans mellan det offentliga och privata.

Den befintliga grillplatsen i områdets västra del utvecklas med nya vindskydd söder om huvudstråket för att inte avskärma stråket från älven. Vindskydden utformas med en permeabel struktur för att användare ska kunna se ut vid vistelse i skyddet och passerande ska kunna se in, och på så vis skapa ett skydd som ger en trygg upplevelse av platsen. Trots den permeabla strukturen får vindskyddens placering intill den sluttande, omslutande, topografin hjälp av landskapets uppbyggnad att skydda mot vind och utgör en plats för uppehåll i regn och snö. Funktionen som ett permeabelt avskilt rum med tak bedöms här viktigare än ett tätt slutande vindskydd. Riktningen mot älven skapar förutsättningar för kvällssol med utblickar över vattnet.

Grillplatsen placeras norr om huvudstråket och utrustas med eldstäder och bänkbord som med sitt läge intill vattnet nås av sol dag och kvällstid. Strandlinjen gestaltas med en gradäng ner till vattnet vilket ger besökaren möjlighet att nå vattnet utan att slita på strandkanten.

Denna utformas i liknande tappning som gradängen i aktivitetsparken, men här helt täckt av trä för extra komfort vid vistelse sommartid. Gradängen är i mindre skala och upplevs därmed mer intim, att nyttjas för färre och mindre sällskap eller för enskilda fiskare.

Huvudstråket löper genom platsen med syfte att möjliggöra och uppmuntra till vistelse och användning av målpunkten. Stråkets centrerade placering blir ett sätt att förtydliga att funktionen är till för alla.

Grillplatsen är lokaliserad i den tidigare offentliga zonen, som fortsatt upplevs som allmän plats. Det upprustade sekundära stråket som löper på den övre platån söder om grillplatsen gör att en större del av området upplevs offentligt (se figur 109.).

Figur 110. Perspektiv över grillplatsen sommartid, sett norrifrån. Vindskyddens permeabla konstruktion får platsen att upplevas öppen, trots omslutningen söderifrån. Grillplatsens nya utformning tillåter flera sällskap att vistas på platsen samtidigt. Genom bryggan kan platsen nyttjas för bad och vistelse i kvällssolen.

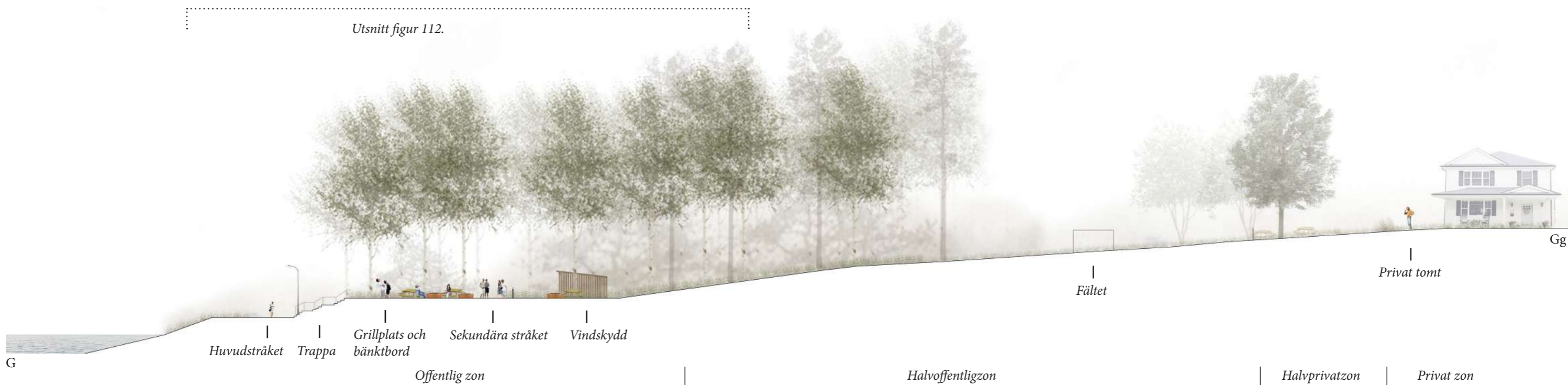
Figur 111. Perspektiv över grillplatsen vintertid där eldstäderna blir en kvalitet att nyttja året om. Avsaknaden av vegetation gör att stråken uppfattas i en närmare relation till varandra.

Gläntan i lunden

Figur 112. Illustrationsplan. Utsnitt 3.
Skala 1:400 (A3).

Utsnitt figur 112.

Figur 113. Sektion G-Gg. Skala 1:400 (A3).

47. Gläntans utformning och koppling till huvudstråket utgör en del av den offentliga zonen. Vegetationens övergång till fältet skapar intrycket av en halvoffentlig zon, där området upplevs till för besökande och boende.

Gläntan blir det sekundära stråkets huvudsakliga mötesplats. Ett vindskydd med eldstäder skapar möjlighet för uppehåll både sommartid och vintertid med vy över älven, landskyrkan och kvällssolen. Placeringen på den övre platån gör att målpunkten uppfattas avskild från huvudstråket vilket skapar en mer privat karaktär samtidigt som dess utformning och integrering med det sekundära stråket tydligt visar att gläntan är till för alla. Det förstärks genom att platsen knyts ihop med den första platån med en entré i form av en trappa som för besökaren mellan de två platåerna.

Målpunktens placering i björkdungen skapar möjlighet till en närmare kontakt med platsens växtlighet vilket skiljer denna grillplats från den andra. Platsen har en lummig, omslutande karaktär och närheten till naturen gör att besökaren kan uppleva denna på ett annat sätt än längs med huvudstråket, samtidigt som intilliggande områden av sly och ungräd erbjuder möjlighet för naturlek med kojbyggen och lekbuskage. Gestaltningen uppmanar och bjuder in till naturlek genom utplacering av stockar och stenar att klättra och balansera på.

Även detta vindskydd utformas med en permeabel struktur för att inte upplevas som ett avskärmande, otryggt, element i landskapet för den som vistas och rör sig längs med stråket. Det riktas mot älven och inte de privata tomterna för att skapa en avskild rumslighet och tilltalande uppehållsplats, med hänsyn till de boendes integritet.

Bänkarna och eldstäderna är placerade i gläntan och skapar en uppehållsplats i ett soligt läge, dag och kvällstid. Platsen skuggas delvis av björkarnas skira bladverk sommartid vilket skapar en mer intim karaktär.

Gläntans utformning påverkar upplevelsen av mötet mellan allmän och privat mark och gör att en större del av området upplevs offentligt. Vegetationen som skiljer gläntan och fältet åt skapar en större halvoffentlig zon södrut vid saknad av sekundära stråk (se figur 113.).

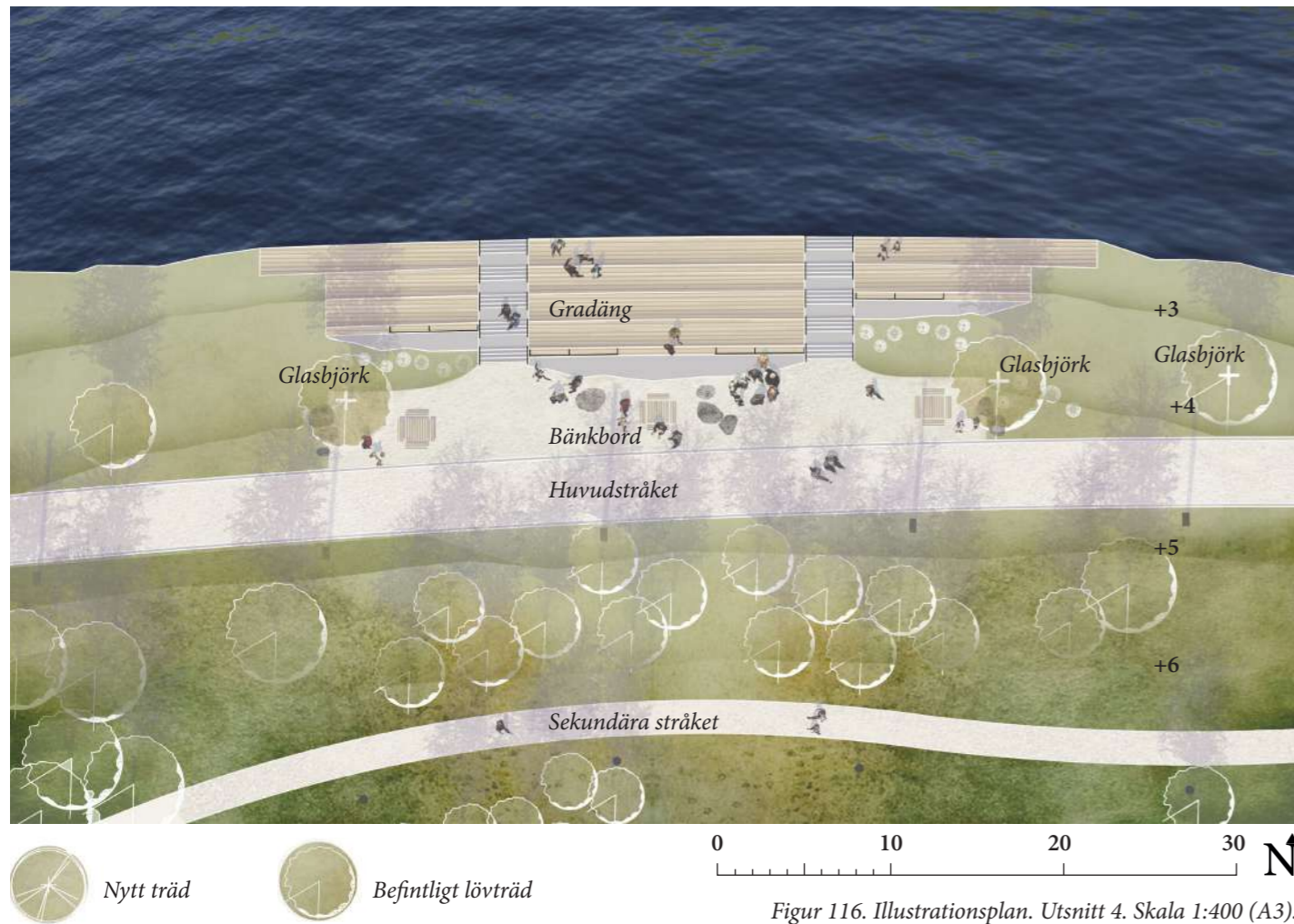

Figur 114. Perspektiv över gläntan sommartid sett från väst. Vegetationen omsluter platsen och erbjuder rekreation med vy över vattnet, avskilt från huvudstråkets tempo.

Figur 115. Perspektiv över gläntan vintertid sett från norr. Platsen behåller sina funktioner med eldstäder och vindskydd medan avsaknaden av lövverk gör platsen mer öppen. Det sekundära stråket kopplar samman området med bostadsområdet ovanför, och de boende kan nyttja gläntan som en gemensam samlingsplats.

Bryggan

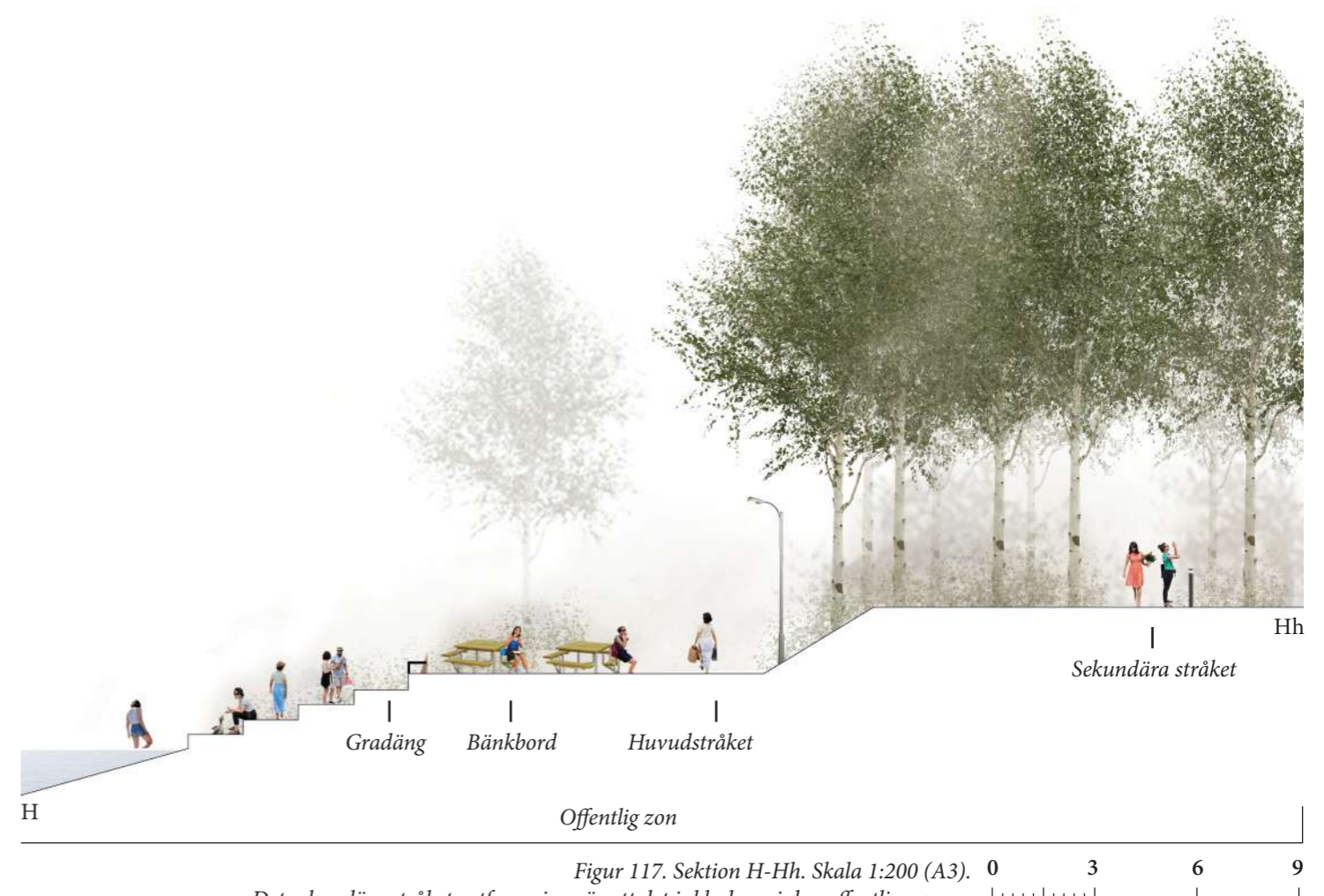
Figur 116. Illustrationsplan. Utsnitt 4. Skala 1:400 (A3).

En större gradäng gestaltas längs strandlinjen i älvrummets centrala del och bidrar i och med utformningen till att besökaren kan nå vattnet för fiske, bad och rekreation utan att slita på strandkanten.

Gradängen sträcker sig 30 meter längs med strandkanten och är uppdelad i fem nivåer, vilket skapar plats för större folksamlingar och tillåter flera sällskap att nyttja platsen samtidigt. Likt de andra gradängerna vid vattnet är denna täckt av trä för komfort och uppträder likt en brygga samtidigt som konstruktionen motverkar erosion.

På grund av att vattnet är strömt och risker det medför uppmuntrar gestaltningen inte till bad genom element såsom stegar ned i vattnet, detta för att inte ge besökare en falsk trygghet. Alla gradängar intill vattnet förses däremot med livbojar och att strandkanten är grund gör att det går att ta sig ned och upp från vattnet för den som vill.

Ovan gradängen står bänkbord i en yta av stenmjöl som kopplar samman bryggan med huvudstråket. Stenbumlingar skapar en integrerad rumsbildning för att skilja olika sällskap åt. Bryggan är placerad i områdets centrala del där strandkantens bågade form skapar ett läge som nås av både morgon- och kvällssol. Det gör bryggan till en solig plats, där trädbeståndet söder om huvudstråket skuggar delar av stenmjölsytan när solen är som starkast.

Figur 117. Sektion H-Hh. Skala 1:200 (A3). Det sekundära stråkets utformning gör att det inkluderas i den offentliga zonen trots avskärningen mellan platåerna.

Trädraden av björk som löper längs strandkanten gör uppehåll här för att inte skugga bryggan dagtid, samtidigt som de närmaste björkarna kastar sina skuggor över platsen under för- och eftermiddagar. Vegetationen på den övre platån föreslås gallras med jämna mellanrum för att behålla dess karaktär och undvika att bryggan skuggas ytterligare.

Bryggan är lokaliserad i den tidigare offentliga zonen, som fortsatt upplevs som allmän plats. Det upprustade sekundära stråket som löper på den övre platån söder om bryggan gör att en större del av området upplevs offentligt (se figur 117.).

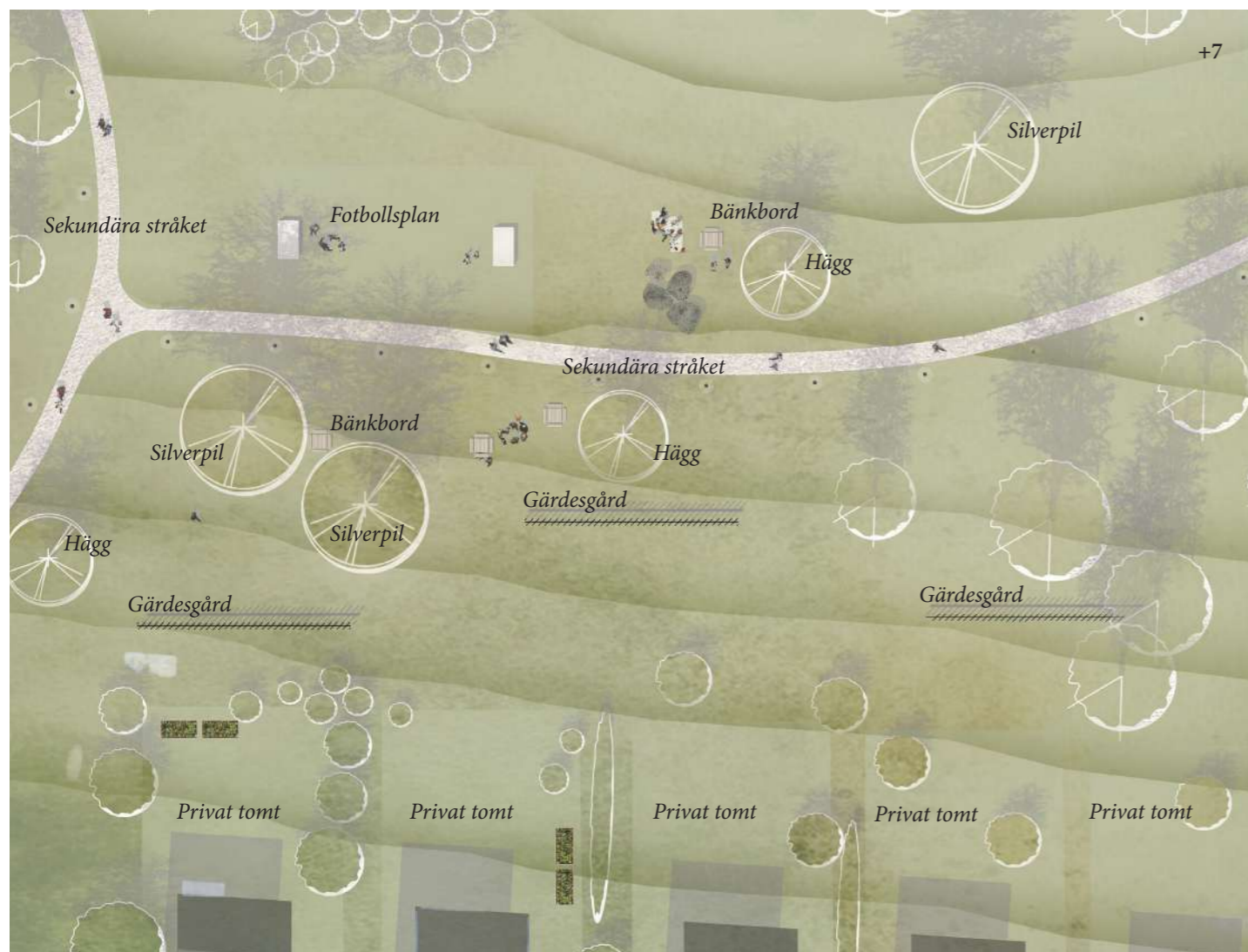

Figur 118. Perspektiv från bryggan mot älvrummets östra del. Gradängernas djup gör att yterna lämpar sig att ligga på, sitta vid och fiska eller bada från. Bryggans placering mellan vattnet och stråket skapar en avskild plats att vistas på.

Figur 119. Perspektiv över bryggan sommartid sett norrifrån. Gradängens omfång gör det möjligt för flera sällskap att samtidigt nyttja bryggan för bad eller vila. Bänkbord längs med huvudstråket gör det möjligt att även slå sig ned för picknick eller paus i skuggan från björkarna på den andra plattan.

Fältet

Figur 120. Illustrationsplan. Utsnitt 5. Skala 1:700 (A3).

Den öppna ytan nedanför de privata tomterna i områdets centrala del utvecklas med fler stråk som skapar tydlighet om områdets funktion som allmän plats för rekreation. Detta förenklar framkomligheten och uppmuntrar till uppehåll. Fältet skärmas av från de intilliggande tomterna med nyplanterade träd samt längor av gärdesgård som distanserar platsen från de boende genom att permeabelt skilja de två funktionerna åt och skapar ett enhetligt uttryck med staketet i aktivitetsparken. Utplaceringen av dessa är medvetet satta med öppningar för att inte utgöra ett komplett hinder. Detta för att de boende också ska kunna nyttja området.

Fältet har till skillnad från det övriga älvrummet en mer parkliknande karaktär på grund av den öppna ytan med träd planterade i gräs, vilket förstärker områdets offentliga status och blir en övergång från det bebyggda bostadsområdet till den naturrika omgivningen. Området avskärmas av ett bestånd sly och ungträd norrut, som skymmer sikten mot älven sommartid. Under vintern har platsen en mer öppen karaktär, med vy över vattnet.

Parkkänslan präglar även artvalen av de nya träderna vilka föreslås vara silverpil och hägg för att skilja ytans karaktär från övriga delar av älvrummet. Silverpilarna utvecklas till stora träd på hög stam och skapar ett böljande tak över delar av platsen, utan att skymma de boendes sikt över fältet och älven. Häggen planteras i grupper om tre, och utgör rumsbildande element med prydnadsvärden av blomning och doft om våren.

Den befintliga fotbollspanens funktion förstärks med nya, mer stabila fotbollsmål och intill placeras picknickbord och sopkorgar som gör området lätt att nyttja för fler aktiviteter. Den öppna gräsytan lämpar sig för aktiviteter som kubb, spring och lek.

Fältets utformning skapar en halvoffentlig zon där tomternas närvaro uppmanar till hänsyn till de boende (se figur 121.).

Utsnitt figur 120.

Figur 121. Sektion I-Ii. Skala 1:400 (A3).
 51. Den halvoffentliga zonen avskärmas av träd och gärdesgård som skapar en halvprivat zon intill de privata tomterna. Detta gör att besökare inte inkräktar på de boendes integritet, samtidigt som de boende inte gör anspråk på det allmänna rummet.

Figur 122. Perspektiv över fältet vintertid sett norrifrån. Ytan har begränsad framkomlighet på grund av snön men nyttjas för upplysta promenader såväl som pulka, skoteråkning och fri lek. Här finns plats för snöbygge av snögubbar och snögrottor där barn från bostadsområdet och besökande familjer kan mötas och leka.

Figur 123. Perspektiv över fältet sommartid sett från väst. Områdets utnyttjas som en förlängning av bostadsområdet samtidigt som de tydliga stråken skapar ett flöde av besökare från älvrummet. Stora ytor lämnas oprogrammerade med genomtänkt avskärmning för att främja fri aktivitet, för boende och besökare. Detta skapar ett möte där fotboll, spring och picknick kan äga rum. De boende kan nyttja ytan för mindre evenemang och sammankomster.

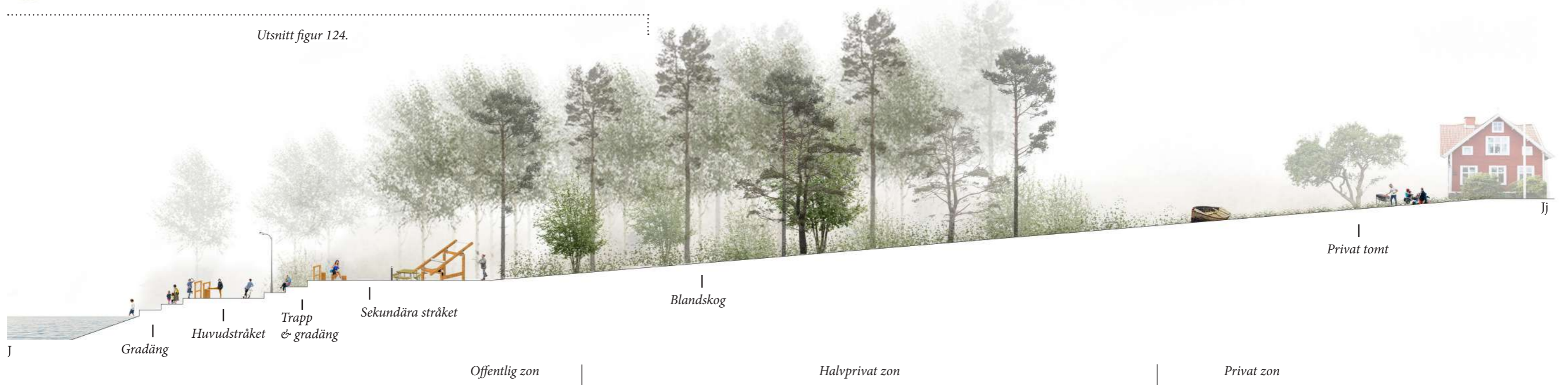
Utegygmet

Det befintliga utegymmet utformas med en tydlig entré och koppling mellan stråken. För att förtydliga gymmets funktion placeras ytterligare träningsutrustning längs huvudstråket vilket gör målpunkten integrerad med den första platån. En gradäng utformas däremellan och likaså ner till vattnet för att på så sätt ge möjlighet till bad, fiske och uppehåll.

Utegygmetts placering på den övre platån blir områdets enda mötesplats i öst och en naturlig målpunkt längs det sekundära stråket vilket fortsätter i öst-västlig riktning och skapar ett flöde av besökare i denna del av älvrummet. Utegygmet är lokaliserat i den tidigare offentliga zonen, som fortsatt upplevs som allmän plats. Vegetationen avskärmar den allmänna slingan från intilliggande tomter och skapar en halvprivat zon.

Utsnitt figur 124.

Figur 125. Sektion J-Jj. Skala 1:400 (A3).
 Utegygmetts koppling till huvudstråket skapar en bredare offentlig zon. Skogen som omsluter detta utgör en halvprivat zon som skärmar av tomterna.

Figur 126. Perspektiv över utegymmet sett norrifrån. Gymmet och det sekundära stråket kopplas samman med huvudstråket och blir till en del av dess tempo. Rummet inkluderar nu de förbipasserande, de som uppehåller sig på platsen och de som tränar. Detta medför ett flöde av besökare i de två slingorna och erbjuder närhet till vattnet såväl som naturen.

Figur 127. Perspektiv över utegymmet sett från väst. Från utegymmet sker en övergång till älvrummets småskaliga del. Trädraden med björkar leder besökaren i en omsluten korridor med utblickar över vattnet.

VI. Diskussion

Metoddiskussion

Arbetet har använt sig av flera delmetoder parallellt med varann vilket lett fram till en resulterande gestaltning. I följande avsnitt diskuteras arbetets teoretiska grund, landskapsanalys, platsbesök och gestaltningsprocess.

Teoretisk utgångspunkt om mötet mellan offentligt och privat

Arbetets vetenskapliga utgångspunkt har grundats i litteratur motiverad av de valda texternas relevans för detta arbete. Arbetssättet har i praktiken inneburit att insamling och bearbetning av teori skett i omgångar vartefter ny kunskap tillkommit om platsen. Genom Dee (2001), Robinson (2016), Gehl (2010; 2011) och Jacobs (1962) täcks ett brett spektrum av ämnen relaterade till landskapsarkitektur, gestaltning av offentliga miljöer och förhållandet mellan offentliga och privata rum. Författarna diskuterar även principer för att uppnå en hållbar gestaltning och genom att använda deras teorier som utgångspunkt kunde projektet arbeta mot hållbar arkitektur.

Gemensamt för författarna är att deras teorier liknar varandra vilket speglas i deras inställning till upplevelser och gestaltning samt vad som påverkar dessa. De har alla ett tvärvetenskapligt fokus där landskapet både ses utifrån dess uppbyggnad och funktion, vilket de menar bidrar till upplevelsen av platsen. Författarna säger sällan emot varandra i vad som bidrar till olika upplevelser och användning av landskapet. Likaså tolkade vi deras argument med en liknande uppfattning och kunde därav förankra våra upplevelser av platsen i deras teorier. Det kan däremot ses som negativt då teorierna saknar diskussion som inkluderar andra aspekter. Den smala paletten av resonemang kring ämnet kan därmed

kritiseras då upplevelsen av en plats och relationen mellan offentligt och privat skulle kunna motiveras annorlunda av en annan aktör eller involverad. Samtidigt har arkitekter och stadsplanerare i och med yrket ett tvärvetenskapligt perspektiv vilket medför flera infallsvinklar och en strävan efter ett hållbart resultat för alla parter.

Trots teoriernas likheter diskuteras mötet mellan offentliga och privata rum från olika perspektiv. Gehl (2010; 2011) beskriver upplevelsen av övergången som positiv från de boendes håll, medan Dee (2001) och Robinson (2016) diskuterar utformningen av attraktiva allmänna platser på ett mer detaljerat plan. Jacobs (1962) beskriver hur kopplingen däremellan gynnar det offentliga rummet. Teorin har på så sätt använts för att gestalta ur flera perspektiv, och därmed gynna det allmänna och privata rummet samt nyttja de positiva effekterna av mötet mellan dem.

ILKA

ILKA kan kritiseras som metodval då den i grunden är gjord för att tillämpas på storskaliga projekt med fokus på utveckling av infrastruktur. Samtidigt är det en anpassningsbar metod där innehållet kan justeras efter den specifika platsens förhållanden och utifrån den väntade förändringen (Brämerson-Gaddefors et al. 2020). Genom detta kunde analysen utformas för att se till arbetets behov och syfte vilket gjordes genom att strukturera om de tematiska analyserna och låta landskapets form, användning och upplevelse stå i fokus. Strukturen har varit hjälpsfull i syftet att beskriva platsen och hur relationen mellan det offentliga rekreationsområdet och de privata tomterna sett ut, vilket gjordes genom att fokusera på hur platsen används och upplevs. Detta var ett effektivt sätt att beskriva områdets karaktär och ett sätt att identifiera aspekter kopplade till potential och känslighet vid utveckling, för besökare såväl som de boende.

Analysmetodens ordinarie innehåll fördelades om och de tematiska analyserna av tidsdjup och ekologi inkluderades i den nya, anpassade strukturen. På så vis kunde analysen användas som verktyg för att beskriva landskapet ur de perspektiv ILKA lyfter och ge en helhetsbild av området. Samtidigt hade tillvägagångssättet enligt ordinarie struktur kunnat hjälpa arbetet då en ny struktur försvårar den röda tråden för en läsare som är van med, eller vill förstå ILKA som analysverktyg. Att ILKA i grunden är till för storskaliga projekt med stor inverkan i landskapet har varit till hjälp för att ur ett större perspektiv kunna beskriva och analysera området utifrån dess sammanhang, se dess komplexitet samt att kunna utgå från, och arbeta med, platsens infattade kvaliteter.

Platsbesök

Patsbesök har varit nödvändigt för att kunna analysera upplevelsen av platsen samt givit oss möjligheten att skissa på plats i skala 1:1 genom diskussion ute i fält. Platsbesöken som tog vid under somrarna 2021 och 2022 gav en viss kännedom om platsen innan projektets start och upplevelsen av övergången mellan privat och offentligt sommartid utgår från bilder och minnen av platsen.

Besöken har möjliggjort för att översiktligt studera besökarens rörelsemönster vilket har visat på hur området används, i vilken utsträckning och på vilka ytor. Generellt sett påverkar årstid, väder och veckodag omfattningen av besökare och rörelsen genom området, men i och med platsbesökens omfattning kan vi anta att dessa förhållanden inte har påverkat bilden av hur området används.

I och med att upplevelsen av en plats är högst individuell har dialog genom diskussion varit ett verktyg för att förstå upplevelsen av området utifrån våra två perspektiv. Saknaden av att inkludera andra i diskussionen, såsom de boende eller andra aktörer, har inneburit att arbetet haft ett distanserat perspektiv utan subjektiva bedömningar av invånare i Skellefteå, vilket skulle ha kunnat påverka resonemangen kring områdets potential och känslighet. Detta kan kritiserars utifrån syftet att förstå brukarnas upplevelser och önskningar av platsen, men motiveras av landskapsarkitektens kunskap och yrkesroll som går ut på att tolka området utifrån dess situation och sammanhang.

Avsaknaden av dialog med platsens brukare motiverades av tillgången till den enkätundersökning som använts i arbetet vilken gav översiktlig kunskap om hur området nyttjades och av vem. Detta gav en bild av hur älvrummet används av allmänheten. Däremot saknas dialogunderlag om upplevelsen av mötet mellan offentligt och privat, och övergången däremellan. Vi kan därmed ha missat aspekter av upplevelsen som istället baseras på den teoretiska utgångspunkten och analysen utifrån denna.

Gestaltningprocessen

Arbetets övergripande metod enligt analys genom syntes (Krupinska 2014) har medfört att gestaltningprocessen pågått från februari 2023 till maj 2023, det vill säga genom hela arbetet. Detta har medfört att en stor del av gestaltningprocessen bestått av att diskutera tillägg och dess placering fortlöpande och upprepande, från start till slut, tills ett förslag var satt. Metoden upplevs tillåtande där idéer kan ta form och förändras genom en iterativ process. På det viset har metoden varit lätt att följa i och med dess breda rammar, men kan även upplevas stjälp processen då den anses otydlig. Metoden har, som all typ av design, ingen självklar början eller slut. Det finns alltså inte en tydlig mall att följa utan vi måste gå efter vår intuition och välja när gestaltningen är klar. I detta fall har arbetets tidsramar varit avgörande för gestaltningens färdigställande och detaljeringsgrad. Metoden är, i och med dess iterativa process, svår att redovisa vilket kan medföra att gestaltningsförslaget ses som otransparent i sin färdiga produkt. Processen har inte redovisats i arbetet på grund av dess omfattning och syntetiserande förhållningssätt i kombination med att en stor del av skissandet skett på plats i skala 1:1, genom diskussion av utformning och lokalisering av gestaltningstillägg.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis har den teoretiska utgångspunkten och den anpassade integrerade landskapskaraktärsanalysen av området genom gestaltningsmetoden analys genom syntes varit ett sätt att uppnå arbetets syfte och genom gestaltning svara på arbetets frågeställningar. Den övergripande metoden analys genom syntes (Krupinska 2014) har upplevts tillåtande och möjliggjort för arbetet att utvecklas och ta form under processens gång. Samlade teorier av författarna Dee (2001), Robinson (2016), Gehl (2010; 2011) och Jacobs (1962) har möjliggjort för analys av mötet mellan det allmänna rekreativområdet och privata tomter. Den landskapsanalys som genomförts har varit en central del för arbetet och bedöms nödvändig i syftet att ta fram en gestaltning av älvrummet som ska upplevas vara till för allmänheten och erbjuda en tilltalande bostadsmiljö. Att ILKA (Brämerson-Gaddefors et al. 2020) tillåter anpassning av metoden har varit hjälpfullt för att kunna skraddarsy analysen efter arbetets syfte.

Resultatdiskussion

I följande avsnitt diskuteras arbetets resultat, vilket utgörs av ett gestaltningsförslag för Sunnanå älvrums

Gestaltningsförslaget

Förslaget utgår från konceptet gradient som blev ett sätt att integrera gestaltningen med den befintliga topografin som upplevs likt en storskalig gradäng i och med dess terrassering. Detta för att på ett naturligt sätt utveckla arbetsområdet med rekreativa kvaliteter som bidrar till ökad användning av den allmänna platsen och samtidigt motverkar erosion. Att gestalta med gradänger blev ett sätt att praktiskt arbeta med konceptet genom att kombinera nivåupptagning och uppehållsplatser och möta den känslighet och potential som finns i landskapet idag.

Utvecklingen av tillägg på platsen har innefattat diskussion kring bevarande av områdets vegetation i och med dess roll att binda slänterna. Genom analys framgick att områdets västra och centrala delar lämpar sig för fler gestaltningstillägg och tydligare framkomlighet. Områdets östra delar anses istället värdefulla i sin nuvarande funktion och valdes därför bevaras i stor utsträckning. Att utforma en gestaltning underordnad den befintliga vegetationen skedde därmed naturligt.

Övergången mellan offentligt och privat

Övergången mellan offentligt och privat och gradienten däremellan har varit en central aspekt av gestaltningsprocessen och projektets utgångspunkt. Arbetet har utgått ifrån att arbetsområdet ska utvecklas som en plats med rekreativa kvaliteter, till för allmänheten, i kombination med att behålla en tilltalande bostadsmiljö. Vid en utveckling av området som tydliggör dess funktion som offentligt rekreativområde och uppmuntrar användning av det tidigare halvprivata rummet finns risk att de boende känner sig inkräktade och fråntagna den upplevda rätten till området. För att mötet ska ske på ett hållbart sätt krävs en inställning som inkluderar båda parter. Detta skapar ett behov av en gestaltning

som tydliggör vilka ytor som är till för vad och för vem. Övergången mellan offentlig och privat mark kunde i och med platsens storlek gestaltas för att förskjuta de offentliga, halvoffentliga och halvprivata zonerna och på så vis skapa en bredare offentlig och halvoffentlig zon. Om området varit mindre, med kortare avstånd till de privata tomterna, hade detta påverkat möjligheten att ta större yta i anspråk för rekreation och samtidigt behålla en god boendemiljö.

De kvaliteter gestaltningen bidrar med är menade att bli en resurs för de boende intill området då älvrumsrummet är till för dem såväl som besökande. Detta har skett utan dialog och samverkan med berörda tomtägare, vilket kan komma att bli en konflikt vid faktisk utveckling av älvrumsrummet. Samtidigt har utformningen hållit distans till tomterna och inte uppfört tillägg intill kanterna. Istället har en sömlös övergång eftersträvat för att skapa en god relation mellan zonerna.

Resultatet är utformat med hänsyn till kommunens expansion och anpassat efter att älvrumsrummet i takt med stadens utveckling blir satt i ett mer centralt läge. Detta med gestaltningstillägg som knyter an till älvrumsrummets övriga delsträckor såsom gradängen i Älvbrinken i centrum, Nordanås gårdesgårdar, och karaktären av engelsk landskapspark i Älvsbacka. Förslaget har utvecklats genom att värna om och utveckla områdets karaktär med en utformning som speglar befolkningens behov och önskemål, samtidigt som viktiga ekosystemtjänster och värdefull natur bevaras. Den väntade utvecklingen har idag en tydlig riktning men framtiden är oförutsägbar vilket medför en osäkerhet kring hur och till vilken utsträckning älvrumsrummet kommer att nyttjas.

Gestaltningen har utformats med förhoppning om att lösa de konflikter som råder i älvrumsrummet och därigenom skapa ett rekreativt rum för tätorten vilket inkluderar alla invånare och staden som helhet, både idag och i framtiden.

Sammanfattning

Förslaget ämnar att utveckla områdets potential med hänsyn till dess känslighet. Målet är att framhäva områdets identitet för både besökare och boende genom att skapa en balans mellan rekreativområden och en trivsam boendemiljö. Möjligheten att förskjuta och skapa bredare offentliga och halvoffentliga zoner är beroende av områdets storlek och avstånd till privat mark, vilket medför att metoden kan tillämpas på områden med liknande förhållanden. Genom att främja samverkan mellan områdena kan utvecklingen av älvrumsrummet gynna både stadens och stadsdelens intressen. Förhoppningen är att projektet ska betraktas som ett positivt tillägg till Skellefteå och som en förbättring av Sunnanå älvrumsrum.

Framtida studier:

- I litteraturen framkom det att relationen mellan offentlig och privat miljö diskuteras i flera teorier. Fortsatta studier kopplade till sambandet mellan de två funktionerna och hur en god utformning ytorna emellan kan ta sig i uttryck lämpar sig för att skapa bredare kunskap om ämnet i dagens expanderade städer.
- För att gestaltningsförslaget och utveckling ska kunna genomföras är det nödvändigt för kommunen att se över fastighetsägandet. Att genomföra dialog med de privata tomterna blir en relevant fortsättning i arbetet förutsatt att det ska färdigställas

VII. Referenser

Referenser

Muntlig kommunikation och opublicerat material

Lundqvist K (2023) Skötsel älvrummet skellefteå kommun

Norberg A (2023) Skötseln av älvrummet kopplat till fastighetgränser

Skellefteå kommun (2021a). Enkät svar Älvsrummet - Ledningsgrupp. [Internt material]

Sjöstedt, C (2019). Olika typjordar och deras egenskaper. [Opublicerat manuskript]. Institutionen för Mark och Miljö: Sveriges lantbruksuniversitet, Ultuna

All muntlig kommunikation och opublicerat material används med personens och kommunens tillstånd.

Publicerat material

ABB (2023). Världens mest hållbara kulturhus väljer energi själv. <https://valjframtiden.se.abb.com/varldens-mest-hallba-راكulturhus-valjer-energi-sjalv/> [2023-04-05]

Afry (2021). Storstäderna tappar när unga vuxna väljer var de vill bo. <https://afry.com/sv/nyhetsrum/pressmeddelanden/storstaderna-tappar-nar-unga-vuxna-valjer-var-de-vill-bo> [2023-02-10]

Boverket (2016). Rätt tätt - en idéskrift om förtätning av städer och orter. (Dnr: 1523/2015). Karlskrona: Boverket <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2016/ratt-tatt-en-ideskraft-om-fortatning-av-stader-orter.pdf>

Boverket (2008). Gårdsutveckling i miljonprogramsområden. (Dnr: 504-3758/2006) Karlskrona: Boverket https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2008/gardsutveckling_i_miljonprogramsomraden.pdf

Brämerson-Gaddefors, H. Henniuss, M. Levan, M. Nyström, K. (2020). Landskapsanalys för planläggning av vägar och järnvägar - ILKA (integrerad landskapsanalys) - En handledning. (2020:072). Trafikverket: Borlänge. <http://trafikverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1431120/FULLTEXT02.pdf>

Crowe, T.D. & Fennelly, L.J. (2013). Crime Prevention Through Environmental Design. 3 uppl. Amsterdam: Elsevier.

Dee, C. (2001). Form and Fabric in Landscape Architecture. 1 uppl. London: New York: Spoon press

Gehl, J. (2010). Cities for people. Stockholm. AB Svensk Byggtjänst

Gehl, J. (2011). Life Between Buildings. Life Between Buildings. United States: Island Press

Jacobs, J. (1962). The death and life of Great American cities. London: Cape.

Japhe, B (2022). Skelleftea, Sweden. Nordic warmth. <https://time.com/collection/worlds-greatest-places-2022/6194523/skelleftea-sweden/> [2023-01-23]

Krupinska, J (2014). What an architecture student should know. New York: Routledge

Lantmäteriet (2023). Skellefteå. SWEREF 99™,N: 7193546, E781485. Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2023-03-15]

Lantmäteriet (2023). Skellefteå. SWEREF 99™,N: 7193546, E781485. Historiska kartor [Kartografiskt material] <https://historiskakartor.lantmateriet.se/> [2023-02-08]

Mattson K (2015) Förtätning av städer, trender och utmaningar. (5381). Borås stad: Sveriges Kommuner och Landsting <https://skr.se/download/18.583b3b0c17e-40e30384ae1a7/1643282557706/5381.pdf>

Naturvårdsverket (2023). Allemansrätten. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/sverigesfri-luftlivsmal/allemanratten/> [2023-04-05]

Riksantikvarieämbetet (RAA) (2023). Riksintressen för kulturmiljövården - Västerbottens län. Stockholm: Riksantikvarieämbetet https://www.raa.se/app/uploads/2019/09/AC_riksintressen.pdf

Riksförbundet HjärtLung (2023). Hälsans stig. <https://www.hjart-lung.se/vart-arbete/halsans-stig/> [2023-03-28] Robinson, N (2016). The planting design handbook. Third edition. New york. Routledge

SLU Artdatabanken. (2023). Artportalen SÖK, <https://artportalen.se/ViewSighting/ViewSightingAsMap>

Skellefteå kommun (2020a). Fördjupad översiktsplan för Skellefteå kommun. Del 1: Förutsättningar. (Dnr: 2018:2158). Skellefteå: Skellefteå kommun https://skelleftea.se/download/18.46061409177d7ef93035eb4d/1616048722656/FÖP_Skelleftedalen_Förutsättningar_Lagakraft_uppslag_del1.pdf

Skellefteå kommun (2020b). Fördjupad översiktsplan för Skellefteå kommun. Del 2: Planförslag. (Dnr: 2018:2158). Skellefteå: Skellefteå kommun https://skelleftea.se/download/18.46061409177d7ef93035eb4f/1616048725993/FÖP_Skelleftedalen_Planförslag_Lagakraft_uppslag_del2.pdf

Skellefteå kommun (2020c). Strategi för hållbar samhällsomvandling. Skellefteå: Skellefteå kommun https://skelleftea.se/download/18.6508398e181260d58ec-f40e/1655273515471/Skelleftea_2030strategi_tillgangslighetsanpassad.pdf

Skellefteå kommun (2021b). Northvolts batterifabrik byggs i Skellefteå. <https://skelleftea.se/platsen/naringsliv/naringsliv/stories/2021-11-18-northvolts-batterifabrik-byggs-i-skelleftea> [2023-01-25]

Skellefteå kommun (2021c). Utvecklingsplan Älvsrummet (Utkast). Skellefteå: Skellefteå kommun https://skelleftea.se/download/18.3d2b82b179c18e-d4ae8958/1623236916525/Utvecklingsplan_älvsrummet_210609_v1.pdf

Skellefteå kommun (2022a) Detaljplan för bostadsområdet Backen inom stadsdelen Sunnanå, Skellefteå kommun, Västerbottens län. (Dnr: 2021-2690). Skellefteå: Skellefteå kommun <https://skelleftea.se/download/18.1106b27c18093d411c22c55c/1653908632982/PLANHANDLING.pdf>

Skellefteå kommun (2022b). Hälsans Stig. <https://skelleftea.se/invanare/start sida/uppleva-och-gora/friluftsliv-och-natur/vandringsleder-och-promenader/halsans-stig> [2023-01-23]

Skellefteå kommun (2022c). Nytt befolkningsmål visar vägen för Skellefteå kommuns utveckling. <https://skelleftea.se/invanare/arkiv/nyhetsarkiv/kommun-och-politik/2021-05-24-nytt-befolkningsmal-visar-vagen-for-skelleftea-kommuns-utveckling> [2023-04-05]

Skellefteå Kraft (2023). Vår historia. Från kraftverket i finnorsen till ett av sveriges största energibolag. <https://www.skekraft.se/om-oss/foretaget/historia/> [2023-01-23]

Skellefteå museum (2023). Nordanå. En historisk överblick. <https://skellefteamuseum.se/nordana/fran-nordana-till-lejonstrom/> [2023-02-08] Statistiska centralbyrån (SCB) (2022). Fler äldre i alla län och kommuner 2040. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningsframskrivningar/befolkningsframskrivningar/pong/statistiknyhet/den-framtida-befolkningen-i-sveriges-lan-och-kommuner-2022-2040/> [2023-04-05]

Sveriges geologiska undersökning (SGU) (2023a). Skellefteå berggrund 1:50 000 - 1:250 000 [Kartografiskt material] <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-berg-50-250-tusen.html> [2023-03-15]

Sveriges geologiska undersökning (SGU) (2023b). Skellefteå jordarter 1:25 000 - 1:100 000 [Kartografiskt material] <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html> [2023-03-15]

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) (2023a). Hur var vädret? https://www.smhi.se/pd/klimat/pdf_stats/year/SMHI_vov_temperature_22.pdf [2023-03-28]

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) (2023b). Flödesläget. <https://www.smhi.se/vader/mark-och-vatten/flodeslaget> [2023-04-05]

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) (2023c). Västerbottens klimat. <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/klimatet-i-sveriges-landskap/vasterbottens-klimat-1.5004> [2023-06-19]

Vattenkraft (2023). Anläggningar i Skellefteå älv. (<https://vattenkraft.info/?bannerdisp=0&what=Skellefteälven>) [2023-05-13]

Öhlund, A. (2022). Västerbotten lägst arbetslöshet i sverige - 3000 lediga jobb i Skellefteå. Svt Nyheter / Västerbotten, 6 maj 2022. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/rekordlag-arbetsloshet-i-skelleftea-inte-haft-sa-laga-siffror-pa-manga-ar> [2023-01-23]

Figurförteckning

Om inget annat anges ©Harlin & Tham, gällande fotografier (2021, 2022, 2023), illustrationer (2023) och bearbetade kartor (2023).

Figur 1. och 38. Jonsson, L (2019). Flygfoto över Skellefteå tätort och älvrums. [2023-05-22]

Figur 5, 15, 50. och 63. har en bakgrund av ett bearbetat ortofoto från Lantmäteriet, Ortofoto RGB, 0,25 m 2006-2018 (tif). ©Lantmäteriet. [2023-05-22]

Figur 20, 23, 52, samt samtliga sektioner är baserade på kartutsnitt från Lantmäteriet. <https://minkarta.lantmateriet.se> [2023-05-22]

Figur 21 baseras (utöver på dwg-underlag från Skellefteå kommun) på jordartskarta samt sur sulfatjordskarta från SGU. Jordarter 1:25 000-1:100 000 © Sveriges geologiska undersökning och Berggrund 1:50000 - 1:250000 © Sveriges geologiska undersökning. <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html> <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-berg-50-250-tusen.html> [2023-04-05]

Figur 21, 22, 24, 25, 34, 40, 41, 44, 47, 51, 53, 54, 69, 74, 79, 84, 86, 96, 97, 98 samt samtliga illustrationsplaner och sektioner är baserade på dwg-underlag från Skellefteå kommun, tillhandahållet av enheten Samhällsbyggnadsförvaltningen.

Figur 35. Historiskt foto över Lejonströmsbron. Okänt årtal. Tillgänglig: Samlingar Skellefteå museum <https://samlingar.skellefteamuseum.se/items/show/337926> [2023-05-22]

Figur 36. Landskapsmålning över Skellefteå älvrums med Lejonströmsbron och Landskyrkan från år 1856. Tillgänglig: Samlingar Skellefteå museum <https://samlingar.skellefteamuseum.se/items/tags?term=älv> [2023-05-22]

Figur 37. Foto över älvens södra sida med kanoter från år 1963. Tillgänglig: Samlingar Skellefteå museum <https://samlingar.skellefteamuseum.se/items/tags?term=älv> [2023-05-22]

Figur 45. Flygfoto över Skellefteå älvrums från år 2006. Tillgängligt: Samlingar Skellefteå museum <https://samlingar.skellefteamuseum.se/items/tags?term=älv> [2023-05-18]

Skalfigurerna i perspektiven är delvis egna foton, och delvis hämtade från <https://skalgubbar.se> [2023-22-05].

Vegetationen i perspektiven och sektionerna är hämtade från <https://meyer.dk> [2023-22-05]

SARA HARLIN
TOVE THAM

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Uppsala 2023